

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(AT-ULUSLARARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI

İNGİLİZ DIŞ POLİTİKASI EKSENİNDE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

İmran KAYA

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(AT-ULUSLARARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI

İNGİLİZ DIŞ POLİTİKASI EKSENİNDE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

İmran KAYA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Çınar ÖZEN

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(AT-ULUSLARARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI

**İNGİLİZ DIŞ POLİTİKASI EKSENİNDE AVRUPA GÜVENLİK
VE SAVUNMA POLİTİKASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Çınar ÖZEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

İmran KAYA

İmzası

.....

TEŐEKKÜR

Tezimi bitirmem konusunda bana olan güven ve inancını hiç yitirmeyen, eleřtiri ve dűzeltmeleriyle tezime bűyűk katkı saęlayan deęerli danıőmanım Prof. Dr. ınar ŐZEN'e saygı ve teőekkűrlerimi sunarım.

Yűksek lisansımı tamamlamam konusunda bana her zaman destek olan deęerli patronum Suat KINIKLIOęLU'na, bu konuda beni cesaretlendiren arkadaőlarıma ve eęitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan, desteklerini eksik etmeyen canım aileme yűrekte teőekkűr ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI İNGİLİZ DIŞ POLİTİKASI

A) GENEL OLARAK.....	5
B) COMMONWEALTH SİYASETİ.....	11
C) İNGİLTERE-ABD ÖZEL İLİŞKİSİ.....	14
D) AVRUPA TOPLULUKLARINA GİDEN SÜREÇ VE İNGİLTERE	32
1. Churchill'ın Birleşik Avrupa Düşüncesi	32
2. Avrupa Konseyi ve İngiltere	34
3. Dunkirk Antlaşması ve İngiltere	37
4. Brüksel Antlaşması, NATO'nun Kurulması ve İngiltere.....	42
5. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Kuruluşu ve İngiltere.....	45
6. Pleven Planı, Avrupa Savunma Topluluğu ve İngiltere.....	53
7. Batı Avrupa Birliği ve İngiltere	56
8. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve İngiltere	58
E) İNGİLTERE'NİN AVRUPA TOPLULUKLARINA TAM ÜYELİĞİ	68

II. BÖLÜM

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN GELİŞEN SİYASİ BOYUTU VE İNGİLTERE

A) AVRUPA SİYASİ İŞBİRLİĞİ SÜRECİ VE İNGİLTERE.....	82
1.Fouchet Planları	82
2. Avrupa Grubu (EUROGROUP)	86

3. Lüksemburg (Davignon) Raporu	87
4. Kopenhag Raporu	90
5. Londra Raporu ve Gencher-Colombo Girişimi	91
6. Solemn Deklerasyonu	93
7. Tek Avrupa Senedi	94
B) ORTAK DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK POLİTİKASI VE İNGİLTERE	99
C) AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ VE İNGİLTERE	115
D) AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI VE İNGİLTERE	118
1. Amsterdam Antlaşması	120
2. Saint Malo Bildirisi	126
3. Köln Zirvesi	134
4. Helsinki Zirvesi	136
5. Nice Antlaşması	140
6. Leaken ve Seville Zirveleri	140
7. Göteborg ve Kopenhag Zirveleri	141
8. Selanik ve Brüksel Zirveleri	143
9. Lizbon Antlaşması	143
E) 2000'Lİ YILLARDA AGSP VE İNGİLTERE	146
SONUÇ	159
KAYNAKÇA	167
EK	180
ÖZET	184
ABSTRACT	185

KISALTMALAR

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFHQ	Müttefik Kuvvetler Karargahı
AGSK	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
APT	Avrupa Politik Topluluğu
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
AT	Avrupa Toplulukları
BAB	Batı Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BMGG	Birleşik Müşterek Görev Gücü
CEEC	Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Topluluğu
EUPM	AB Polis Misyonu
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
INF	Orta Menzili Nükleer Silahların Sınırlandırılması
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NRF	Acil Mukabele Gücü
ODGP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Organizasyonu
OEEC	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OGSP	Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
SDI	Stratejik Savunma Girişimi
SHAPE	Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargahı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAS	Tek Avrupa Senedi

GİRİŞ

Avrupa Topluluklarında dış politika ve savunma alanlarında işbirliği arayışları Topluluğun kuruluşuna kadar gitmektedir. 1948’de Avrupa’nın ortak savunulması amacıyla gerçekleşen ilk girişim olan BAB, bir yıl sonra kurulan NATO’nun gölgesinde işlevsiz kalmış; Avrupa savunması görevini üstlenen NATO, Avrupa güvenliğinin temel taşı olmuştur. Böylece, Soğuk Savaş süresince Avrupalı ülkeler, savunma ve güvenliklerini ABD’ye havale ederek, NATO’nun Avrupa güvenliğini sağladığı koşullarda ilave bir yapılanmaya gerek duymamışlar, kaynaklarını askeri harcamalar yerine ekonomik kalkınmalarına ayırmışlardır. Soğuk savaş sonrası, ABD ve Batı Avrupa üzerinde Sovyet tehdidinin gitmesiyle, ABD’nin askeri olanaklarını yavaş yavaş dünyanın diğer riskli bölgelerine, Orta Doğu ve Kafkaslara, kaydırmaya başlaması Avrupa’da güvenlik boşluğu yaratmıştır. 1990’larda Balkanlarda ortaya çıkan çatışmalarla birlikte Avrupalı ülkeler, kendi savunma ve güvenliklerini kendilerinin sağlayacakları bir yapılanmaya yönelik girişimlerini arttırmışlardır. Böylece AB, bağımsız bir aktör olarak uluslararası sisteme dahil olmak, kendi savunma ve güvenliğinin kendisi tarafından sağlanması amacıyla Ortak Dış Güvenlik Politikası’nın(ODGP) bir uzantısı olarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nı (AGSP) geliştirmiştir.

İngiltere, İkinci Dünya Savaşının ardından gelişen Avrupa entegrasyon hareketini desteklemiş ancak dünya gücü olma politikası, ABD ile olan özel ilişkisi, Commonwealth ülkeleri ile olan ticari bağları ve ulusal egemenliğinin zedelenmesi kaygısıyla bütünleşme içinde yer almamıştır. İngiltere’nin dışında kaldığı Avrupa bütünleşmesinin ekonomik boyutu önemli mesafe kaydederek AET’nin kurulması ile

sonuçlanmıştır. Fakat askeri ve siyasi alanda bütünleşme çabalarında aynı sonuca ulaşamamıştır. Ekonomik bütünleşmenin tersine siyasi bütünleşme çabalarının başından beri yer alan İngiltere politik tercihleri ile süreci şekillendirmiştir. Bütünleşme çabalarının başlarında dış politika ve güvenlik alanında AST, Fouchet Planları gibi İngiltere'nin destek vermediği girişimler başarısız olurken; ASİ ve BAB gibi İngiltere'nin içinde yer aldığı girişimler başarı ile sonuçlanmıştır. Diğer yandan, İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin ABD'yi Avrupa güvenliğine dahil etme politikası NATO'nun kurulmasında önemli rol oynamış, NATO'nun Avrupa güvenliğini sağladığı bir ortamda Avrupa siyasi bütünleşmesi savunma ve güvenlik alanında gelişme kaydedememiştir. İngiltere'nin Avrupa güvenliğinde NATO öncelikli politikasına paralel olarak, Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa savunmasının temelini NATO oluşturmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa'nın en önemli askeri güçlerinden biri olan İngiltere'nin AGSP sürecini ne yönde etkilediğini ve yönlendirdiğini ortaya koymaktır. Özellikle ekonomik entegrasyonla ilgili kararlarda güçlü Fransa-Almanya ekseninde İngiltere'nin bütünleşme dışında kaldığı, süreci etkileyemediği görülmektedir. Ne var ki, siyasi bütünleşme alanında aynı sonuca ulaşamamaktadır. Avrupa'nın en önemli askeri güçlerinden biri olan İngiltere, Avrupa güvenlik ve savunma politikalarının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir ve politik tercihleriyle Avrupa ve Atlantik güvenlik düzenlemelerini önemli ölçüde etkilemektedir. İngiltere'nin siyasi önceliklerinin değişimi AGSP'nin oluşumuyla sonuçlanan St Malo Zirvesi'nde olduğu gibi siyasi bütünleşme alanında önemli ilerlemelerin kaydedilmesine sebep olurken, Irak krizi sırasında olduğu gibi bu

sürecin duraklamasına da sebep olmuştur. Dolayısıyla, İngiltere Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın gelişimini yönlendiren önemli bir aktördür.

Çalışmada ortaya koyulan ana argüman, Avrupa güvenliği ve savunması konusunda İngiliz dış politikasının temelde Atlantik ittifakını korumayı hedeflediği, İngiliz politikasında meydana gelen değişimlerin radikal ve stratejik bir değişimi değil uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler karşısında Atlantik ittifakını korumak için geliştirilen taktiksel bir değişimi ifade ettiği ve İngiltere'nin siyasi tercihlerinin AGSP'nin gelişimini önemli ölçüde etkilediğidir.

Avrupa'da siyasi ve askeri alanda bütünleşme çabaları İkinci Dünya Savaşı sonrasında başladığı için bu çalışma da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreci kapsamaktadır. Çalışma'nın ilk bölümünde İngiltere'nin Commonwealth siyaseti, ABD ile özel ilişkisi ve Avrupa entegrasyonuna yaklaşımı temelinde İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz Dış Politikası'nın dayandığı esaslar ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu kapsamda Avrupa entegrasyon hareketini destekleyen İngiltere'nin bu sürece başında neden dahil olmak istemediği ve daha sonra söz konusu politikasında neden değişime gittiği; İngiltere'nin Topluluklara üyeliğini iki kere veto eden De Gaulle'ün İngiltere'nin üyeliğine karşı çıkmasının nedenleri ortaya koyulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde İngiltere'nin Topluluklara üyeliği ile Avrupa Siyasi İşbirliği alanında yaşanan gelişme, ASİ, ODGP, AGSK ve AGSP ile gelişen tarihsel süreç ve kurumsal yapı açıklanacaktır.

İngiltere'nin AB'nin güvenlik ve savunma politikasına karşı yaklaşımı ve bu süreci ne yönde şekillendirdiğinin irdelendiği son bölümde ise çalışmanın temel argümanı tartışılacaktır. Bu kapsamda Avrupa'da güvenlik ve savunma alanında

işbirliği çabalarında İngiltere'nin nasıl bir tutum takındığı; NATO'yu ikinci plana atan ve egemenlik devri öngören derinleşme çabalarına soğuk bakan İngiltere'nin siyasi önceliklerinin Avrupa siyasi bütünleşmesine ne yönde etki ettiği incelenecektir. Avrupa ülkeleri ortak güvenlik ve savunmalarında daha fazla sorumluluk almaya yöneldiklerinde, bu girişimleri NATO çatısı altında tutmak isteyen, NATO içinde AGSK sürecinde büyük rol oynayan ve bu sürecin kimlik olarak kalmasını, politikaya dönüşmesini istemeyen İngiltere'de değişimin nedenleri ayrıntılı olarak açıklanacaktır. AGSP'nin oluşumuna yön veren ülkeler olan Fransa ve İngiltere arasındaki fikir ayrılıkları üzerinde durulurken AGSP'nin temelini atıldığı Saint Malo Zirvesi'nin İngiltere'nin NATO öncelikli politikasından taviz anlamına mı geldiği yoksa Atlantik ittifakını koruma yolunda taktiksel bir değişimi mi ifade ettiği sorgulanacaktır. Bu kapsamda çalışmada İngiltere'nin AGSP'nin ortaya çıkmasında oynadığı rol ve AGSP'nin gelişim sürecinde izlediği politika ayrıntılı olarak incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI İNGİLİZ DIŞ POLİTİKASI

A) GENEL OLARAK

18. yüzyılda gelişen sanayi devrimi ile hızla endüstrileşen İngiltere kurduğu deniz aşırı sömürge devletleri ile dünyanın en büyük imparatorluğu haline gelirken uluslararası sistemin hegemon gücü olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası ticaretteki üstün konumunu serbest ticaret çağını başlatarak koruyan İngiltere'nin temel politikası bu düzene yönelik her türlü tehdidi önleyerek sistemin sürekliliğini sağlamak şeklinde gelişmiştir. Üzerinde güneş batmayan imparatorluğun karar vericileri olarak İngiliz politikacıları ulusal çıkarlarını sadece Avrupa kıtasını değil tüm dünyayı göz önünde bulundurarak belirlemişlerdir.

19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında İngiltere'nin Avrupa'ya yönelik politikası kıta genelinde güç dengesinin korunması yönünde şekillenmiştir. Sahip olduğu güçlü donanma ile bir ada ülkesi olan İngiltere için yabancı işgaline karşı kendisini korumak kolay olmuştur. Kıta ülkelerinin güvenliklerini sağlamak için güçlü bir askeri orduya duyulan ihtiyaç, kaynaklarını askeri harcamalara ayırmalarını zorunlu kılarken, büyük bir donanma gücüne sahip olan İngiltere'nin Avrupa ülkelerine göre daha küçük çapta orduya sahip olması yeterli olmuştur. Kıta Avrupası'nda ulus devletler arasında var olan güç politikaları ve çekişmeleri Avrupa

lkelerinin kalkınmalarını engellerken, coğrafi açıdan sahip olduğu avantajlı konumu İngiltere’yi Avrupa kıtasında var olan çatışmalar dışında bırakarak, kalkınmasına ve gelişmesine imkan sağlamış ve dünya gücü olması yönünde gerekli zemini oluřturmuřtur¹.

Birinci Dünya Savaşı sırasında sahip olduğu coğrafi pozisyonu savaştan işgale uğramadan, galip ülke olarak çıkmasını olanaklı kılarken, savaş sonrası Avrupa lkelerinin toprak talepleri tartışmalarına dahil olmayan İngiltere, uluslararası bağlantılarını ve küresel rolünü genişletme yoluna gitmiştir. İngiltere’nin Birinci Dünya Savaşı sonrası izlediği dış politikasının Avrupa merkezli değil, global ölçekte olması, 1936 yılı sonrası Nazi Almanyası’nın saldırgan tutumlarını yanlış değerlendirmesine yol açarken, başvurulan yatıştırma politikasından ancak Almanya’nın Çekoslovakya’yi işgal etmesi ile vazgeçilmiştir. Böylece Almanya, yayılcı politikası ile Avrupa kıtasındaki g dengesine karşı yine bir tehdit oluştururken, İngiltere’yi Almanya ile mücadelede kurulan koalisyonun öncülüğünü yapmaya zorlamıřtır².

Özetle, İngiltere’nin Avrupa’ya yönelik geleneksel politikası Avrupa’nın tek bir gücün egemenliği altına girmesini önleyerek, güç dengesinin korunması sağlamaktır. İngiltere, Avrupa ile kuracağı bağları güç dengesinin devamlılığını sağlamakla sınırlandırmıştır. İngiliz liderler, Avrupa kıtasındaki mevcut g dengesi tehdit edilmedikçe İngiltere’yi Avrupa işlerine dahil etmeye ihtiyaç duymamıřlardır³.

¹ Christian Schweiger, **Britan, Germany and the Future of European Union**, Palgrave Macmillan, New York, 2007, s. 15-16.

² **Ibid.**, s. 16-17.

³ John Charmley, “Splendid Isolation to Finest Hour: Britain as a Global Power, 1900-1950”, **Contemporary British History**, Vol. 18, No. 3, Autumn 2004, s. 131; Christian Schweiger, 2007, s. 16.

II Dünya Savaşı İngiltere'nin 19. yüzyılın sonlarından itibaren süregelen düşüşünün hızlanmasına neden olmuştur. Diğer yandan izolasyon politikasına rağmen ABD yükselişini sürdürmüş ve 1940'lı yıllarda İngiltere'den dünya liderliği rolünü devralmıştır. Bu bağlamda, İngiltere gücünün azalması ile birlikte dünya politikasında yeni karar merkezine yakın olmak ve bu yolla etkisini sürdürmek amacıyla ABD ile ilişkilerini geliştirme amacına yönelmiştir. Böylece, yeni hegemon güç ile kurulacak işbirliğinin dünya sahnesindeki düşüşünün yaratacağı etkiyi azaltacağını düşünen İngiltere için bu birliktelik uluslararası arenada etkin bir aktör olarak devamlılığını sağlamasına yardım etmiştir⁴.

Diğer yandan, İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal edilmemiş tek Avrupa ülkesi olmasına rağmen ağır savaş yükü İngiliz ekonomisini göreceli olarak zayıflatırken savaş sonrası İngiltere Avrupa'da yeni savaş ihtimalini engellemeyi ve güç dengesini korumayı amaçlamıştır. Bu çerçevede İngiltere, bir yandan Fransa'nın temel amacı olan Almanya'nın yeniden güçlenerek saldırgan politikalar takip etmesini engellemeye çalışırken, diğer yandan Sovyetler Birliği ve ABD ile savaş sırasında kurduğu işbirliğini devam ettirmeyi amaçlamıştır. Fakat değişen uluslararası konjonktür içinde yayılcı politikası ile Sovyet tehdidini önlemek İngiltere'nin öncelikli hedefi haline gelmiştir⁵.

1945 yılı seçimlerinde iktidara gelen İşçi Partisi hükümeti, savaş sonrası İngiliz Dış Politikası'nın esaslarını 1944 yılında yayınladığı "Savaş Sonrası Uluslararası Düzen (The International Post-War Settlement)" isimli bildiri ile ortaya koymuştur. Savaş kazanıldığında İngiltere dış politika yapıcılarının İngiltere, ABD

⁴ Jerome B. Elie, "Many Times Doomed But Still Alive: An Attempt to Understand the Continuity of the Special Relationship", **Journal of Transatlantic Studies**, Vol. 3, No 1, Spring 2005, s. 65-66.

⁵ William Nicoll ve Trevor C. Salmon, **Understanding the European Communities**, Portsmouth, UK, 1990, s. 129-131.

ve Sovyetler Birliği arasında kurulan dostluğu devam ettirmek için mümkün olan her şeyi yapmaları gerektiği esasına dayanan söz konusu bildiri, Partinin 1944 yılında yapılan yıllık konferansında kabul edilirken temel fikirleri 1945 yılı manifestosuna dahil edilmiştir. Bildiride savaş sonrası kurulacak Anglo-Amerikan-Rus işbirliğinin önemi şu şekilde belirtilmiştir⁶:

“İlk amacımız İngiltere-ABD-Sovyetler Birliği arasında mümkün olan en yakın işbirliğini devam ettirmek olmalıdır. Eğer bu üç ülkeyi bir arada tutarsak her şey çok güzel olacak, eğer birlik sağlayamazsak her şey karanlık ve muğlak olacaktır. Anglo-Amerikan-Rus işbirliği Dünya Organizasyonunun tek merkezi olmalıdır.”

Savaş sonrası başa geçen İşçi Partisi hükümetinin dış politikasının esasını İngiltere'nin ABD ve Rusya'nın yanında bir dünya gücü olması yönünde geliştirmiştir. Bu bağlamda, ABD ve Sovyetler Birliği ile savaş sırasında kurulan işbirliğinin devam ettirilmesi İngiliz Dış Politikası'nın esasını oluşturmuştur. Ne var ki, savaş sonrası uluslararası politika Attlee hükümetinin beklediği doğrultuda şekillenmemiş, Sovyetler Birliği'nin izlediği komünizmi yayma politikası, işbirliğini olanaksız kılarak savaş sonrası dünya düzeninde büyük bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır.

İngiliz İşçi Partisi'nin komünizm karşıtı demokratik sosyalist prensiplerine karşı olan Stalin'e göre, ABD kapitalizmin öncüsü olarak Sovyet Rusya'nın bariz düşmanıyken, İngiliz İşçi Partisi'nin demokratik yoldan sosyalizm politikası, Komünist Parti'nin Rusya'daki diktatoryasını tehdit ederek, sosyalizme sadece devrim yoluyla ulaşılabileceği inancına karşı büyük bir tehdit arz etmekteydi. Stalin, İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in sunduğu İkinci Dünya Savaşı sırasında imzalanan Anglo-Sovyet Dostluk Antlaşması'nın uzatılması teklifini reddederken,

⁶ Peter Jones, **America and the British Labour Party, The 'special relationship' at work**, Tauris Academic Studies, I. B. Taurish Publishers, London, 1997, s. 25.

İngiltere Başbakanı Clement Attlee ve Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'i bu bağlamda hasım olarak görmüş ve hedef almıştır⁷.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği ile işbirliği olanaksız hale gelirken, Sovyetlerin yayılcı politikası, herhangi bir ülkenin Avrupa kıtasını kontrol altına almasını önleyerek, kıtada güç dengesini korumak olan geleneksel İngiliz dış politikasına karşı tehdit arz etmiştir. Batı Avrupa'da ortaya çıkan Sovyet tehdidi ile ne İngiltere ne de bir başka Avrupa ülkesinin baş edebilecek güçte olmadığı bu ortamda Attlee hükümeti, komünist tehdit karşısında Sovyetlerin üstün konvansiyonel güçlerine karşı, atom bombasında sahip olduğu tekel ile ABD'yi Avrupa savunmasında tek muhtemel çözüm olarak görmüştür. Bu çerçevede, Avrupa güvenliğinde ABD'nin ekonomik ve stratejik gücünün gerekliliğine olan inanç, İşçi Partisi hükümetini Sovyet tehdidine karşı ABD'yi Batı Avrupa savunmasına dahil etme politikasına yöneltmiştir. İngiltere, ABD'nin izolasyonunu önlemeye çalışırken, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yeni uluslararası koşullar ABD'yi izolasyonu öngören Monroe Doktrini'ni terk ederek Sovyetler Birliği'nin genişleme politikasına karşı, çevreleme politikasına yöneltmiştir. Böylece, ABD'nin temsil ettiği kapitalizm ve Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği sosyalizm arasında iki kutuplu dünya sisteminin ortaya çıkması ile uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş dönemi başlamıştır.

Sonuç olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, bölgesel bir aktör olmaktan öte global bir rol ve sorumluluk üstlenen İngiltere'de, dünya arenasında üstünlüğe sahip olduğu tarihi geçmişi, imparatorluk sistemi, savaş sırasında işgal edilmemiş tek Avrupa ülkesi olması ve savaş sonrası dünya düzeninin belirlendiği uluslararası konferanslarda oynadığı aktif rol nedeniyle uluslararası ilişkilerde özel

⁷ **Ibid.**, s. 39-41.

bir konuma sahip olduğu eğilimi hakim olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği'ne karşı görece gerileyen gücüne rağmen, İngiltere'de hakim olan bu kanı birçok yazar tarafından büyük güç olma yanılması olarak ifade edilmiştir⁸. Diğer yandan kapitalist dünya düzenine karşı orta çıkan Sovyet tehdidi ile tek başına baş edebilecek güce sahip olmadığının farkında olan İngiltere, ABD yardımını kaçınılmaz olarak görmüştür. Bu yüzden İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere, ABD'nin izolasyonunu önleyerek Avrupa güvenliğine dahil etmeye yönelirken yeni hegemon güç ile kurulacak işbirliğinin süper güç konumunu devam etmesine imkan tanıyacağını düşünmüştür. Dolayısıyla, dış politikasında önem arz eden Avrupa'ya karşı ortaya çıkan Sovyet tehdidi ile mücadele, İngiltere'nin ABD ile ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır.

Diğer yandan İmparatorluğunu kaybetmek istemeyen İngiltere için Commonwealth ülkeleri ile kurulan ticari bağlar İngiltere'nin dünya gücü olma politikasının temelini teşkil etmiştir. Bu çerçevede savaş sonrası muhalefette bulunan Muhafazakar Parti Başkanı Winston Churchill'in konuşması İngiliz dış politikasının dayandığı esasları ortaya koymaktadır ki bu analiz Muhafazakar, İşçi Partisi liderleri ve İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın ortak görüşünü yansıtmaktadır. Bu bağlamda İngiliz dış politikasının merkezi rol oynadığı üç sütun şu şekilde sıralanmıştır⁹:

- Commonwealth
- ABD ile özel ilişki
- Avrupa

⁸ Stephen George, **An Awkward Partner**, Second Edition, Oxford University Press, New York, 1994, s. 14; Christian Schweiger, 2007, s. 15.; Robert L. Pfaltzgraff, **Britain Faces Europe**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1969, s.2.

⁹ Stephen George, 1994, s. 14.

B) COMMONWEALTH SİYASETİ

18. yüzyılda gelişen sanayi devrimi ile hızla endüstrileşen İngiltere, denizcilik alanında gelişmiş olması ve büyüyen şirketlerin hammadde gereksinimleri için dışarı açılma gerekliliğinin bir sonucu olarak kurduğu deniz aşırı sömürge devletleri ile dünyanın en büyük imparatorluğu haline gelmiştir. İngiliz İmparatorluğu'ndan Commonwealth'e hangi tarihte geçildiği konusunda kesin bir saptama yapmak zor olmuştur. Bu ülkelerin büyük bir kısmı bağımsızlıklarını İkinci Dünya Savaşı sonrasında kazanmışlar ancak sömürge statüsünde iken de İngiltere'den bazı ödümler almışlar ve giderek bu ülkeden bağımsız şekilde hareket etmeye başlamışlardır.

Commonwealth'in merkezi bir yasama organı veya federal bir parlamentosu yoktur. İngiltere kralının sembolik başkanlığı dışında başka bir başkanı bulunmamaktadır, İngiltere Kralına ortak bir sadakat duygusu ile bağlıdırlar¹⁰.

İngiltere ve Commonwealth ülkeleri arasında var olan ortak dil ilişkilerin gelişimine ivme kazandıran bir unsur olmuştur. İngiliz dili Commonwealth içinde siyasi alanda da ortak bir kavram birliğine neden olmuş ve Commonwealth ülkelerini birleştirici bir rol oynamıştır¹¹.

1926 yılında kabul edilen Balfour Raporu'nda İngiltere ve Commonwealth üyesi ülkeler arasındaki ilişki şu şekilde tanımlanmıştır¹²:

“İngiltere İmparatorluğu içinde, İngiliz Uluslar Topluluğu olarak serbestçe biraraya gelen,...iç ve dış işlerinde birbirlerine kesinlikle bağlı olmayan statüleri bakımından eşit, özerk uluslar bulunmaktadır.”

¹⁰ Nicholas Mansergh, **The Commonwealth Experience**, Macmillan, London, 1982, s. 30.

¹¹ G. F. McCleary, **Peopling the British Commonwealth**, Faber, London, 1955, s.20.

¹² Nicholas Mansergh, **Speeches and Documents on British Commonwealth Affairs 1920-1952**, Oxford University Press, Oxford, 1953, s. 45.

Üyeliğin gönüllü olduğu Commonwealth'e girmek isteyen devletlerin üyelik nedenlerinin başında ekonomik çıkarlar gelmektedir. Ekonomik ilişkiler bakımından Commonwealth ülkeleri aralarındaki ticarete büyük önem vermişlerdir. Özellikle ticaretle uğraşan bu ülkeler mallarına Commonwealth içinde pazarlar bulabilmiştir. İngiliz sömürgeleri ihracatlarını genellikle İngiliz pazarına yapmışlardır. Buna karşılık İngiltere Commonwealth ülkelerine yatırımlarıyla destek olmuştur.

Commonwealth içinde ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla altyapının geliştirilmesine yönelik haberleşme ağları oluşturulurken, ölçü birimleri, araştırma, eğitim ve mesleki faaliyetlerde ortak standartlar kurulmuş ve geliştirilmiştir¹³. Böylece Commonwealth ekonomik, siyasi ve kültürel olarak birbirine bağlı doğal bir birlik olarak gelişmiştir.

Büyük Buhran ve 1930'ların başlarındaki ekonomik çöküntü İngiltere ve Commonwealth ülkelerinin ekonomik ilişkilerini gözden geçirme ihtiyacını doğurmuştur. Bu dönemde İngiltere ekonomisini bu krizden en az zararlı kurtulması için bazı önlemler alınmıştır. 20 Eylül 1931 tarihinde altın standardını terk eden İngiltere, İngiliz ekonomisinin Avrupa ve ABD'den bağımsız yaşayabileceğini göstermek istemiştir. İngiltere'nin söz konusu politikasını 1931 yılında İngiliz Dışişleri Bakanı yardımcısı Sir John Simon şu şekilde açıklamıştır¹⁴:

“Altın standardını terk etmek İngiltere'ye güçlü bir silah kazandırdı. İngiltere, Fransa ve ABD'nin egemenliğinden kurtuldu. İngiltere gibi Sterlin'i esas alan devletler kendi kendilerine yeterli olan devletlerdir.”

İngiltere'nin bu tutumu karşısında Commonwealth ülkeleri para birimlerini altın yerine Sterlin'e bağlamışlardır. Böylece yaşanan ekonomik çöküntü ile Sterling

¹³ F. H. Soward, **The Changing Commonwealth**, Oxford University, London, 1920, s. 46-78.

¹⁴ John Simon, “Changing Conditions in British Foreign Policy”, **Memorandum**, Records of the Cabinet Office, CAB 24/225, 26 Kasım 1931.

bölgesi ortaya çıkmıştır. Commonwealth ülkeleri Sterling Bölgesi ve gümrük duvarlarıyla ülkelerinin ticaretini dünya ticaretindeki çöküntü sürecinden korumuşlardır¹⁵.

Ekonomik ve finansal olarak zayıfladığı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin dünya genelinde büyük bir ekonomik güç olması için ekonomisinin yeniden canlandırılmasında Commonwealth ülkeleri olan ticari ilişkileri büyük önem arz etmiştir. Bu noktada Schweiger, İngiltere ile Commonwealth ülkeleri arasındaki ticarete tercihli imparatorluk sistemine dayanan düşük gümrük tarifesi uygulaması ve Sterling bölgesinin İngiltere'nin savaş sonrası düştüğü ekonomik zayıflığın gizlenmesine yardımcı olduğuna işaret etmiştir¹⁶.

İngiltere'nin Commonwealth ülkeleri ile kurduğu ticari ilişkileri ekonomik açıdan büyük önem arz ederken, İngiltere'nin dünya gücü rolünü sürdürmesi amacı kapsamında taşıdığı siyasi önem de büyük olmuştur.

Sonuç olarak, uluslararası arenada azalan gücü karşısında kolonilerinden sağladığı ticari avantajları kaybetmek istemeyen İngiltere, imparatorluğunun dağılma sürecine girmesi ile birlikte eski kolonilerini Commonwealth çatısı altında bir arada tutarak süper güç pozisyonunu bu şekilde sürdürme yoluna gitmiştir. İngiliz liderler Commonwealth ile kurulan ekonomik ve siyasi bağların İngiltere'nin dünya gücü konumunu sürdürmesinde hayati önem arz ettiğine inanarak, Commonwealth'i savaş sonrası dönemde İngiliz dış politikasının dayandığı üç sütun içinde ilk sıraya koymuşlardır.

¹⁵ F. V. Meyer, **Britain, the Sterling Area and the Europe**, Bowes&Bowes, Cambridge, 1952, s. 48-50.

¹⁶ Christian Schweiger, 2007, s. 31-32.

C) İNGİLTERE-ABD ÖZEL İLİŞKİSİ

İkinci Dünya Savaşı sırasında kurulan askeri ve diplomatik işbirliği ile ortaya çıkan özel ilişki Soğuk Savaşın gelişimiyle ivme kazanarak güçlenmiştir. Özel ilişkinin başlangıç noktası konusu tartışmalı olmakla birlikte Churchill'in Mart 1946 tarihinde Westminster Kolejinde yaptığı demir perde konuşmasında "özel ilişki" terimi ilk kez alenen kullanılmıştır¹⁷. Churchill "Savaşı önlemenin tek yolu İngilizce konuşan halklar arasında kurulacak bir birliktir. Bu da Britanya İmparatorluğu ve Commonwealth ile ABD arasında kurulacak özel bir ilişki anlamına gelmektedir"¹⁸ ifadesini kullanmıştır. Churchill demir perde konuşmasında ayrıca, "Avrupa Kıtası, Adriyatik Denizi'nden Baltık Denizi'ne doğru uzanan bir Demir Perde ile bölünmüştür. Bu perdenin gerisinde ise, Merkezi ve Doğu Avrupa'nın eski ülkeleri; Varşova, Berlin, Prag, Viyana, Belgrat, Budapeşte, Bükreş ve Sofya bulunmaktadır... Bu, uğruna savaştığımız 'Özgür Avrupa' değildir."¹⁹ ifadesini kullanarak İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetlerin komünizmi yayma politikasına yönelmesi ile dünyada ortaya çıkan iki kutuplu sisteme işaret etmiş ve Avrupa'nın geleceği konusunda fikir beyan eden ilk devlet adamı olmuştur. Diğer yandan 1945 sonrası dönemin ilk yıllarında ortaya çıkan Sovyet tehdidi konusunda İngiltere'nin Washington'daki Truman Hükümetinden daha fazla kaygılanması, literatürde Soğuk Savaş'ın ortaya çıkmasının temelinde İngiltere'nin ABD'yi çevreleme politikasına itmesinin olduğu yönünde yorumlara neden olmuştur²⁰. Peter Jones'a göre,

¹⁷ Jerome B. Elie, 2005, s. 65.

¹⁸ John Dickie, **Special No More, Anglo-American Relations: Rhetoric and Reality**, Weidenfeld & Nicolson, London, 1994, s. x.

¹⁹ Winston Churchill "Sinews of Peace (Iron Curtain Speech)", Westminster College, Fulton, Missouri/US, 5 Mart 1946 tarihli konuşma.

²⁰ John Dumbrell, **A Special Relationship, Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq**, Palgrave Macmillan, 2nd Edition, New York, 2006, s. 49-50.

geleneksel olarak muhalefet parti liderleri yurtdışı gezilerinde hükümetin rahatsız olacağı bir bildirimde bulunmazlar. Churchill demir perde konuşmasında da Amerikan hükümetine İşçi Partisi'nin direkt bildiremeyeceği bir mesajını iletmeye çalışmıştır ki söz konusu mesaj Sovyet komünizminin yayılmasını önlemek için Anglo-Amerikan işbirliğine işaret etmektedir²¹.

Savaş sonrası başa geçen İşçi Partisi hükümetinin temel dış politikası, savaş döneminde kurulan işbirliğinin devam ettirilmesi ve ABD ve Sovyetler Birliği'nin yanında bir dünya gücü olması yönünde şekillenmiştir. Ne var ki, savaş sonrası uluslararası politika Attlee hükümetinin beklediği doğrultuda gelişmemiş, Sovyetler Birliği'nin izlediği komünizmi yayma politikası, İngiltere'nin Avrupa'ya yönelik geleneksel güç dengesi politikasına karşı bir tehdit olarak gelişirken, işbirliğini olanaksız kılmıştır. İşçi Partisi milletvekillerinin büyük bir kısmı 1945 yılı seçimlerinde verdikleri sözleri yerine getirerek Sovyetler Birliği ile dostça ilişkiler kurulması gerektiğine inanmışlardır²². Fakat uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler Sovyetlerle dost olunamayacağını gösterince Sovyetler Birliğine karşı ABD ile işbirliği zorunlu hale gelmiştir. İngiliz Dış Politikası'nda yaşanan bu değişimin zorunluluğunu Bevin diğer partili milletvekillerine şu şekilde ifade etmiştir²³:

“Sovyetler Birliği ile imzalanan Dostluk Antlaşması'nın 50 yıl daha uzatılmasını önermemize karşılık Stalin bu öneriyi göz ardı etti. İngiliz Dış İşleri Bakanlığı'nın anlaşma konusunda başka önerileri varsa bunların görüşülebileceğini ve bu önerilerin kabul edilmesi için hükümeti teşvik edebileceklerini ifade etmesine rağmen hiçbir yanıt alamadık. İngiltere'nin göstermiş olduğu bu iyi niyete ek olarak Londra ve Moskova arasında iki taraflı hava servisi kurulmasını önerdik fakat bu teklif de Sovyetler tarafından reddedildi. Eğer bir karşılık alamıyorsam ne yapabilirim?..”

²¹ Peter Jones, 1997, s. 42-43.

²² **Ibid.**, s. 43.

²³ **Ibid.**, s. 47.

Böylece savaş sonrası Sovyetlerin komünizmi yayma politikasına yönelmesi, bu ülke ile işbirliğini olanaksız kılarken, Sovyet tehdidine karşı ABD'nin mali ve ekonomik desteği büyük bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır. ABD ve İngiltere'nin savaş sonrası dünya düzeninin belirlenmesinde benimsedikleri ortak yaklaşım ve ortak düşman algılaması iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmış ve özel bir ilişkinin doğmasına neden olmuştur.

İngiltere-ABD özel ilişkisi, iki ülkenin uluslararası konjunktürde birbirinin tersi yönde gelişim gösterdiği tarihsel süreç içinde gelişmiştir. II Dünya Savaşı İngiltere'nin 19. yüzyılın sonlarından itibaren süregelen düşüşünün hızlanmasına neden olmuştur. Diğer yandan izolasyon politikasına rağmen ABD yükselişini sürdürmüş ve 1940'lı yıllarda İngiltere'den dünya liderliği rolünü devralmıştır. Bu bağlamda, uluslararası konjunktür içinde iki ülkenin sahip olduğu rol değerlendirildiğinde literatürde özel ilişkinin, gücünün azalması ile birlikte dünya politikasında yeni karar merkezine yakın olmak ve bu yolla etkisini sürdürmek amacıyla İngiltere tarafından ortaya çıkarıldığı yönünde yorumlar mevcuttur²⁴.

David Reynolds'a göre, İngiltere, dünya sahnesindeki bu yeni aktörü kontrol altında tutabilmek için özel kültürel bağlar kullanma yoluna gitmiş ve bu kapsamda özel ilişki, Amerika ile başa çıkmak ve bu güçten yararlanmak için İngiltere'nin diplomatik bir stratejisi olarak gelişmiştir²⁵. Peter Jones'a göre ise, 1945 sonrası dönemde İngiltere, ABD ile özel bir ilişki içinde olduğunu düşünürken bu ilişki ABD tarafından her zaman aynı şekilde algılanmamıştır. İngiltere McMahon Yasası ve

²⁴ Jerome B. Elie, 2005, s. 65-66.

²⁵ John Dumbrell, 2006, s.13.

nükleer işbirliği, İsrail-Filistin sorunu, dekolonizasyon süreci ve Süveyş krizi gibi konularda ABD'den beklediği ilgi ve yardımı görememiştir²⁶.

Bu açıdan değerlendirdiğimizde ilişkide bağımlı tarafın İngiltere olduğu ve İngiltere açısından bu ilişkinin ABD'ye kıyasla daha fazla önem arz ettiği söylenebilir. Diğer yandan ilişkinin ortaklık ve karşılıklılık esasına dayandığını savunan John Dumbrell, Henry Kissinger'in sözüne işaret etmektedir. Kissinger'a göre, özel ilişki İngiliz fikirlerinin psikolojik olarak göz ardı edilmesini olanaksız kılan bir danışma mekanizması içermektedir. "Özel ilişki ABD'nin İngiltere'ye sunduğu bir lütuf değildir, önce savaş sırasındaki tutumu, sonrasında Marhall Planı, NATO, genel olarak Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde sağladığı büyük katkı ile İngiltere tarafından kazanılmıştır"²⁷.

1957-1963 yıllarında İngiltere Başbakanı olan Harold Macmillan, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanlılar ve Romalılar benzetmesini geliştirmiştir. İngilizler uzun süre kendilerini genç, güçlü ama deneyimsiz Roma İmparatorluğuna benzettikleri Amerika'ya yol gösteren Yunanlılar olarak görmüşlerdir. Bu benzetmeyi, Macmillan'ın Müttefik Kuvvetler Karargahı'nda (Allied Force Headquarters-AFHQ) bulunan Richard Crossman'a hitaben 1943 yılında yaptığı konuşmasında görmek mümkündür²⁸:

"Sevgili Crossman, biz bu Amerikan imparatorluğu'nda Yunanlılarız. Siz Amerikalıları Yunanlıların Romalıları algıladığı gibi algılayacaksınız, Müttefik Kuvvetler Karargahını, Rum kölelerin imparator Claudius'un operasyonlarını yürüttükleri gibi yönetmeliyiz."

²⁶ Peter Jones, 1997, s. 15.

²⁷ John Dumbrell, 2006, s.13.

²⁸ Nigel J. Ashton, "Harold Macmillan and the "Golden Days" of Anglo-American Relations Revisited, 1957-63", **Diplomatic History**, Vol. 29, No. 4, September, 2005, s. 697.

Macmillan'ın Yunanlılar ve Romalılar benzetmesinden yola çıkan bazı yazarlara göre tecrübesiz bir süper devlet olan ABD İngiltere'nin sahip olduğu donanımlardan yoksundu. Bu bağlamda İngiltere hegemon ülke rolünü ABD'ye devrettiği tarihten bu yana ABD'nin akıl hocalığı rolünü üstlenmiştir²⁹.

Özel ilişkinin şekillendiği uluslararası konjonktür içinde, İngiltere bir süper devletin sahip olması gereken entelektüel ve siyasi birikime sahipken ABD tartışmasız bir süper devletti. İki kutuplu Soğuk Savaş ortamının Amerikan boyutu açık bir Amerikan hegemonyası olarak karakterize edildiğinde İngiltere'nin bu kutup içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu açıktır. Yeni hegemon güç ile kurulacak işbirliğinin dünya sahnesindeki düşüşünün yaratacağı etkiyi azaltacağını ve süper güç konumunu devam etmesine imkan tanıyacağını düşünen İngiltere için bu birliktelik gücünü kaybettiği yıllarda uluslararası arenada etkin bir aktör olarak devamlılığını sağlamasına yardımcı olacaktı. Diğer yandan, 1940 ve 1950'lerde ekonomik, askeri ve nükleer kapasite bakımından İngiltere hala dünyanın 3. büyük ülkesiydi ve Amerika için önemli bir müttefikti. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında İngiltere'nin askeri ve stratejik kapasitesi Sovyet tehdidine karşı mücadelede Amerikalılar için gerekliydi. Hegemon güç ile kurulan bir ilişki olması dolayısıyla ABD-İngiltere ilişkisi tarafların tam eşitliğinden ziyade asimetrik bir nitelik arz etmekle birlikte karşılıklılık ilişkisinden tamamen mahrum değildir. Amerika her zaman İngiltere için daha önemli olmuştur fakat ABD'nin de bu ilişkidен sağladığı fayda inkar edilemez bir gerçektir.

Diğer yandan ABD ve İngiltere'nin uluslararası arenada gelişen olaylara yaklaşımı her zaman uyum içinde olmamış, savaş sırasında kurulan yakın

²⁹ Sedat Laçiner, **ABD-İngiltere İlişkileri: "Özel" Bir İlişki**, Avrasya-Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2000, s.6.

işbirliğinde, savaş sonrası dönemde yaşanan kırılmalar özel ilişkinin sorgulanmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktidara gelen İşçi Partisi hükümetinin karşı karşıya olduğu ilk sorun mali kriz olmuştur. ABD'nin Ödünç Verme ve Kiralama Programını³⁰ sonlandırması Attlee hükümetinin beklemediği bir gelişme olurken, ABD tarafından yeni bir finansal yardımın sağlanıp sağlanmayacağı konusunu gündeme getirmiştir. Kredi veren bir ülkeyken savaş sonunda borçlu bir ülke konumuna gelen İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı'nın kazanılmasındaki katkısının ABD tarafında göz önüne alınarak, Amerika'dan karşılıksız yardım teklifi beklentisinin gerçekleşmemesi üzerine İngiliz hükümeti sonunda ABD'den borç talep etmek zorunda kalmıştır³¹.

Savaşın ardından üstünlüğün ABD'ye geçmesi ile 1945 yılındaki ekonomik yardım görüşmelerinde ABD, Sterlin de dahil olmak üzere tüm para birimlerinin serbest konvertibilitesini ve dünya pazarlarına erişimi mümkün kılacak serbest ticaretin sağlanmasını ileri sürmüştür. Savaş sonrası ortaya çıkan uluslararası konjonktür içinde ekonomik olarak Amerikan dış yardımına ihtiyaç duyan İngiltere, siyasi açıdan Avrupa'nın yeniden düzene sokulmasında da ABD'nin desteğine gereksinim duymuştur. Bu nedenle ABD'nin öne sürdüğü bu şartı kabul edemeyecek

³⁰ Savaş sırasında ABD'nin müttefiklere yaptığı yardımlar kapsamında 11 Mart 1941 tarihinde Başkan Roosevelt, Kongre'yi razı ederek, "Ödünç verme ve Kiralama Yasası"nı çıkarmayı başarmıştır. Bu yasa ABD Başkanına, Müttefikleri desteklemek amacıyla yönelik olarak her türlü silah, hammadde, yedek parça ve teçhizat vb. stratejik malzemenin bu ülkelere satışı, ödünç verilmesi, kiralanması ya da transferi konusunda yetki vermiştir. Böylece 1941-1945 yılları arasında ABD'den Müttefiklerine yapılacak geniş bir yardım programı yürürlüğe girmiştir. (Fahir Armaoğlu, **20. yy Siyasi Tarihi**, Cilt 1-2: 1914-1995, 14. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 381; Faruk Sönmezoglu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 557)

³¹ Peter Jones, 1997, s. 35.

durumda olan İngiltere ABD'yi yeniden izolasyoncu politikalara sokacak yaklaşımlardan da uzak durmaya çalışmıştır.³²

Diğer yandan, İşçi Partisi hükümeti tarafından yürütülen ekonomi politikalarına kuşkuyla bakan ABD, İngiliz endüstrisi ve ticaretinin önemli bir bölümünü millileştiren, sağlık hizmetlerini kamulaştırmayı amaçlayan Attlee hükümetinin politikalarından rahatsız olmuştur. ABD, söz konusu politikaları, sosyalizm ve komünizmin daha hafif bir versiyonu olarak yorumlamıştır³³. Ayrıca, başını İngiltere'nin çektiği imparatorluk düzeninden rahatsız olan ABD dünya ticaret devi olarak tüm deniz yollarının ve pazarların herkese açık olmasını istemiştir. Bu bağlamda, İmparatorluk topraklarını gümrük duvarları ile sıkı bir şekilde kapatan İngiltere, dünyada yeni pazarlar arayan ABD'nin önünde önemli bir engel teşkil etmiştir. Tüm Amerikan girişimcilerinin ortak sıkıntısı İngiltere'nin sömürgelerinde izlediği aşırı korumacı rejim olurken, İngiliz sömürge imparatorluğunun dağılması tek çözüm olarak görülmüştür³⁴. ABD'nin denizlerin ve pazarların serbestisi konusundaki ısrarı karşısında sömürgelerindeki pazarları korumak isteyen İngiltere ticaretin Dolar ile değil Sterlin ile yapıldığı İmparatorluk ve Commonwealth içindeki üstün konumunu sürdürmeyi amaçlamıştır³⁵.

ABD'nin ekonomik desteğine ihtiyaç duymasına rağmen İşçi Partisi hükümeti, İngiltere'nin ne iç politikada ne de uluslararası ticarete sahip olduğu ayrıcalıklı konumundan vazgeçmeye hazır değildi. Ne var ki görüşmeler Attlee hükümetinin umduğunun aksi yönünde sonuçlanmıştır. Savaş sonrası dönemde İngiliz ekonomisi yeniden inşa edilmesine rağmen İngiltere'nin ekonomik

³² *Ibid.*, s. 35-36.

³³ *Ibid.*, s. 37.

³⁴ Sedat Laçiner, 2000, s. 21.

³⁵ C. J. Barlett, **'The Special Relationship': A Political History of Anglo-American Relations since 1945**, Logman, London and New York, 1992, s. 3.

bağımsızlığını sağlayacak düzeye ulaşamamış ve 1949 yılında Sterlin devalüe edilmek zorunda kalmıştır³⁶.

Tüm bu gelişmeler sonucunda ihtiyaç duyulan mali yardımı karşılayabilecek tek ülke olan ABD'den borç talep edilmesinden başka bir alternatifin olmadığı ortaya çıkmıştır. Diğer yandan savaş sonrası ortaya çıkan Sovyet tehdidi ile mücadelede ABD'ye olan ihtiyacının farkında olan İngiltere Amerika'nın izolasyonunu önlemeyi amaçlamıştır³⁷. Böylece İngiltere'nin içeride ve dışarıda gerileyen ekonomik gücü Anglo-Amerikan ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur.

Borç görüşmelerinde ABD'den beklediği karşılığı alamayan İngiltere için diğer bir hayal kırıklığı ABD'nin atom silahının üretilmesi konusunda bilgi paylaşımına yanaşmaması olmuştur.

Savaş sırasında iktidarda olan Churchill koalisyonu 1940 yılında Maud Raporu'nun yayınlanmasının ardından nükleer silah geliştirme kararını açıklamıştır. İkinci Dünya Savaşı şartlarında alınan bu kararda Almanya'nın nükleer silaha sahip olma yönünde çalışmalar yaptığının öğrenilmesi etkili olmuş ve nükleer silahı önce geliştiren tarafın savaşı kazanmasına kesin gözüyle bakılmıştır. Bu gelişmeler ışığında ABD'nin nükleer silah geliştirme konusunda İngiltere ile işbirliği yapma önerisi Churchill tarafından reddedilmiştir. Jones, bu kararın İngiltere'nin prensip olarak ABD ile nükleer işbirliğine karşı olduğu anlamına gelmediğini fakat o zamanın şartlarında rakiplerinden önemli derecede ileri seviyede olan İngiltere'nin bu yönde bir işbirliğine ihtiyacı olmadığını gösterdiğini belirtmektedir. Nitekim,

³⁶ **Ibid.**, s. 33.

³⁷ Peter Jones, 1997, s. 37.

ABD kendi atom silahını geliştirme kararında olduğunu açıkladığında, İngiltere ve ABD için nükleer alanda işbirliği mantıklı hale gelmiştir³⁸.

Böylece, İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ve İngiltere ortaklaşa nükleer silah yapımına girişmişler ve bu amaçla 1942 yılının Haziran ayından itibaren iki ülke arasında bir dizi anlaşma yapılmıştır. Nazi Almanyasının nükleer silah yapımı yolundaki çalışmalarının ne ölçüde başarıya yakınlaştığının bilinmediği savaş döneminde yapılan bu antlaşmalar nükleer alanda askeri ve bilimsel işbirliğini öngörmüştür³⁹. O zamanlar en iyi caydırıcılığın aynı silahın elde edilmesi ile sağlanması nedeniyle nükleer silah yapımına paralel olarak üç türlü yayılmanın önlenmesi tedbiri de görülmüştür: Gizlilik, karşı tarafın tesirlerinin tahribi ve nükleer hammadde kaynaklarının ele geçirilmesi. ABD'nin bu tedbirlerden birincisini uygulamasının sonucu olarak, 1945 yılında İngiltere nükleer silahlarla ilgili bilgilerden faydalanamaz olmuştur⁴⁰.

Savaş sırasında kurulan nükleer işbirliğinin savaş sonrası dönemde de devam edeceğini bekleyen İngiltere'nin aksine ABD'nin yaklaşımı farklı olmuştur. Atom bombasının tahmin edildiğinden daha etkili olduğu kanıtlanmış ve bu silaha sahip olan ülkelerin potansiyel düşmanlarına karşı stratejik ve askeri olarak önemli bir üstünlüğe sahip olacakları ortaya çıkmıştır. Diğer yandan nükleer enerji, endüstri için sınırsız ve göreceli olarak daha ucuz bir enerji kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yüzden ABD İngiltere gibi ekonomik rakipleri ile nükleer güç konusundaki bilgilerini paylaşmak istememiştir. Ayrıca, ABD'nin yeni başkanı Harry Truman, savaş sırasında Winston Churchill ve Franklin Roosevelt arasında

³⁸ *Ibid.*, s. 55-56.

³⁹ Mehmet Gönübol, **Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978, s. 458.

⁴⁰ Pulat Y. Tacar, **Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Sorunu**, T.C. Başbakanlık Atom Enerjisi Komisyonu Yayını, Ankara, 1970, s. 36.

atom enerjisi konusunda yapılan anlaşmadan habersiz görünerek, ABD'nin atom silahları alanında sahip olduğu gizli bilgileri İngiltere de dahil olmak üzere hiçbir ülke ile paylaşmak istemeyip bu alandaki tekeli sürdürmeye karar vermiştir⁴¹. Bu çerçevede 1946 yılında ABD Kongresi McMahon Yasası'nı kabul etmiştir. Söz konusu yasa askeri bilgilerin diğer ülkelere verilmesini yasaklamıştır⁴². McMahon Yasası ABD'nin atom silahları konusunda tekeli sürdürme kararının uygulamaya geçirmiştir. İngiltere, ABD ile arasındaki nükleer işbirliğinin sonlanması anlamına gelen bu yasa üzerine kendi sivil ve askeri nükleer sanayisini tesis etme yoluna gitmiştir⁴³.

Churchill daha savaş yılları sırasında, ABD ile işbirliğinin aksamaması halinde, İngiltere'nin nükleer yoluna yalnız devam edeceğini açıklamıştır. Bu yöndeki karar Attlee hükümeti tarafından Ekim 1945'te alınmış ve Harwell Nükleer Merkezi kurulmuştur⁴⁴.

Hükümetinin atom silahı geliştirme yönünde aldığı kararı savunan Clement Attlee bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir⁴⁵:

“ABD ile işbirliği kuramadık. McMahon Yasası Amerikalılarla birlikte çalışmamızı engelledi. Onlar kendilerini büyük adamlar bizi ise küçük adamlar olarak görme eğilimine girdiler. Şimdi onlara her şeyi bilmediklerini göstermeliyiz.”

Diğer yandan ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren atom bombası tekeli karşısında Sovyetler Birliği atom silahı yapma çabalarını hızlandırmış ve 23 Ağustos 1949'da ilk atom bombasını patlatarak ikinci “atom devleti” olmuştur⁴⁶.

⁴¹ Peter Jones, 1997, s. 56-57.

⁴² Mehmet Gönlübol, 1978, s. 459.

⁴³ Peter Jones, 1997, s. 57-58.

⁴⁴ Pulat Y. Tacar, 1970, s. 37.

⁴⁵ Peter Jones, 1997, s. 59.

⁴⁶ Mehmet Gönlübol, 1978, s. 460.

ABD dış politikasında işbirliği gereğinin artması ile McMahon Kanununda 1954 ve 1955 yıllarında değişimine gidilmiştir. Bu değişiklikler belirli şartlarla diğer ülkelere sivil nükleer teknoloji ile ilgili bilgilerin ve barışçı amaçlarla kullanılacak nükleer madde ve gereçlerin verilebileceğini öngörmüştür. 1958 yılında Macmahon Yasası yeniden değiştirilmiş ve nükleer silah yapımında önemli ölçüde ilerlemiş ABD'nin müttefiklerine bilgi, nükleer madde ve nükleer silahların nükleer olmayan parçalarının verilmesine izin verilmiştir. Bu değişikliğin arka planında ABD'nin İngiltere ile olan özel ilişkisi yatmaktadır. Zira söz konusu değişiklik İngiltere'nin yararına uygulanmıştır. İngiltere, bu karar gereğince 1958 yılından itibaren nükleer silahlarını takviye amacı ile önemli oranda zenginleştirilmiş uranyum yardımı almıştır. 1960 yılında ABD İngiltere'ye Skybolt füzeleri vermiş, ancak bunlardan faydalanamayacağı bir süre sonra anlaşılmıştır. İki yıl sonra Nassau konferansında Amerikalılar İngiltere'ye bazı şartlarda Polaris denizaltılarını vermeyi kararlaştırmıştır⁴⁷.

Literatürde ABD'nin nükleer işbirliği konusundaki politika değişiminin aslında Anglo-Amerikan ilişkinin temel niteliğini yansıttığı yönünde yorumlar mevcuttur. Bu bağlamda, söz konusu ilişki bir tarafın ihtiyaç duyduğu ya da istediği anda "özel" niteliğine bürünmektedir. ABD'nin nükleer işbirliği konusundaki politika değişimi İngiliz üslerini ve uranyum kaynaklarını kullanabilmek için ABD tarafından verilen bir ödün olmuştur. Bu analizin doğruluğu tartışmalı olmakla birlikte, nükleer işbirliği konusunda ABD'nin İngiltere ile olan ilişkilerinin diğer ülkelerden farklılık arz ettiği açıktır⁴⁸.

⁴⁷ Pulat Y. Tacar, 1970, s. 39.

⁴⁸ Peter Jones, 1997, s. 15.

İlişkilerde gerilim yaratan diğerk bir gelişme 1958 Süveyş Krizidir. Bu krizde ABD, Fransa-İngiltere ve İsrail tarafından Mısır'a düzenlenen operasyonu destelememiş ve operasyonun sonlanmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliğı'nin bölgedeki etsinin artarak, batı karşıtı rejimler kurulmasından endişelenen ABD, İngiltere'nin beklediğinin aksine operasyonu desteklemeyi reddetmiştir. Sovyetler Birliğı'nin bu krizi çözmek için nükleer silah kullanmayı bile göze aldığını ima etmesi üzerine ABD operasyonun sonlanması için İngiltere'yi ekonomik araçlar kullanmakla tehdit etmiştir. Bu süreç İngiltere'nin 1967'de Süveyş'in doğusundan tamamıyla çekilmesine kadar devam etmiştir. Böylece İngiltere sadece imparatorluğunu kaybetmemiş, Orta Doğu gibi kendisi için hayati önem arz eden bir bölgeden müttefiki tarafından çıkartılmıştır. Süveyş yenilgisi İngiltere için dünya çapında bir prestij kaybına neden olurken Sedat Laçiner, bu krizin İkinci Dünya Savaşı ile başlayan ve İngiltere'nin büyük devletten 'sıradan devlet' olması ile sonuçlanan sürecin en önemli göstergesini olduğuna işaret etmektedir⁴⁹.

1964 yılında iktidara gelen İşçi Partisi lideri Harold Wilson'ın karşı karşıya kaldığı ilk sorun başta ödemeler dengesindeki açık olmak üzere yaşanan ekonomik kriz olmuştur. Diğerk yandan kriz, savunma harcamalarının gözden geçirilmesini gerektirmiş ve bu kararı İngiltere'nin Süveyş'in doğusundan çekilmesi izlemiştir⁵⁰. Sterlin'in değerini koruma Wilson için öncelikli konu olurken İngiliz hükümeti Sterlin'in devalüasyonunu önlemek için Amerikanın ekonomik desteğine ihtiyaç duymuştur. Nitekim, ABD Başkanı Lyndon Johnson, Wilson ile yaptığı görüşmesinde ABD'nin Sterlin'in değerinin korunması konusunda İngiltere'yi

⁴⁹ Sedat Laçiner, 2000, s. 28-29.

⁵⁰ Peter Jones, 1997, s. 138-139.

destekleyeceğini belirtmiş, bunun karşılığında Doğu Süveyş'teki aktif rolüne devam etmesini istemiştir⁵¹.

ABD, Sterlin'in devalüe edilmesine, Doları ve dünya finansal sistemini tehlikeye atacağı düşüncesiyle karşı çıkmıştır. ABD Maliye Bakanı Joseph Fowler Temmuz 1966 tarihinde, Başkan Johnson'a, Sterlin'in devalüe edilmesinin ABD ekonomisini olumsuz yönde etkileyeceğini, dış politikanın genelinde ciddi sonuçlar doğuracağını ve dünya mali sisteminin istikrarını bozacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Sterlin'in devalüe edilmesine engel olmak için İngiltere'ye önemli miktarda borç kaynağı sağlamıştır⁵². Amerika'nın Sterlin'i desteleyici yönde yaptığı baskı İngiliz hükümetinin Sterlin'in devalüasyonunu 1967'nin sonlarına kadar ertelemesinde önemli bir faktör olurken, ekonominin iyileşeceği yolunda var olan beklentiler, küresel mali bir kaosa yol açmamak ve İngiltere'nin dünya politikasındaki prestijini zedelememek amacıyla ihtiyaç duyulan devalüasyon hemen yapılamamıştır⁵³. Ne var ki, bu durum çok uzun sürmemiş 1967 yılında Sterlin'in devalüasyonu kaçınılmaz olurken, bunu İngiltere'nin Süveyş'in doğusundan çekilme politikası izlemiştir. Bu karar İngiltere'nin bölgedeki varlığına devam etmesi konusunda var olan ABD baskısına rağmen alınmıştır⁵⁴.

Özel ilişkinin gelişimini etkileyen diğer gelişme 1960'larda başlayan Vietnam savaşı olmuştur. ABD'ye vermesi gereken desteği vermediği yönünde eleştirilen İngiltere bu savaşta ABD'nin galip gelemeyeceğine, gelse bile savaşın maliyetinin çok yüksek olacağına inanmıştır⁵⁵. Bununla birlikte, istihbarat alanında sunduğu yardımlar ve silah satımı yanında İngiltere, 1968-71 yılları arasında Güney Kore'ye

⁵¹ **Ibid.**, s. 159.

⁵² John Dumbrell, 2006, s. 80.

⁵³ **Ibid.**, s. 82.

⁵⁴ Peter Jones, 1997, s. 160-161.

⁵⁵ Sedat Laçiner, 2000, s.31.

2.4 milyar dolarlık ekonomik yardımda bulunmuştur⁵⁶. Fakat ABD, İngiltere'den savaşa aktif olarak katılımı istemiştir. Savaşa askeri birlik göndermeyi reddeden İngiltere, taraflar arasında aracı rol oynayarak barışın sağlanmasına yardımcı olmayı önermiştir. Savaşın kötüye gittiğini, komünistleri yenme ihtimalinin giderek zayıfladığını gören ABD güvenilir bir arabulucu olarak gördüğü İngiltere'nin bu teklifini kabul etmiştir⁵⁷. ABD ve Sovyetler Birliği arasında uzlaşma sağlama çabalarına başlayan İngiltere birçok girişimde bulunmuş fakat sonuç alınamamıştır. Wilson, taraflar arasında uzlaşma çabalarının sonuçsuz kalmasının nedenini ABD Başkanı Lyndon Johnson'a bağlamıştır. Sovyetler Birliği Başbakanı Alexi Kosygin'i ikna etmeyi başardığı barış formülü üzerinde Johnson'un son anda kararını değiştirmesi nedeniyle bu girişimin başarısız olduğunu belirtmiştir⁵⁸.

Peter Jones'a göre ABD, İngiltere'nin verdiği askeri desteğin gerçekleştirdiği operasyonların etkinliğini ve uluslararası alanda güvenilirliğini arttırdığını düşünmektedir. Bu yüzden Amerika'nın düzenlediği harekatlara İngiltere'den gelen askeri destek özel ilişkinin önemli bir yönünü oluşturmaktadır⁵⁹. Ne var ki, Vietnam Savaşı'nda ABD, İngiltere'den beklediği desteği görememiştir. Bu bağlamda, İngiltere'nin Vietnam Savaşı'nda izlediği politika özel ilişkinin sınırını göstermektedir.

Muhafazakar Parti döneminde ilişkilerde gerilim yaratan diğer konu 1971 Hindistan-Pakistan savaşı olmuştur. Savaşta Amerika'nın Pakistan'a karşı tutumunu hatalı bulan Heath, Amerika'nın Pakistan'a verdiği desteğin Hindistan'ın Sovyetlere yakınlaşmasına neden olacağını savunmuştur. Ayrıca, 1944 yılında Bretton

⁵⁶ John Dumbrell, 2006, s. 191.

⁵⁷ **Ibid.**, s. 191-192.

⁵⁸ Peter Jones, 1997, s. 154.

⁵⁹ **Ibid.**, s. 149.

Woods'da kurulan Uluslararası Para Sistemi'ni, kaynakların dünyanın zengin ülkelerine akmasını sağlayan ve devam eden ABD açığına dayanan bir sistem olarak tanımlamıştır. Nixon'un Ağustos 1971'de doların konvertibilitesini askıya alması Bretton Woods sisteminin sona ermesine neden olurken Dumbrell, bu kararda İngiltere'nin ABD'nin 3 milyar doları altına çevirmesi gerektiği yönündeki ısrarının etkili olduğunu belirtmektedir. Bretton Woods sisteminin sonlanması İngiltere için yeni fırsatlar ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte İngiltere'nin ilk tepkisi kararın danışılmadan alınmasını protesto etmek olmuştur⁶⁰.

1973 Arap-İsrail savaşı iki ülke arasında anlaşmazlığa yol açan diğer bir konu olmuştur. Arap ülkelerinin 1967 Savaşında kaybettikleri toprakları geri almak istemeleri üzerine Ekim 1973'te Mısır ve Suriye'nin İsrail'e saldırımları ile başlayan savaşta⁶¹ İngiltere ABD'ye karşı Avrupa ülkeleri ile aynı tutumu takınmıştır. Savaş süresince Sovyetler Birliği Mısır ve Suriye'ye silah sevkiyatında bulunup Arap devletlerini bu ülkelere yardıma çağırırken, ABD de İsrail'e yoğun şekilde silah yardımında bulunmuştur. Amerikan Kongresi 21 Ekim 1973 tarihinde İsrail'e 2.2 milyar dolarlık bir askeri yardım paketini onaylamış ve toplam 22.000 ton askeri malzeme sevki söz konusu olmuştur. Böylece İsrail'in savaşı sürdürmesi giderek sorunu ABD-Sovyetler Birliği gerginliğine dönüştürmüştür⁶². Savaşta ABD ile aynı politikayı izlemeyen İngiltere, Batılı devletlerin yanında yer almıştır. 1967 savaşında işgal ettiği topraklar konusundaki uyuşmaz tutumu ile ABD'nin tam desteğini alan İsrail'i haksız görmüştür. Savaşın ilk gününde İngiltere ve Fransa 1967 sonrası sınırları kabul eden Amerikan destekli BM ateşkes kararının desteklemeyi

⁶⁰ **Ibid.**, s. 91.

⁶¹ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu- Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 378-379.

⁶² **Ibid.**, s. 380-381.

reddetmişlerdir⁶³. ABD'nin İsrail'e gösterdiği desteğe tepki gösteren OAPEC üyesi petrol ihraç eden Arap ülkeleri Amerika'ya petrol ambargosu uygulamaya karar vermiştir. Savaş Arap ülkelerine petrolü siyasi bir silah olarak kullanabileceklerini göstererek petrolü uluslararası politikanın bir unsuru haline getirmiştir⁶⁴. Bu durum ekonomileri petrole bağımlı olan Batılı ülkelerin tepkisine neden olurken İngiltere Fransa ile birlikte ABD ve İsrail'i petrol akışını tehdit etmekle suçlamıştır⁶⁵.

Diğer yandan dünya rolündeki düşüş, devam eden ekonomik kriz İngiltere'yi Avrupa'ya yöneltmiştir. Orta Pazar'a üyelik kötüye giden İngiliz ekonomisi için uzun vadeli çözüm olarak görülmüştür. AET üyelerinin ekonomilerinde gözlenen büyüme, özellikle Almanya ve Fransa'nın Avrupa'nın önde gelen ekonomilerine sahip olmaları, İngiltere'nin ise bu ülkelerin gerisinde kalması AET üyeliğini tekrar gündeme getirmiştir⁶⁶. Bu çerçevede Wilson hükümeti 1967 yılında Avrupa Topluluklarına ikinci üyelik başvurusunda bulunmuştur. Fransa vetosu bu başvurunun da başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olurken 1970 seçimlerinde iktidara gelen Muhafazakar Parti lideri Edward Heath döneminde İngiltere'nin Topluluklara tam üyeliği gerçekleşmiştir⁶⁷.

Avrupa Topluluklarına üyeliği İngiliz dış politikasının merkezine koyan Heath, ABD-İngiltere ilişkilerini Avrupa çerçevesi içine almıştır⁶⁸. Muhafazakar Parti hükümetinin AET'ye yönelmesi ABD ile ilişkilerde soğukluğa yol açmıştır. Çünkü bu yöneliş Amerika'nın istediği şekilde olmamıştır. ABD-İngiltere ilişkilerinin özel bir ilişki olmadığını sıradan bir ilişki olduğunu belirten Heath

⁶³ John Dumbrell, 2006, s. 92.

⁶⁴ Tayyar Arı, 2004, s. 382-383.

⁶⁵ John Dumbrell, 2006, s.20.

⁶⁶ Peter Jones, 1997, s. 161.

⁶⁷ William Nicoll ve Trevor C. Salmon, 1990, s. 140-144.

⁶⁸ John Dumbrell, 2006, s. 88.

hükümeti, önceliklerinin ABD değil Avrupa olduğunu ilan etmiştir⁶⁹. Henry Kissinger, İngiliz Başbakanının ABD'ye karşı tutumunu şu şekilde ifade etmiştir:

“İngiliz liderler içinde İngiltere'nin ABD ile olan bağlarına en kayıtsız olan Heath olmuştur...”⁷⁰

Sonuç olarak, İngiltere ABD ile savaş döneminde kurduğu yakın ilişkiyi savaş sonrası dönemde de sürdürmeye kararlı iken, taraflar arasında uyuşmazlık yaratan sorunlar yaşanmıştır. İki ülkenin dünya ekonomik düzeni, nükleer işbirliği ve Orta Doğu'ya yaklaşımlarında var olan farklılık özel ilişkide kırılmalara neden olmakla birlikte taraflar arasındaki yakın ilişki yeniden canlanmayı başarmış, Soğuk Savaş döneminde var olan ortak düşman algılaması ilişkilerin gelişimine ivme kazandırmıştır. Diğer yandan, Sovyetlerin komünizmi yayma politikasına karşılık ABD çevreleme politikasına yönelerek, Sovyet tehdidi ile mücadelede Avrupa'nın birlik olmasını savunmuş, bu açıdan Avrupa entegrasyonunun itici gücü olmuştur. ABD birleşik bir Avrupa fikrini savunurken İngiltere'nin de bu oluşumun içinde yer almasını istemiştir. İngiltere'nin liderlik ettiği bir Avrupa entegrasyon süreci “Avrupa Kalesine” karşı bir garanti olarak görülmüştür. Bu açıdan özel ilişki ABD'nin Avrupa'daki yumuşak gücünün bir unsuru olarak değerlendirilebilir ki bu durum De Gaulle'ün İngiltere'yi Amerikanın “truva atı” olarak nitelendirmesine ve üyelik sürecini engellemesine neden olmuştur⁷¹. İngiltere'nin Avrupa Topluluklarına üyeliğinin gerçekleştiği Muhafazakar Parti döneminde ABD ile ilişkilerde yaşanan gerilimler, Avrupa'yı öncelikli hale getirirse de bu durum özel ilişkinin sürekliliğini etkilememiştir. İngiliz dış politikasında önceliği Avrupa'nın almasına rağmen

⁶⁹ Sedat Laçiner, 2000, s. 35.

⁷⁰ John Dumbrell, 2006, s. 88.

⁷¹ Jerome B. Elie, 2005, s. 72-73.

Avrupa, ABD'nin yerine bir alternatif teşkil etmemiş, Commonwealth'in önemini yitirmesinin ardından İngiliz dış politikasının esasını Avrupa ve ABD ile ilişkiler oluşturmuştur. Bu çerçevede, 1970-74 döneminde iktidarda olan Muhafazakar Parti lideri Edward Heath döneminde önceliği Avrupa alırken, 1979-90 döneminde iktidara olan Muhafazakar Parti lideri Margaret Thatcher döneminde önceliği ABD almıştır. Thatcher, İngiltere-ABD özel ilişkisini İngiliz dış politikasının merkezine koymuştur. Heath'in "sıradan"⁷² ilişki olarak nitelendirdiği İngiltere-ABD ilişkilerini, Thatcher "sıra dışı"⁷³ olarak nitelendirmiştir. 1983 yılında ABD'nin İngiliz Devletler Topluluğu üyesi olan Grenada'ya İngiltere'ye haber vermeden yaptığı müdahalenin ilişkilerde yarattığı gerilim dışında; ABD'nin 1982 Falkland savaşında İngiltere'ye verdiği, İngiltere'nin de 1986 yılında Libya'nın bombalanmasında ABD'ye sunduğu destek ile ilişkiler ivme kazanmıştır. ABD'nin Libya müdahalesine hiçbir Batılı devlet destek vermezken, Amerikan üslerine kullanılmasına Avrupa'da izin veren tek ülke İngiltere olmuştur ki bu tutumuyla AT'den eleştiri almıştır⁷⁴. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin BM, NATO ve AB'yi göz ardı ederek 2003 yılında gerçekleştirdiği Irak savaşı, ABD ve AB arasında ayrılıklara neden olmuş, transatlantiğin iki yakasını bu savaşla mücadelede başvurulan yollar bakımından ayırmıştır. Bu bölünme sadece transatlantik ilişkilerde değil, ABD'ye destek konusunda AB'nin kendi içinde de ortaya çıkmıştır. Almanya ve Fransa, ABD'nin Irak'a müdahale etmesine karşı çıkarken, İngiltere ABD'nin yanında yer almıştır. Bu bağlamda Irak savaşında Avrupa ve ABD arasında ikilem yaşayan İngiltere için önceliği ABD almıştır. Özetle, uluslararası konjunktürde

⁷² Peter Jones, 1997, s. 165.

⁷³ Steve Marsh ve John Baylis, "The Anglo-American 'Special Relationship': The Lazarus of International Relations", **Diplomacy and Statecraft**, Vol 17, No 1, April 2006, s. 180.

⁷⁴ Sedat Laçiner, 2000, s. 36-42.

yaşanan gelişmeler ve iktidara gelen hükümet politikalarındaki değişmelerle öncelik sırası değişse de İngiltere iki boyutlu siyasetini sürdürmeye devam etmektedir.

D) AVRUPA TOPLULUKLARINA GİDEN SÜREÇ VE İNGİLTERE

1. Churchill'ın Birleşik Avrupa Düşüncesi

1930'larda yaşanan ekonomik bunalım ve Almanya, İtalya ve Japonya'nın saldırgan politikaları nedeniyle Avrupa'da birlik oluşturma yönünde bir gelişme kaydedilemezken İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ülkelerinde savaşın yıkıcı etkisi kıta genelinde Avrupa Federasyonu kurulması düşüncesine ivme kazandırmıştır. Bu dönemdeki en önemli adım İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in 19 Eylül 1946 tarihinde yaptığı konuşmadır. Churchill ünlü konuşmasında 'Avrupa Birleşik Devletleri' için ilk adımın Fransa ile Almanya arasında ortaklık oluşturulmasından geçtiğini, bu çerçevede Fransa'nın Avrupa'nın manevi liderliğini üstlenebileceğini, Fransa ve Almanya ruhunun yeniden dirilmesi gerçekleşmeden Avrupa'nın kendine gelemeyeceğini, İngiltere'nin ve İngiliz Uluslar Topluluğu'nun Birleşik Avrupa fikrinin destekleyicisi ve dostları olacağını ifade etmiştir⁷⁵. Churchill'in Avrupa Birleşik Devletleri Düşüncesi temelde Avrupa'nın yeni bir savaşa sahne olmasını engellemek amacıyla Fransa-Almanya yakınlaşmasına işaret ederken İngiltere'nin bu sürece etkin katılımını öngörmemiştir. Churchill 1949

⁷⁵ W. Lipgens, **A History of European Integration**, Vol 1, Sijthof Pub., Leyden, London and Boston, 1982, s. 319-320.

yılında Avrupa Konseyi'nde yaptığı konuşmasında Avrupa bütünleşmesine yönelik yaklaşımını şu şekilde ifade etmiştir⁷⁶:

“Fransa Dışişleri Bakanı M. Schuman bu hafta Fransa Parlamentosu'nda İngiltere olmadan Avrupa'nın olamayacağını belirtmiştir. İngiltere Avrupa'nın parçasıdır. Ancak İngiltere tek bir ülke olarak düşünülemez. Dünyaya yayılmış bir imparatorluk ve Commonwealth'in merkezidir. İngiliz ailesini birbirine bağlayan ortak çıkarlar, gelenekler ve duygusal bağları zayıflatacak bir girişimde asla bulunmayacağız.”

Churchill, 1953 yılında Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada “Avrupa'yi destekliyoruz fakat onlardan değiliz” ifadesini kullanmıştır⁷⁷. Avrupa entegrasyon hareketini destekleyen ancak İngiltere'yi bu sürece dahil etmek istemeyen Churchill'in İngiltere'ye biçtiği rol Avrupa'daki yeni yapılanma, ABD ve İngiliz Uluslar Topluluğu arasında “hayati bir bağ” işlevi olmuştur⁷⁸.

Duncan Watts ve Colin Pilkington'a göre, İngiltere'nin hala eski büyük gücüne sahip olduğuna inanan Churchill, İngiltere'yi savaşı kazanan güçlü bir ülke olarak göstererek İngiliz halkını yanlış yönlendirmektedir. Savaştan mağup olarak ayrılan ve ağır yıkıma maruz kalan Avrupa ülkelerinin bir araya gelme gerekliliğini anlayan İngiltere halkı ve hükümeti için, savaşın üç büyük galip devletinden biri olan İngiltere, ABD ve Sovyetler Birliği'nin yanında bir dünya gücüydü, Avrupa ülkelerinden farklıydı ve Avrupa'ya ihtiyacı yoktu. Savaş sonrası kurulan Attlee hükümetinin Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'e göre, İngiltere Avrupa'da bütünleşme yolundaki gelişmeler karşısında aktif rol oynamaktan ziyade, destekleyici ve dostça bir tutum sergilemeliydi⁷⁹.

⁷⁶ Duncan Watts ve Colin Pilkington, **Britain in the European Union today**, Third Edition, Manchester University Press, Manchester, 2005, s. 9.

⁷⁷ William Nicoll ve Trevor C. Salmon, 1990, s. 129.

⁷⁸ Jerome B. Elie, 2005, s. 69.

⁷⁹ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 9.

Avrupa ile bütünleşme fikri, İngiltere'nin dünya genelinde sahip olduğu çıkarları, ilişkileri ve global sorumlulukları ile uzlaşmamıştır. İngiltere'nin Commonwealth ile olan bağları, ABD ile olan özel ilişkisi nedeniyle İngiliz politikacılar, siyasi ve psikolojik açıdan İngiliz dış politikasında önceliği Avrupa entegrasyonuna vermeye hazır değillerdi. Savaş sırasında Churchill'in Charles De Gaulle'e hitaben yaptığı konuşması bu durumu açıkça ortaya koymuştur⁸⁰:

“Bilmen gereken bir şey var ki, açık denizler ve Avrupa arasında tercih yapmak zorunda kaldığımız her zaman açık denizleri seçeceğiz. Sen ve Roosevelt arasında tercih yapmak zorunda kaldığım her zaman Roosevelt'i seçeceğim.”

Savaş sonrası İngiliz dış politikasının öncelikleri Batı Avrupa'ya karşı tehdit arz eden Sovyetler Birliği'ni sınırlandırmak, İngiltere'de ve kıta ülkelerinde ekonomik istikrar sağlamak yönünde olmuştur. İngiltere açısından bu amaçlara en iyi şekilde ulaşmanın yolu ise uluslararası organizasyonlar altında birleşen güçlü ulus-devletler arasında kurulan sınırlı işbirliği olmuştur⁸¹.

2. Avrupa Konseyi ve İngiltere

Winston Churchill'in 1946'da Zürih'te yaptığı konuşmasında, bir “Avrupa Birleşik Devletleri”nden bahsetmiş ve ilk adım olarak “Avrupa Konseyi”nin kurulmasını önermiştir⁸². Savaşın yol açtığı yıkımın da etkisiyle Avrupa devletleri arasında birlik oluşturulması yönünde var olan görüşler güçlenirken Avrupa

⁸⁰ Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s. 4.

⁸¹ Christian Schweiger, 2007, s. 19.

⁸² **Address given by Winston Churchill** (Zurich, 19 September 1946), <http://www.ena.lu/address_given_winston_churchill_zurich_19_september_1946-02-5042>, (Erişim tarihi: 25.06.2008)

Federasyonu kurulması düşüncesi yayılmıştır. Bu akımın önde gelen liderlerinden biri İtalyan Antiero Spinelli'dir. Savaşın ardından, Spinelli'nin de çabalarıyla 'Birleşik Avrupa' fikrini savunan örgütler tarafından toplantılar düzenlenmiş ve bu toplantılarda geleceğin Avrupa'sının üzerine oturacağı temeller tartışılmıştır. Bu kapsamda içlerinde Jean Monnet, Alcide de Gasperi, Paul-Henri Spaak gibi Avrupa bütünleşmesine yöne veren önemli isimlerin bulunduğu 16 Avrupa ülkesinden gelen 663 delege, 7 Mayıs 1948 tarihinde Hague'de düzenlenen Avrupa kongresinde bir araya gelmiştir. Churchill'in kongrede ulusal egemenliğin kısmen devrini öngören konuşması sürecin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Churchill konuşmasında Avrupa devletlerinin sahip olduğu ulusal kültürlerini ve geleneklerini koruyabilecek daha güçlü bir egemenlik yaratmak için ulusal egemenliklerin devredilmesine yönelik önemli argümanlar ortaya koymuştur. Churchill'in sözünü ettiği 'egemenlik devri' kavramı, 1950'ler ve 1960'larda birleşik Avrupa savunucuları tarafından kullanılırken, İngiltere'nin Avrupa bütünleşmesi sürecinin ilk aşamasında egemenlik devrini benimsemesinin bütünleşmeye şüpheyile yaklaşanların kaygılarının azaltılmasında önemli rol oynamıştır⁸³.

Bu süreç sonucunda Mayıs 1949 tarihinde Londra'da İngiltere, Fransa, Belçika, Danimarka, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç ve İsveç arasında Avrupa Konseyi'ni kuran antlaşma imzalanmıştır⁸⁴.

Başkanlığına Paul-Henri Spaak getirilen Avrupa Konseyi'nin Ağustos 1949 tarihinde Strasbourg'da gerçekleşen toplantısında yılda iki kere toplanması

⁸³ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 13.

⁸⁴ **The Creation of the Council of Europe**, <http://www.ena.lu/creation_council_europe_1949-020600058.html> (Erişim Tarihi: 25.06.2008)

öngörülen Bakanlar Konseyi ile birlikte 150 üyeden oluşan Avrupa konularının tartışılacağı bir meclis oluşturulmuştur⁸⁵.

Avrupa Konseyi Avrupa kurumlarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamakla birlikte Avrupa entegrasyonunun merkezi haline gelememiştir. Hükümetlerarası bir nitelik arz eden yapısıyla kararlarının bağlayıcı olmaması nedeniyle Avrupa konularının görüşüldüğü bir platform olmanın ötesine gidememiştir⁸⁶. Avrupa Konseyi'nin daha güçlü bir yapıya kavuşturulması yönünde eğilimlerin güçlenmesi üzerine Ernest Bevin İngiltere'nin bu fikre karşı olduğunu şu şekilde belirtmiştir⁸⁷:

“Pandora'nın kutusunu açtığınızda içinden Truva atlarının çıkıp çıkmayacağından asla emin olmazsınız. İngiliz Hükümet politikası Avrupa ile sınırlı işbirliğinin sürdürülmesi yönündedir.”

Federalizme mesafeli yaklaşan İşçi Partisi'nin aksine, Churchill muhalefette olduğu dönemde Muhafazakar Parti'nin Birleşik Avrupa düşüncesini desteklediğini ifade etmiştir. Ne var ki, Churchill'in savunduğu İngiltere dışında tüm Avrupa ülkeleri arasında birlik oluşturulması fikri olmuştur. Bu bağlamda, Ekim 1951'de iktidara gelen Muhafazakar Parti de, Federalistlerin beklentilerinin aksine İngiltere'nin Konseyi bir Avrupa devletine dönüştürecek her türlü yapılanmaya karşı olduğunu belirtmiştir⁸⁸.

⁸⁵ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 14.

⁸⁶ *Ibid.*, Idem.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 15.

⁸⁸ Stephen George, **Britain and European Integration since 1945**, Blackwell, Oxford, 1991, s. 3.

3. Dunkirk Antlaşması ve İngiltere

1940'larda Churchill'ın Avrupa Birleşik Devletleri Düşüncesi nin yanı sıra İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda Avrupa'nın geleceğine yönelik gizli tartışmalar yapılırken, Bakanlık bünyesinde Ekonomi ve Kalkınma Departmanı, bakanlıklararası Savaş Sonrası Planlama Birimi (PHPS) gibi kurumlar tarafından birçok plan kaleme alınmıştır. Batı Avrupa güvenliği, Dünya Güvenlik Örgütü, savaş sonrası Avrupa'nın yapılandırılması, ABD-Sovyetler Birliği ilişkileri gibi çeşitli konuların ele alındığı planlardan biri 1944 yılında PHPS tarafından hazırlanmıştır. PHPS'nin "Batı Avrupa ve Kuzey Atlantik'te Güvenlik" konulu raporunda İngiltere'nin değişen stratejik konumu, gelecekte karşılaşılabilecek olası tehditler ve savaş sonrası dünya düzeninde güvenlik önlemleri konuları üzerinde durulmuştur. Raporda, teknoloji alanında sağlanan ilerleme ile uzun menzilli füzeler ve hava kuvvetleri alanında yaşanan gelişmelerin İngiltere'nin stratejik konumuna ciddi bir tehdit oluşturduğu ve bunun sonucunda İngiltere'nin güvenliğinin Avrupa kıtasının geleceğine geçmişten daha fazla bağlı olduğu iddia edilmiştir. İngiltere'nin savaş sonrası konumuna en büyük tehditin yeniden silahlanan Almanya, Sovyetler Birliği ya da daha kötü bir senaryo olarak Alman-Sovyet ittifakından geleceği ifade edilirken, hiçbir Avrupa ülkesinin Sovyetleri dengeleyecek güçte olmaması nedeniyle İngiltere'nin güçlü müttefiklere geçmişte olduğundan daha fazla ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır. Rapor, İngiltere'nin gelecekte karşılaşılabilecek güvenlik sorunlarını göz önüne alarak iki varsayımda bulunmuştur⁸⁹.

⁸⁹ John Baylis, "Britain and the Dunkirk Treaty: The Origins of NATO", **Journal of Strategic Studies**, Vol 5, No 2, June 1982, s. 236-237.

PHPS'nin sunduğu ilk varsayım uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması yönünde Birleşmiş Milletler Örgütü benzeri bir yapılanmanın kurulmasını, ikinci varsayım ise böyle bir dünya örgütünün kurulamaması ya da etkin olamaması durumuna işaret etmiştir. Bu örgütün etkin olabilmesi için İngiltere, ABD ve Sovyetler Birliği arasında yakın bir işbirliğinin gerekliliği belirtilirken, söz konusu işbirliğinin kurulması durumunda Batı Avrupa'ya yönelik tek tehdidin yeniden silahlanan Almanya'dan geleceği ve böyle bir tehdidin ortaya çıkması halinde, öncelikle İngiltere-Fransa işbirliği ve daha sonra içine Belçika, Hollanda, Danimarka ve mümkün olursa İsveç'i dahil edecek bir işbirliği mekanizması ile kısa sürede etkin bir önlemin harekete geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁹⁰.

Kurulması düşünölen dünya örgütünün barışı sağlamada etkin olup olamayacağı yönünde İngiltere'de var olan belirsizliği yansıtan ikinci varsayım altında Sovyetler Birliği'nin işbirliğine yanaşmaması ya da ABD'nin sorumluluk almaktan kaçınması halinde İngiltere'nin güvenliğini sağlayacak bir politika izlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Sovyetler Birliği'nin büyük bir tehdit olarak ortaya çıkması durumunda ise Commonwealth, başta Fransa olmak üzere Batı Avrupa ölkeleri ve özellikle ABD ile yakın işbirliği ihtiyacının doğacağı vurgulanmıştır⁹¹.

Baylis, her iki varsayımda da PHPS'nin kurulması öngörölen Batı Avrupa'ya da Atlantik güvenlik sisteminde Fransa ile ilişkileri başlangıç noktası olarak gördüğü üzerinde durmaktadır. Bu şartlarda İngiliz liderler bir yandan Doğu-Batı ilişkilerinde gerginliğin arttığı bir ortamda güvenliklerini sağlamak amacıyla Fransa ile bir anlaşma imzalayarak Batı Avrupa Grubu'nun kurulması yönünde ilk adımın atılması ve aynı zamanda böyle bir yapılanmanın Sovyet Rusya'ya karşı yapılmadığına dair

⁹⁰ **Ibid.**, s. 237.

⁹¹ **Ibid.**, Idem.

Sovyet liderleri ikna edebilme noktasında bir ikileme kalmışlardır. Bu konudaki hassasiyet 1945 Temmuz seçimlerinde İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi ve Ernest Bevin'in Dışişleri Bakanı olarak atanması ile ön plana çıkmıştır. Seçim kampanyası sırasında Bevin, İşçi Partisinin Muhafazakâr Parti'ye kıyasla Sovyet Sosyalist hükümetiyle daha iyi anlayacağını belirterek, "Sol, Sol'a güven ve umutla bakacaktır." ifadesini kullanmıştır. Bu güven daha sonra sarsılsa da İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından İngiliz dış politikası Sovyetler Birliği ve ABD ile mümkün olduğu ölçüde işbirliği kurma yönünde şekillenmiştir. Aynı zamanda savaş sonrası Fransa ile ilişkilerin gelişmesi yönünde çaba harcanmıştır. Ancak Fransa'da iktidarda bulunan De Gaulle hükümeti Ruhr ve Rhineland bölgelerinde belirsizlik devam ederken ve Batı sınırları henüz kesinlik kazanmamışken İngiltere ile savunma alanında bir anlaşmaya yanaşmamıştır. Fransa'da meydana gelen hükümet değişikliğinin ardından yeni Cumhurbaşkanı Félix Gouin daha yapıcı bir tavır sergilerken, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda Fransa ile savunma alanında işbirliğine gidilmesi yönünde tartışmalar devam etmiştir⁹².

Bu çerçevede İngiliz Dışişleri Bakanlığı Ekonomi ve Kalkınma Bölümü Başkanı Nigel Ronald, Aralık 1945 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanacak bir anlaşmanın Batı Avrupa savunma sisteminin temel taşı oluşturacağını öngören bir memorandum yayımlamıştır. Ronald, İngiltere ve Fransa arasında kurulacak işbirliği mekanizmasına daha sonra Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Danimarka, Almanya'nın İngiliz işgal bölgesi ve en sonunda Portekiz ve İspanya'nın da dahil olacağını öne sürmüştür. Ayrıca, Avrupa'nın küçük ülkelerine güven vermek ve Sovyet etkisi altına girmelerini engellemek için İngiltere'nin bu süreçte

⁹² **Ibid.**, s. 238-239.

başı çekmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda Ronald Planı'nı temel alarak olası Sovyet saldırısına karşılık Batı Avrupa'nın savunmasını sağlayacak bir sistem oluşturma ya da bu saldırı olasılığını ortadan kaldıracak şekilde Sovyetler Birliği ile ilişkileri geliştirme alternatifleri üzerinde tartışmalar yapılmıştır. Söz konusu tartışmalarda, Sovyet tehdidini ortadan kalkması ve Sovyetlerle iyi ilişkiler kurabilmek için de bu işbirliğinin Sovyet Rusyayı hedef aldığını düşündürecek unsurlarının çıkarılması öne sürülmüştür⁹³. Diğer yandan, ABD'nin dahil olmadığı bir güvenlik mekanizmasının Sovyet saldırısı ile başedebilecek güçte olmadığı, Sovyetlere karşı Batı Avrupa'nın savunmasını sağlayacak tek gücün ABD olduğu yönünde geniş bir mutabakata varılmıştır. Ayrıca, İngiliz liderler ABD'nin izolasyonu öngören politikasından vazgeçerek Avrupa güvenliğine dahil olmaya ikna edilirse Batı Avrupa'nın kendisini savunma isteğini ortaya koyması gerektiğini ve böyle bir gelişmenin sağlanması durumunda İngiltere'nin başı çekmesi gerektiğini düşünmüştür⁹⁴.

Diğer yandan Bevin, Fransa'daki Léon Blum hükümeti iktidarının kısa dönemli olduğunun bilincinde olarak anlaşmaya varmak için kalıcı bir hükümet kurulmasını beklemenin daha iyi olacağını düşünmüştür. Fakat Bevin'in bu düşüncesi, Blum'un İngiltere ile Fransa arasında imzalanacak bir anlaşmadan memnuniyet duyacağını belirten 1 Ocak 1947 tarihli mektubu ile değişmiştir. Bu gelişme sonrasında iki ülke arasında başlayan müzakereler 4 Mart 1947 yılında Dunkirk Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanmıştır⁹⁵.

⁹³ **Ibid.**, s. 240-241.

⁹⁴ John Baylis, **British Defence Policy, Striking the Right Balance**, Macmillan Press, London, 1989, s. 38.

⁹⁵ John Baylis, June 1982, s. 242-244.

Dunkirk Antlaşması Almanya'dan gelebilecek saldırılara karşı yardımlaşma güvencesi içererek, bir Alman saldırısı halinde tarafların doğrudan yardımlaşmasını ve Almanya'nın savaş sonrası ekonomik yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde ortak önlemler alınmasını öngörmüştür⁹⁶.

Dunkirk Antlaşması, Almanya'nın askeri bir güç olarak yeniden ortaya çıkmasını önlemeyi amaçlamıştır. Antlaşma ile ayrıca Sovyetler Birliği'nin Avrupa'daki etkisini sınırlama Sovyetler ile çatışma tehlikesinin önlenmesi hedeflenmiştir⁹⁷. Haydar Efe'ye göre, Antlaşma'nın Almanya'ya karşı yapıldığı belirtilse de esasen Sovyetler Birliği'ne karşı yapılmıştır. Zira, Almanya savaşta gücünü kaybetmiş ve tamamen çökmüştür. İngiltere ve Fransa Sovyetler Birliği'nden çekindikleri için bu amaçlarını aleni olarak anlaşmaya koyamamışlardır⁹⁸.

Böylece savaş sonrası ortaya çıkan Sovyet tehdidi karşısında Batı Avrupa'nın savunulması yolunda ilk adım İngiltere'nin girişimi ile ortaya çıkan Dunkirk Antlaşması ile atılmıştır. Avrupa'nın iki önemli ülkesi arasında kurulan bu işbirliği diğer Batı Avrupa ülkelerini cesaretlendirirken ABD'nin de Atlantik ittifakına katılması yönünde teşvik edici bir rol oynamıştır. Dunkirk Antlaşması ile Avrupa savunma örgütünün temelleri atılırken, savunma alanında genişletilmiş bir örgüt fikrinin gelişmesine de yol açmıştır.

⁹⁶ Haydar EFE, "AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Güz 2007, Cilt: 3, Yıl: 3, Sayı: 2, s. 3.

⁹⁷ İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme - Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşumu**, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 54-55; **Batı Avrupa Birliği**, <http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/bab/genel_tarihce.htm>, (Erişim tarihi: 28.07.2008)

⁹⁸ Haydar EFE, Güz 2007, s. 3.

4. Brüksel Antlaşması, NATO'nun Kurulması ve İngiltere

1948 Şubatındaki Çekoslovakya darbesi Batılı devletler üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. O zamana kadar Orta Avrupa'da Batılı manada demokrasinin en ileri öncüsü olan Çekoslovakya'da yapılan darbe Batı demokrasilerini endişelendirmiştir. Diğer taraftan, bu darbe ile Sovyetlerin Doğu ve Orta Avrupa ile Balkanlardaki egemenliğinin tamamlanmış olması sıranın Batı Avrupa'ya geldiğine işaret etmiştir. Bu nedenle Çekoslovakya darbesi Avrupa'da büyük bir tepkiyle karşılanmıştır⁹⁹.

Diğer yandan, komünist yayılcılığın hedef aldığı bölgeler, İngiltere'nin Rusya'ya karşı en hassas noktaları, hayati çıkar alanlarını oluşturmuştur. Ne var ki, İkinci Dünya Savaşı'nın İngiltere üzerinde yarattığı tahribat Sovyet Rusya'ya karşı bu bölgeleri tek başına savunamayacağını ortaya çıkarmıştır. Söz konusu uluslararası konjonktür içinde Ernest Bevin, Ocak 1948'te Avam Kamarası'nda, Sovyet tehdidine karşı Batı Avrupa'nın savunmasını sağlamak için Batı Avrupa ülkelerini birlik olmaya çağıran önemli bir konuşma yapmış ve bu konuşmanın akabinde 1948 Mart'ında İngiltere, Fransa ve Benelüks ülkeleri (Belçika, Hollanda, Lüksembourg) arasında Dunkirk Antlaşması'nı genişleten Brüksel Antlaşması imzalanmıştır¹⁰⁰. Başta Fransa olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri için, Avrupa güvenliğine karşı Almanya tehdidi önemini korurken, İngiltere için asıl önemli tehdit Sovyetler Birliği olmuştur. Brüksel Antlaşması imzalanırken de esas itibariyle Sovyet tehdidi dikkate alınmıştır¹⁰¹. Antlaşmanın 4. maddesi, taraflardan biri Avrupa'da silahlı bir saldırıya

⁹⁹ Fahir Armaoğlu, 14. Baskı, s. 441-445.

¹⁰⁰ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 10.

¹⁰¹ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 50.

uğrarsa, diğer imzacı tarafların sahip oldukları askeri ve diğer bütün olanaklarla yardım edeceğini öngörerek kolektif savunmayı amaçlamıştır.¹⁰²

Ancak, kurulan birlik Sovyetler Birliği'nden gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı koyabilecek durumda değildi. Bu eksikliğini giderebilmek için Batı Birliği'nin ABD'yi de içine alarak genişlemesi gerekli hale gelmiştir. Sovyet tehdidi sorunu karşısında İngiltere, Sovyetlerin üstün konvansiyonel güçlerine karşı, atom bombasında sahip olduğu tekel ile ABD'yi Avrupa savunmasında tek muhtemel çözüm olarak görmüştür. Bu çerçevede, Avrupa güvenliğinde ABD'nin ekonomik ve stratejik gücünün gerekliliğine olan inanç, savaş sonrası dönemde iktidarda olan İşçi Partisi başkanı Ernest Bevin'i Sovyet tehdidine karşı ABD'yi Batı Avrupa savunmasına dahil etme politikasına yöneltmiştir¹⁰³.

İngiltere ABD'nin izolasyonunu önlemeye çalışırken, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yeni uluslararası koşullar ABD'yi de izolasyonu öngören Monroe Doktrini'ni terk etmeye yöneltmiştir. Savaştan sonraki barış düzeninde Amerika Sovyetlerle işbirliği yapamayacağını anlamış, komünizmin ortaya çıkardığı evrensel tehlike Amerika'yı sadece Avrupa gelişmelerinin içine değil, uluslararası ilişkilerin bütünü üzerine sürükleyerek global sorumluluklar almaya yöneltmiştir¹⁰⁴.

Öte yandan Berlin'in SSCB tarafından ablukaya alınması, ABD'nin Avrupa hakkındaki endişelerini ateşlendirmiştir. Monroe Doktrininden beri Avrupa ile ittifaklara girmeyen ABD'nin Batı Avrupa'yı kendi sorunlarıyla baş başa bırakması, Sovyet müdahalesini de beraberinde getirebileceğinden bu sefer durum ciddi bir tehlike arz etmiştir.

¹⁰² Muharrem Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Asil Yayın, Ankara, Ağustos 2004, s. 51.

¹⁰³ Peter Jones, 1997, s. 68-69.

¹⁰⁴ Fahir Armaoğlu, 14. Baskı, s. 441.

Christian Schweiger'e göre, İngiltere Sovyet tehdidi ile mücadele edebilmek için ABD'yi Avrupa güvenliğine dahil ederek Amerika ile arasındaki transatlantik askeri bağı kurumsallaştırmak istemiştir. Bu çerçevede İngiltere ve ABD, Batı Almanya'nın Sovyetlerin etkisi altına girmesini engelleme ortak amacı etrafında birleşmişlerdir¹⁰⁵.

Bu gelişmeler sonucunda, 11 Haziran 1948 tarihinde ABD Senatosu tarafından kabul edilen Vanderberg kararı ile hükümete barış zamanında Amerika kıtası dışında askeri ittifaklar imzalama yetkisi verilmiştir¹⁰⁶. Tüm bu gelişmelerin ardından 4 Nisan 1949 tarihinde 10 Batı Avrupa ülkesi, ABD ve Kanada'nın katılımıyla imzalanan antlaşma ile Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO) kurulmuştur¹⁰⁷. Kolektif savunma anlayışına dayanan NATO'nun 5. maddesi'ne göre, üyelerden herhangi birisine karşı girişilecek askeri bir saldırı bu örgütün tüm üyelerine yapılmış sayılacaktır. Taraflardan birisine yapılan saldırı durumunda üye ülke, ortak ya da bireysel savunma hakkını kullanır. Silahlı güç kullanmayı da kapsamak üzere diğer üyeler kendisine yardımda bulunur¹⁰⁸.

Sonuç olarak, savaştan yeni çıkan Batı Avrupa ülkelerinin Sovyet tehdidi ile baş edebilecek durumda olmamaları Sovyetlerle mücadelede ABD desteğini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda İngiltere'nin ABD'nin izolasyonunu önleme ve Avrupa güvenliğine dahil etme politikasının başarısı olarak ortaya çıkan NATO Avrupa güvenliğini sağlama rolünü üstlenmiştir. Soğuk Savaş süresince Avrupalı ülkeler, savunma ve güvenliklerini ABD'ye havale ederek, NATO'nun Avrupa güvenliğini

¹⁰⁵ Christian Schweiger, 2007, s.19.

¹⁰⁶ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 51.

¹⁰⁷ Faruk Sönmezoğlu, 2000, s. 459.

¹⁰⁸ **The North Atlantic Treaty**, Washington D.C., 4 Nisan 1949
<<http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>>, (Erişim tarihi: 15.06.2008).

sağladığı koşullarda ilave bir yapılanmaya gerek duymamışlar, özerk bir askeri güç oluşturma yoluna gitmemişlerdir.

ABD'nin Sovyet tehdidine karşı siyasi ve ekonomik olarak güçlü, bütünleşmiş bir Avrupa yaratılması konusunda verdiği destekle, kendi aralarında birlik oluşturma yoluna giden Batı Avrupa ülkeleri, Marshall yardımları çerçevesinde 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) ile ekonomik birlik yolunda ilk adımları atmıştır. OEEC Avrupa birliği yolunda önemli bir ilerleme kaydedemese de fonksiyonel yoldan Avrupa entegrasyonuna ulaşılması yolunda önemli bir adım olmuş, OEEC'nin kuruluşu ve işleyişinden kazanılan deneyimler AKÇT ve AET'nin kurulmasına önemli katkıda bulunmuştur.

5. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Kuruluşu ve İngiltere

İkinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Avrupa'yı Alman işgalinden kurtaran ve bu bölgede kendi rejimine benzer rejimleri iktidara getirerek sosyalizmi yayma politikası benimseyen Sovyetler Birliği Batı Avrupa ve ABD nezdinde büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Savaş sonrası düşman algılaması Almanya'dan Sovyetler Birliği'ne kayarken, Batı dünyasının demokratik ve liberal değerleri tehdit eden Sovyetlerle mücadelede Almanya'ya olan ihtiyaç artmıştır. Ne var ki, bu noktada Fransa'nın Almanya konusundaki endişeleri engel olarak ortaya çıkmıştır. Almanya'nın kontrol altında tutularak, ekonomik ve siyasi gelişimini sınırlandırılmasını savunan Fransa, Almanya'nın savaş sonrasında yeniden güçlenerek Avrupa'yı kontrol altına almasından çekinmiştir¹⁰⁹. Fransa'nın Avrupa'yı

¹⁰⁹ Stephen George, 1991, s. 6.

yenik devlet statüsünde tutma politikası Fransız Planlama Örgütü Başkanı Jean Monnet'in planı ile Almanya'yı gelişen Avrupa entegrasyonu altında kontrol altında tutma politikasına kaymıştır.

Savaş sonrası Fransa'nın ekonomik kalkınmasını sağlama görevini üstlenen Ekonomik Planlama Komisyonu'nun Başkanı olan Monnet'e göre, Fransa ekonomisi uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek ölçekte değildir, Amerika ile rekabet edebilmesi için daha büyük bir iç pazara ihtiyacı vardır. Avrupa ölçeğinde büyük bir Pazar yaratma amacına da Batı Avrupa'da birlik fikri ile ulaşılabilir¹¹⁰. Bu kapsamda Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi (Committee on European Economic Cooperation-CEEC) görüşmeleri sırasında Fransa gümrük birliği oluşturulmasını önermiş fakat İngiltere, Avrupa'nın sorununun global boyutta olduğunu, ticari bir blok kurmanın bu sorunlara çözüm getiremeyeceğini belirterek böyle bir projede yer almayı reddetmiştir¹¹¹. İngiltere'nin bu yönde bir oluşuma karşı çıkmasının temelinde stratejik nedenler yatmaktadır. Savaş sonrası ortaya çıkan Sovyet tehdidi karşısında, Batı Avrupa'nın savunması için ABD ile işbirliğinin devamlılığını sağlamak İngiltere'nin öncelikli dış politika hedefini olmuştur. Ayrıca, İngiliz politikacılar ABD-İngiltere ilişkilerinin zarar görebileceği düşüncesiyle Fransa'nın desteklediği böyle bir bölgesel entegrasyona karşı tutum benimsemeleri gerektiğine inanmışlardır. Bu tutumda Fransa'nın ABD'nin Avrupa işlerine müdahalesini sınırlandırma amacında olması etkili olmuştur. Fakat, Sovyetlerin askeri ve ideolojik tehditlerinden rahatsız olan ve bu tehdiye karşı Batı Avrupa'da güçlü bir ittifak oluşturmayı amaçlayan ABD Avrupa'da gümrük birliği oluşturulması fikrini desteklemiştir. Dünya ekonomisinde çok taraflı serbest ticareti savunmasına rağmen

¹¹⁰ Stephen George, 1994, s. 17.

¹¹¹ **Ibid.**, Idem.

komünizm tehdidi karşısında Batı Avrupa'nın savunmasının ancak birleşik bir Batı Avrupa bloku ile başarılacağına inanan ABD'den Avrupa entegrasyonuna tam destek gelmiştir. Diğer yandan İngiltere'yi endişelendiren Fransa'da, Avrupa'nın ABD ve Sovyetler Birliği yanında üçüncü bir güç olmasını savunan kesim olmuştur. İngiltere için Batı Avrupa'nın güvenliği ABD'nin karşı konulmaz liderliğine dayanmaktaydı ve bu yeni dünya gücü ile kurduğu özel ilişkinin devamlılığını sağlamalıydı. Diğer yandan Avrupa'nın ABD kontrolüne girmesine karşı çıkan Fransa'ya göre, Avrupa'da dengeyi sağlamak için Fransa liderliğinde Batı Avrupa birliği kurulmalıydı. Bu yaklaşım Avrupa'nın üçüncü bir güç olması yönünde kuşkuları olan İngiltere tarafından reddedilmiştir. Bu noktada ABD'den İngiltere'nin Avrupa bütünleşme hareketinin liderliğini üstlenmesi yönünde çözüm gelmiştir. Fakat bu öneri de egemenlik devri konusundaki çekinceleri ve Commonwealth ile olan ekonomik bağları nedeniyle İngiltere tarafından reddedilmiştir¹¹².

Monnet, Avrupa'da savaşın ancak bütünleşme yolu ile ortadan kalkacağına inanmıştır. Bu bağlamda bütünleşme süreci öncelikle teknik ve ekonomik sektörlerde başlamalıdır. Spill-over etkisi ile ekonomik entegrasyon sektör sektör, aşama aşama gelişerek tek bir ekonomik bütün yaratıldıktan sonra, bütünleşme otomatik olarak siyasi sektörler kayacaktır¹¹³. Bu kapsamda bütünleşme yolunda seçilen sektörler demir ve çelik sektörleri olmuştur. Monnet, savaş sanayinin ana maddesi olan demir ve çeliğin üretim ve kullanımının uluslararası bir organın sorumluluğunda yönetilmesini öngörmüştür. Almanya'nın Ruhr çelik endüstrisi ve Saar kömür madenleri ile Fransa'nın Lorraine demir yataklarının uluslararası bir yönetim altında birleştirilmesi yoluyla Almanya ve Fransa arasında gelecekte savaş çıkma

¹¹² *Ibid.*, s. 18-19.

¹¹³ Çınar Özen, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Neofonksiyonist Teori Çerçevesinde Analizi", *Basılmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1998, s. 41-42.

olasılığının önlenmesi amaçlanırken Avrupa Federasyonu yolunda ilk aşama olarak görülmüştür¹¹⁴. Monnet'in bu görüşleri doğrultusunda Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulması yönünde ilk girişim 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'dan gelmiştir¹¹⁵. Schuman tarafından açıklandığı için "Schuman Deklarasyonu" olarak anılan, Avrupa'da savaş çıkmasını engellemeyi ve dünya barışına katkıda bulunmayı amaçlayan plan şu esasları içermektedir¹¹⁶:

- Fransa ve Almanya arasındaki tarihi düşmanlık sona erdirilmelidir. Bu yüzden atılacak her adım önce bu iki ülkeyi ilgilendirmelidir, ancak bu girişim aynı amaçları paylaşan tüm Avrupa ülkelerine açık olacaktır.
- Avrupa birdenbire veya tek bir plana göre yapılandırılmayacaktır. İlk önce gerçek birliği sağlayacak olan somut faaliyetler yoluyla inşa edilecektir.
- Bir an önce sınırlı ancak sonuca götürecek bir noktadan harekete geçirmelidir: Fransız-Alman Kömür Çelik üretimi ortak bir Yüksek Otorite kontrolünde olmalıdır.
- Yüksek Otorite'nin kararları üye ülkeler üzerinde bağlayıcı ve icra edilebilir olacaktır. Bağımsız kişilerden oluşacaktır ve eşit temsil sağlanacaktır.
- Bu, ekonomik menfaatlerin birleştirilmesi, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve bir Avrupa Topluluğu'nun kurulmasını sağlayacaktır.

Fransa, başta Federal Almanya Cumhuriyeti olmak üzere isteyen diğer Avrupa devletlerine, kömür ve çelik üretimlerini ortak bir yönetim altına koymayı teklif etmiştir. Çağrıya üç Benelüks (Belçika, Lüksembourg, Hollanda) ülkesinin

¹¹⁴ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 16.

¹¹⁵ Stephen George, 1991, s. 6.

¹¹⁶ **Declaration of 9 May 1950**, <http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_en.htm>, (Erişim tarihi: 12.04.2008)

yanı sıra İtalya da cevap vermiş ve 6 ülke arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulması yönünde görüşmeler başlamıştır¹¹⁷.

Schuman Planı'na sıcak bakmayan İngiltere 1950 yılında AKÇT görüşmelere davet edilmesine rağmen katılmayı reddetmiştir¹¹⁸. Schuman Planını esas alarak yapılan görüşmeler sonucunda, 18 Nisan 1951 tarihinde Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksembourg arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması imzalanmıştır. Yüksek Otorite, Bakanlar Konseyi, Ortak Meclis ve Adalet Divanı olmak üzere 4 ana organın kurulmasını öngören Antlaşma 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹¹⁹.

Entegrasyon için ancak supranasyonel yapı içinde çözülebilecek sorunlu sektörler seçilmiştir. 1950 yılında Avrupa'da kömür arzı kısıtlı iken çelik sektöründe arz fazlası söz konusuydu. Bu doğrultuda bir Avrupa kurumu, ihtiyaç duyulan kömür arzına olanak sağlarken, üretime koyacağı kısıtlama ile çelik endüstrisinde var olan kapasite fazlası üretimi sınırlandırabilirdi¹²⁰. Üstelik savaşın yarattığı büyük yıkımın etkisiyle bir daha savaş çıkmasını istemeyen Avrupa ülkeleri için savaş sanayinin ana maddesi olan kömür ve çeliğin üretiminin kontrol altında tutulması ayrıca önem arz etmiştir. Dolayısıyla Batı Avrupa'da ekonomik entegrasyon sağlanması yönünde atılan ilk adımda en uygun sektörler seçilmiştir. Ne var ki, İngiltere'de iktidarda bulunan İşçi Partisi hükümeti için kömür ve çelik üretiminde karar alma yetkisinin supranasyonel nitelikte bir otoriteye devredilmesi o zamanın şartlarında kabul edilebilir bir durum değildi. İşçi Partisi, kuruluşundan beri temel politikası olan

¹¹⁷ Stephen George, 1991, s. 6.

¹¹⁸ Simon Bulmer, " Britain and European Integration: Of Sovereignty, Slow Adaptation and Semi-Detachment", **Britain and the European Community, The Politics of Semi-Detachment** içinde, der. Stephen George, Oxford University Press, New York, 1992, s. 6.

¹¹⁹ DTM ve TOBB, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Doğuşum Matbaacılık LTD. ŞTİ., 5. Baskı, Ankara, Kasım 2002, s. 10.

¹²⁰ Stephen George, 1991, s. 5.

İngiliz kömür ve çelik endüstrilerini millileştirme politikasını 1950 yılında uygulamaya koymuştur. Yıllardır sürdürdüğü millileştirme kampanyaları sonunda amacına henüz ulaşmış olan İşçi Partisi hükümeti iki önemli endüstri üzerindeki yetkisini uluslararası denetime devretmeye razı olmamıştır¹²¹.

Fransa'nın AKÇT'ye katılmak isteyen ülkelerin öncelikle supranasyonel prensipleri kabul etmesi gerektiğini belirtmesi üzerine 27 Mayıs memorandumunda İşçi Partisi'nin tutumu şu şekilde ifade edilmiştir¹²²:

“Fransa hükümeti görüşmelere katılmak için kaynakların bir havuzda toplanması ve idaresinin yüksek yetkilerle donatılmış bir otoriteye verilmesinin kabul edilmesi şartını öne sürerse İngiliz hükümeti böyle bir şartı kabul edemeyecektir.”

AKÇT'nin oluşum sürecinde İngiltere'nin müzakerelere katılmasını savunan Muhafazakar Parti'nin Avrupa entegrasyonuna karşı politikası aslında İşçi Partisi'nden farklı olmamıştır. İngiltere'nin AKÇT'nin şekillenmesi ile sonuçlanan görüşmelere katılması gerektiğini savunan Muhafazakar Parti'nin amacı İngiltere'nin çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda kararların alınmasını sağlamak olmuştur. Churchill söz konusu amacını şu şekilde ifade etmiştir¹²³:

“Büyük Britanya'ya demir ve çelik üretimini kısıp yerine domates yetiştirmesini söyleme gücüne sahip olacak supranasyonel bir otoriteye razı olacak mı diye sorulduğunda cevabım hiç tereddüt etmeden hayır olacaktır. Fakat neden bu cevabı vermek için orada olmayalım?”

Bu açıdan Robert L. Pfaltzgraff, başvurdukları yöntem farklı olsa da, İngiltere'nin iki büyük partisinin Avrupa bütünleşmesine karşı tutumları ile aynı amaç etrafında birleştiğine işaret etmektedir¹²⁴.

¹²¹ Stephen George, 1994, s. 20; Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 16.

¹²² Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 16.

¹²³ Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s. 5.

¹²⁴ **Ibid.**, Idem.

Avrupa entegrasyonuna dahil olan ülkelerden farklı durumda olan İngiltere egemenlik alanını kısıtlayan bir bütünleşmeye karşı olmuştur. Bulmer, İngiltere'nin bu yaklaşımını entegrasyon sürecine dahil olmak isteyen ülkelerin egemenlik devri karşılığında ulaşmak istedikleri siyasi amaçları olmasına karşılık, İngiltere'nin benzer bir siyasi motivasyondan yoksun olmasına dayandırmaktadır¹²⁵. Fransa için savaş sonrası ekonomik kalkınmasının sağlanmasında çelik üretimi büyük önem arz etmiştir. Fransa'nın etkin üretim seviyesine ulaşması için tüm kıtaya yayılan Avrupa ölçeğinde bir pazara ihtiyacı olduğunu düşünen Monnet'e göre ancak bu şekilde ABD şirketleri ile rekabet edilebilirdi¹²⁶. Diğer yandan savaş sonrası ekonomik kalkınmasında çelik üretimine büyük önem veren Fransa, bunun için gerekli olan demir yataklarına sahipken kömür yataklarından yoksun bir ülkeydi. Monnet'nin Planı'nın başarıya ulaşması için Fransa'nın Almanya'nın kömür havzalarına ihtiyacı vardı. Bu yüzden Fransa, Almanya ile arasında var olan düşmanlığı ortadan kaldırmalıydı ki Avrupa entegrasyonu da bu amaca hizmet etmiştir. Ayrıca Fransa, dış politikasının temelini oluşturan Almanya'nın tekrar güçlenerek askeri ve ekonomik açıdan Avrupa'ya hakim olmasını önlemek amacıyla Almanya'yı Avrupa entegrasyonu içinde kontrol altında tutarak ulaşabileceğine inanmıştır. Almanya için ise Avrupa bütünleşme sürecinde yer almak, savaş sonrası işgal rejiminden kurtulmak, demokrasisini güçlendirmek, Batı Avrupa sistemine yeniden eşit ve saygın bir ülke olarak dönme fırsatı anlamına gelmiştir. Diğer yandan, komünistlerin giderek güçlenerek en büyük ikinci parti olmaları karşısında İtalya'da Hıristiyan Demokrat liderler ülkelerini mümkün olduğunca kısa sürede kapitalist sisteme dahil etmek istemişler ve entegrasyon sürecine dahil olmuşlardır. Benelüks ülkeleri için ise

¹²⁵ Simon Bulmer, 1992, s. 16-17.

¹²⁶ Stephen George, 1991, s. 5.

supranasyonel entegrasyon büyük kıta komşuları karşısında güvenlik sağlamaları anlamına gelmiştir¹²⁷.

Savaştan galip çıkan tek Avrupa ülkesi olan, savaş sonrası yeni bir dünya düzeninin kurulması ve bu düzende barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla yapılan konferanslarda öncü rolü oynayan, barış ve güvenliği temin etmek için kurulan BM'in Güvenlik Konseyi'nde veto hakkına sahip 5 daimi devlet arasında yer alan İngiltere'nin savaş sonrası politikası dünya gücü olma yönünde şekillenmiştir. Bu bağlamda İngiliz dış politikasında Avrupa öncelikli konumda olmamıştır. Bölgesel bir aktörden öte, global bir rol ve sorumluluk üstlenen İngiltere için öncelik Commonwealth ile olan bağları, ABD ile olan özel ilişkisinin sürekliliğinin sağlanması olmuştur. Haziran 1950 tarihinde Parlamento'da yaptığı konuşmada Maliye Bakanı, Sir Stafford Cripps, İngiltere'nin Avrupa bütünleşmesine yönelik yaklaşımını şu şekilde ifade etmiştir¹²⁸:

“Bu yaklaşım sadece kömür ve çelik sektörleri için değil, Avrupa'nın gelecekteki siyasi yapısının şekillenmesi konusunda da katılımcı ülkeleri söz konusu plana dahil etmektedir. Bizim görüşümüze göre, Batı Avrupa ile sınırlı bir siyasi federasyona katılım ne Commonwealth bağlarımız ve Atlantik Topluluğuna üyeliğimizden kaynaklanan sorumluluklarımız ile ne de dünya gücü olma hedefimiz ile uyumlu değildir.”

Sonuç olarak, Neofonksiyonist bütünleşme anlayışı üzerine kurulan Schuman Planı'nda kömür ve çelik sektörlerinde başlaması öngörülen bütünleşme, siyasi işbirliği amacının ilk aşamasını oluşturmuştur. 1950 yılında görüşmelere davet edilen İngiltere söz konusu supranasyonel amaç nedeniyle bu daveti geri çevirmiştir. AKÇT'nin supranasyonel bir nitelik arz etmesi yanında İngiltere'nin bölgesel bir

¹²⁷ **Ibid.**, Idem.; Stephen George, 1991, s. 5-6.

¹²⁸ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 16.

aktörden öte dünya gücü olma amacı, ABD ve Commonwealth ülkeleri ile ilişkileri İngiltere'yi bu bütünleşmeden uzaklaştırmıştır.

6. Pleven Planı, Avrupa Savunma Topluluğu ve İngiltere

Avrupa bütünleşmesinin teknik sektörlerden başlamasını ve aşama aşama egemenlik kısıtlamasına gidilmesini öngören Schuman Planı'na göre, teknik sektörlerde entegrasyon spill-over etkisi ile zamanla yayıldıktan, ulusal ekonomiler entegre edildikten sonra siyasi entegrasyona geçiş otomatik olarak meydana gelecekti. Ne var ki uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler, bu süreç tamamlanmadan savunma alanında bütünleşme girişimini başlatmıştır.

25 Haziran 1950 tarihinde Kore Savaşı'nın başlaması, kıta genelinde Sovyetler Birliği'nin yayılmasından duyulan korkuyu arttırmıştır. NATO'nun kurulması Avrupa'da güvenlik endişelerini ortadan kaldırmamış, Avrupa devletleri silahlanma ve savunma alanlarında yeni bir arayış içine girmişlerdir. Savaş sonunda Almanya gibi Kore'nin komünist ve kapitalist iki devlete ayrılmış olması nedeniyle siyasi durum itibariyle taşıdıkları benzerlik, ABD ve NATO ülkelerini böyle bir saldırının Doğu Almanya tarafından Batı Almanya'ya da yapılabileceği düşüncesine itmiştir. Güney Kore'nin savunması için büyük bir birlik gönderen ABD, Avrupa ülkelerinin Batı Avrupa'nın savunmasında üstlendiği yükü paylaşmalarını, kendi savunmalarını sağlamak için daha fazla birlik ayırmalarını ve özellikle Federal Almanya'nın yeniden silahlandırılarak kendi savunmasına katkıda bulunmasını istemiştir¹²⁹.

¹²⁹ Stephen George, 1991, s. 7.

ABD'nin Avrupa'nın savunması için Almanya'nın yeniden silahlandırılması konusundaki önerisi Fransa'nın güçlü direnişii ile karşılaşmıştır. 70 yıl içinde üç kere Alman ordusunun işgaline uğrayan Fransa için bu kabul edilemez bir taleptir. Diğer yandan ABD'nin talep ettiği askeri gücü tek başın karşılayabilecek durumda olmayan Fransa kendi savunmasının da söz konusu olduğu bu durumda ABD'nin baskılarını önleyemeyeceğinin farkındaydı. Bu gelişmeler sonunda Fransa, ABD'nin talebini karşılarken Almanya ordusunun kurulmasını önleyecek 'Avrupa Ordusu' projesini geliştirmiştir¹³⁰.

Dönemin Fransa Başbakanı Robert Plevin'in 24 Ekim 1950'de ilan etmesi nedeniyle 'Plevin Planı' olarak anılan Avrupa Ordusu projesi, uygulanabilirliği yönünde bazı çekinceleri olmasına rağmen Monnet tarafından hazırlanmıştır. Plevin Planı AKÇT modelini esas alarak düzenlenecek, supranasyonel yapıda bir Avrupa Savunma Topluluğu (AST) kurulmasını öngörmüştür. Böylece Fransa, Federal Almanya'nın silahlı gücünü uluslarüstü bir topluluğun denetimi altına almak ve bu oluşumun kontrolünü elinde bulundurarak Avrupa bütünleşmesi hareketinin belirleyicisi olmak istemiştir. Ayrıca ABD'nin Avrupa işlerine müdahalesinden rahatsız olan Fransa, kurulacak Avrupa ordusu ile Avrupa güvenliğinin temelini ABD denetimindeki NATO'dan, Fransa denetimindeki AST'ye geçmesini planlamıştır¹³¹. Bu süreç sonunda 20-25 Şubat 1952'de Lizbon'da yapılan NATO toplantısında Atlantik Konseyi üyelerinin onayını alan AST Antlaşması, 27 Mayıs 1952'de AKÇT üyesi 6 devlet tarafından Paris'te imzalanmış ve ulusal parlamentoların onayına sunulmuştur¹³².

¹³⁰ **Ibid.**, s. 7-8.

¹³¹ Çınar Özen, 1998, s. 79-80.

¹³² İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 53.

Söz konusu antlaşmaya göre, ulusal ordular tek bir Avrupa ordusu içinde kaynaştırılacaktı. Oluşturulacak Federal Almanya ordusu sadece Avrupa ordusu kontrolünde olacak, ayrı bir birlik bulunduramayacaktı. Ayrıca, AKÇT ve AST'nin Avrupa Politik Topluluğu (APT) çatısı altında birleştirilmesi planlanmıştır¹³³.

Fransa tarafında ortaya atılan bu plan 1954 yılında yine Fransa Parlamentosu tarafından reddedilmiştir¹³⁴. Ekonomik ve siyasi açıdan gelişen Almanya'nın Avrupa bütünleşme hareketinin liderliğini ele geçirmesinden korkan Fransa'nın, egemenlik haklarını devrettiği supranasyonal yapıdaki bu oluşumun kontrolünü sağlamayacağı yönündeki endişeleri AST'nin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimin ardında yatan diğer neden ise İngiltere'nin AST'ye katılmak istememesi olmuştur¹³⁵.

Bu sürece kuşkuyla yaklaşan İngiltere'de iktidarda bulunan İşçi Partisi hükümeti Pleven Planı'na karşıt bir tutum sergilemiştir. Diğer yandan Churchill, Ağustos 1950'de Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nde yaptığı konuşmasında Avrupa ordusunun kurulmasını desteklediklerini belirtmiştir¹³⁶. Bu nedenle, Muhafazakar Parti'nin seçimleri kazanması ile Churchill'in iktidara gelmesi İngiltere'nin bu plana dahil olabileceği yönünde beklentilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ne var ki, Dışişleri Bakanı Anthony Eden'in 1951 yılında Roma'da gerçekleşen NATO zirvesinde İngiliz birliklerinin AST'ye katılmayacağını belirtmesi, yeni hükümetin politikasında değişiklik olmayacağını göstermiştir¹³⁷. Pleven Planı'nın başarısız olacağına inanan İngiltere'nin AST'ye katılma

¹³³ Stephen George, 1994, s. 24.

¹³⁴ Stephen George, 1991, s. 8.

¹³⁵ David Allen, "The United Kingdom: A Europeanized Government in a non-Europeanized Polity", **The Member States of the European Union** içinde, der. Simon Bulmer ve Christian Lequesne, Oxford University Press, New York, 2005, s. 121.

¹³⁶ Robert L. Pfaltzgraft, 1969, s. 6.

¹³⁷ Stephen George, 1994, s. 24.

konusundaki bu isteksizliği Avrupa Ordusu projesinin başarısızla sonuçlanmasına neden olmuştur. O zamanın şartlarında makul bir Avrupa ordusunun kurulması için en azından İngiltere ve Fransa'nın katılımı gerekliydi. Üstelik Fransa için AST'nin kurulmasındaki amaç Avrupa savunmasının kurulması yanında Almanya'nın kontrol altında tutulmasıydı. Fransa'nın bu amacına ulaşabilmesi için İngiltere'nin desteğine ihtiyacı vardı. Çünkü ancak Fransa-İngiltere birlikte olursa Almanya'nın kontrol altında silahlanması mümkün olabilirdi. Fransa, İngiltere'nin güvenlik garantisinin olmadığı supranasyonel bir yapılanma içinde Almaya'yı tek başına kontrol altında tutamayacağını anlamış¹³⁸ fakat İngiltere AST yerine NATO'yu tercih etmiştir. İngiltere'nin bu tercihi sonucu Avrupa savunmasının temelini de NATO oluşturmuştur. Diğer yandan Almanya'nın yeniden silahlanması sorunu İngiltere tarafından alternatif bir proje geliştirilene kadar çözüme kavuşturulamamıştır¹³⁹.

7. Batı Avrupa Birliği ve İngiltere

AST projesini ortaya atan daha sonra Almanya'nın silahlanmasından duyduğu endişe ile ek garantiler isteyen ve antlaşmanın onaylanması aşamasında reddeden Fransa'nın ardından Avrupa güvenliği için inisiyatif İngiltere'ye geçmiştir. 23 Ekim 1954'te İngiltere'nin çabaları sonucu toplanan Paris konferansında üç yeni antlaşma imzalanmıştır. Bunlardan birincisi Almanya'nın egemenlik haklarını iade ederek, işgal statüsüne son vermiştir. İkinci antlaşma ile Almanya'nın NATO'ya

¹³⁸ David Allen, 2005, s. 121.

¹³⁹ David Allen, 2005, s. 121.

katılması kabul edilmiş ve son antlaşma ile Brüksel Antlaşması değiştirilerek, İtalya ve Almanya'nın da katılımı ile Batı Avrupa Birliği (BAB) kurulmuştur¹⁴⁰.

Böylece, BAB çatısı altında Almanya'nın yeniden silahlandırılması sağlanırken, Fransa'nın Almanya'nın saldırgan politikalar izleyerek yine bir tehdit olarak ortaya çıkması konusunda var olan kaygıları, anlaşmaya taraf olan İngiltere'nin sağladığı güvenlik garantisi ile ortadan kalkmıştır¹⁴¹. BAB görüşmeleri sırasında İngiltere, AST müzakerelerinde vermediği güvenceyi sağlayarak, Almanya'daki askeri kuvvetlerinin sayısının garantisini vermiştir¹⁴². Almanya'nın askeri gücünü kontrol altında tutmayı amaçlayan çabalar sonucunda oluşturulan BAB, İngiltere'nin büyük bir başarısı olarak ortaya çıksa da Avrupa güvenliğine önemli bir katkı sağlayamamıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa savunmasının temelini NATO oluşturmuştur.

Stephen George'a göre, BAB'ın en büyük başarısı Almanya'nın yeniden silahlanmasını sağlayarak askeri bir birlik içine dahil etmesi ve NATO üyeliği için gerekli zemini hazırlamış olmasıdır¹⁴³. Diğer yandan Fransa'nın supranasyonel yapıdaki AST girişiminin başarısızlığının ardından, BAB'ın İngiltere'nin inisiyatifiyle ortaya çıkması, İngiliz politikacıları tarafından, ulusal egemenlik devrini öngörmeyen pragmatik yaklaşımların başarısı olarak yorumlanmıştır¹⁴⁴. Diğer bir ifadeyle İngiliz hükümeti bu sonucu hükümetlerarası yapılanmanın supranasyonel ilkeler üzerindeki zaferi olarak görmüştür.

¹⁴⁰ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 55.

¹⁴¹ Stephen George, 1991, s. 8-9.

¹⁴² Richard T. Griffiths, "A slow one hundred and eighty degree turn: British policy towards the Common Market, 1955-60", **Britain's Failure to Enter the European Community 1961-63** içinde, der. George Wilkes, Frank Cass & Co. Ltd., London, 1997, s. 37.

¹⁴³ Stephen George, 1991, s. 9.

¹⁴⁴ Stephen George, 1994, s. 26.

8. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve İngiltere

Paris Antlaşması'nı imzalayan altı Avrupa ülkesi, kömür ve çelik sektörlerinde başlatılan ekonomik bütünleşmeyi geliştirerek uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler sonucunda Avrupa güvenliğinin ön plana çıkmasının da etkisiyle siyasi alanda bütünleşme yoluna gitmişlerdir. Ancak AST ve APT olarak somutlaşan dış politika ve savunma politikası alanlarındaki bütünleşme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde, ekonomik entegrasyon tam olarak gerçekleştirilmeden siyasi entegrasyona ulaşamayacağı görüşü ortaya çıkmış ve bu doğrultuda ekonomik entegrasyon çabaları yoğunlaşarak ortak pazar ve gümrük birliği ile sonuçlanan sürece girilmiştir.

Avrupa ülkeleri arasında gümrük birliği oluşturulması fikri yeni değildir. Belçika ve Lüksembourg arasında 1921 yılında imzalanan anlaşma ile bir gümrük birliği kurulmuş, 1922 yılında bu birliğe Hollanda'nın da katılması ile Benelüks oluşturulmuştur. Bu üç ülke arasında gümrük birliğinin oluşturulmasına yönelik ilk anlaşmalar 1943 ve 1944 yıllarında imzalanmıştır. 1948 yılından itibaren Benelüks'ü oluşturan ülkeler arasında gümrük vergileri kaldırılmış ve üçüncü ülkelere yönelik ortak bir gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır¹⁴⁵. Bu aşamada, kurulan gümrük birliğinin genişletilerek diğer Avrupa ülkelerinin de dahil edilmesi önerilmiş ise de bu öneri İngiltere tarafından reddedilmiştir. İngiltere'nin bu yönde oluşacak bir gümrük birliğine karşı çıkmasının ekonomik nedeni İngiltere'nin ekonomik bloklamaların ötesinde dünya genelinde serbest ticareti savunmasıyken, siyasi

¹⁴⁵ DTM ve TOBB, 2002, s. 2.

nedeni ise karar alma yetkisinin devredildiği supranasyonel yapılara karşı egemen ülkeler arasında birlik fikrini savunması olmuştur¹⁴⁶.

Bu gelişmeler sonucunda, Benelüks ülkeleri kendi aralarında kurdukları gümrük birliğine diğer AKÇT üyelerini de dahil olmasını, bu kapsamda kömür ve çelik sektörlerinde oluşturulan bütünleşmenin diğer ekonomik alanlara genişletilerek Ortak Pazarın oluşturulmasını önermiştir. Avrupa bütünleşmesinin gelişmesi yolunda diğer öneri Monnet'den gelmiştir. Diğer yandan, AKÇT'nin kurulduğu yıllarda savaş sanayinin ana maddesi olan kömür ve çelik önemini kaybederek yerini nükleer enerjiye bırakması nedeniyle Monnet bütünleşmenin kömür ve çelik sektöründen atom enerjisi sektörüne yayılmasını önermiştir. Bu bağlamda Monnet, AKÇT ile ulaşılan bütünleşme düzeyini daha ileri bir aşamaya ulaştırmak için atom enerjisi alanında yeni bir bütünleşme modelinin oluşturulması fikrini ortaya atmıştır¹⁴⁷. 1955 yılında gerçekleşen Messina Konferansı'nda birleştirilen bu iki görüş bütünleşme yoluna devam edilmesinde önemli bir adım olmuştur. Böylece Messina konferansı AST ve APT başarısızlıklarının ardından Avrupa bütünleşmesinin yeniden ivme kazanmasına neden olmuştur.

AST'nin başarısız olması nedeniyle Avrupa entegrasyonun geliştirilmesi yönünde ortaya atılan görüşlere çekimser yaklaşan İngiltere Messina görüşmelerinden bir sonuç alınamayacağı ve başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünmüştür¹⁴⁸.

İngiltere, AKÇT'nin oluşum sürecinde olduğu gibi Messina Konferansı görüşmelerine de davet edilmiş ve görüşmelere Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'ndan

¹⁴⁶ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 10.

¹⁴⁷ Stephen George, 1994, s. 26.

¹⁴⁸ Stephen George, 1991, s. 41.

Russel Bretherton'u gözlemci olarak göndermiştir¹⁴⁹. Diğer ülkelerden önemli siyasi isimlerin görüşmelere katılmasına karşılık İngiltere'nin görüşmelere eşit düzeyde iştirak etmemesi Bretherton'un şu sözlerinden anlaşılmaktadır: "Messina görüşmelerine gittiğimde konferans başkanının Paul-Henri Spaak olduğunu, Federal Almanya'nın, Dışişleri Bakanı Walter Hallstein tarafından temsil edildiğini gördüğümde şaşkınlığa uğradım." Bretherton, İngiltere'nin oluşturulması öngörülen ortak pazara katılmayacağını bildirdikten sonra görüşmelerden çekilmiştir¹⁵⁰.

Messina görüşmelerine karşı İngiltere'de var olan bu önyargılı yaklaşım karşısında dönemin Maliye Bakanı Macmillan, Messina başarıyla sonuçlanırsa Rusya, Amerika ve bizim üye olmadığımız birleşik Avrupa arasında bölünmüş bir dünya ihtimalinden hoşnut olmayacağını ifade ederek bu konudaki kaygısını dile getirmiştir¹⁵¹.

Diğer yandan Avrupa'daki bu yeni oluşuma ABD'den destek gelmiştir. Şubat 1956'da Washington'u ziyaret eden Eden, ABD'nin Messina görüşmelerine karşı yaklaşımının olumlu olduğunu bildirmiştir. Avrupa'da oluşacak ekonomik işbirliğini destekleyen ABD, İngiltere'den sadece bu süreçte yer almasını değil, süreci İngiliz-Amerikan çıkarları doğrultusunda şekillendirmesini istemiştir¹⁵².

Bu gelişmeler ışığında İngiltere sürece dahil olmak istemezken 25 Mart 1957 tarihinde Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüks ülkeleri arasında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET)'nu kuran Roma

¹⁴⁹ Simon Bulmer, 1992, s. 7.

¹⁵⁰ Stephen George, 1991, s. 42.

¹⁵¹ Stephen George, 1994, s. 26; Stephen George, 1991, s. 41-42.

¹⁵² Stephen George, 1991, s. 42-43.

Antlaşmaları imzalanmıştır¹⁵³. Roma Antlaşması'nın 2. maddesinde supranasyonel yapıdaki AET'nin hedefi şu şekilde ifade edilmiştir¹⁵⁴:

“Topluluğun görevi, ortak pazarın kurulması ve üye ülkelerin ekonomik politikalarının giderek yakınlaştırılması suretiyle, Topluluğun bütününde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesini, sürekli ve dengeli bir büyümeyi, artan bir istikrarı, yaşam düzeyinin hızla yükseltilmesini ve Topluluğun bir araya getirdiği devletler arasında daha sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamaktır.”

Altıların kendi aralarında gümrük vergilerini kaldırdıkları ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi (OGT) uyguladıkları bu yapılanmanın dışında kalmak İngiltere için kıta Avrupa'sında büyüyen pazarlarından faydalanamamak anlamına gelmekteydi. Kendi aralarında gümrük tarifelerini sıfırlayıp, üçüncü ülkelere karşı korumacı politikalara kayacak olan AET'nin yol açacağı ekonomik kayıpları göz ardı edemeyen İngiltere Commonwealth ülkeleri ile ticari bağlarını da kaybetmek istememiştir. Bu şartlar altında İngiltere Commonwealth ülkelerindeki pazarlarını korurken, Batı Avrupa'nın dinamik pazarlarına da ulaşmayı amaçlamıştır.

Haziran 1956'da Paris'te OEEC Konseyi toplantısının hazırlıklarının olduğu sırada İngiltere, AET ve diğer OEEC ülkelerini birbirine bağlayacak bir serbest ticaret alanı kurulması fikrini öne sürmüştür¹⁵⁵. Tarife ve kota gibi serbest ticaretin önündeki kısıtlamaların kaldırılmasından öteye gidecek bir ekonomik bütünleşme fikrine karşı çıkan İngiltere'nin öne sürdüğü serbest ticaret alanı bu yönüyle AET yapılanmasından farklılık arz etmiştir. Oluşturulması planlanan söz konusu serbest ticaret alanı tarım ürünlerini dahil etmeyip sadece sanayi ürünlerini kapsamıştır. Böylece İngiltere sanayi ürünlerinde gümrük vergisi olmadan Batı Avrupa

¹⁵³ DTM ve TOBB, 2002, s. 12.

¹⁵⁴ **Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma**, <<http://www.dpt.gov.tr/abigm/Yayinlar/AETKA.pdf>>, (Erişim tarihi: 15.05.2008).

¹⁵⁵ Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s. 8.

pazarlarına serbest geçiş hakkı elde ederken, Commonwealth ülkelerinden ithal ettiği gıda ürünlerinde tercihli ticaret sisteminin de devamını sağlayacaktı. Commonwealth lkelerindeki pazarlarını koruyabilmek için tarım ürünlerinin oluşturulacak serbest ticaret alanı dışında tutulması İngiltere için önem taşırken, İngiltere ile gerçekleştirdikleri ticaret, gelir kaynaklarının önemli bir bölümünü oluşturduğundan bu tercihli sistemi korumak Commonwealth lkeleri için de önem arz etmiştir. Ayrıca, İngiltere tarım ürünlerinde gümrüksüz geçişe izin vererek altılarla rekabet edebilecek durumda olmayan çiftçilerinin durumunu tehlikeye atmak istememiřtir¹⁵⁶. Diğer yandan OGT uygulaması öngörmeyen serbest ticaret alanı ile İngiltere diğer ülkelere uygulayacağı gümrük tarifelerini kendi inisiyatifinde bulundurabilecekti ki bu İmparatorluk Tercih Sistemi (Imperial Preference System) altında Commonwealth lkeleri ile düşük gümrük tarifesine dayanan ticaretinin devam edebileceği anlamına geliyordu¹⁵⁷.

Söz konusu teklif Fransa tarafından, İngiltere'nin Commonwealth pazarlarındaki ayrıcalıklı konumunu korurken hızla büyüyen Batı Avrupa pazarlarına girmesini sağlayacak bir plan olarak algılanmıřtır¹⁵⁸. Fransız yetkililer ye ülkelerin bağımsız ticaret politikalarına sahip olmaları halinde ngrlen serbest ticaret alanının uygulamada sorun yaratacağını belirtmişlerdir. Fransa, serbest ticaret alanına katılacak ülkelerin Ortak Pazar'a ye ülkelerin üstlendiği ykmllklere benzer yükümlülükler altına girmedikleri sürece AET yelerinin sağladığı avantajlardan sınırlı şekilde yararlanmaları gerektiğini savunmuştur. Diğer bir ifadeyle, Fransa'ya göre, İngiltere Fransa'nın Avrupa entegrasyon sürecinde verdiği

¹⁵⁶ **Ibid.**, s. 9.

¹⁵⁷ Stephen George, 1994, s. 27.

¹⁵⁸ Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s. 10.

imtiyazlara benzer imtiyazlarda bulunmadığı sürece Avrupa pazarına girmemeliydi¹⁵⁹.

Fransa'nın İngiltere'nin serbest ticaret alanı oluşturulması önerisine karşı çıkmasının diğer bir nedeni, Fransa ihracatında büyük payı olan tarım sektörünün oluşturulması planlanan serbest ticaret alanına dahil edilmemiş olmasıdır. Ayrıca, Süveyş Krizi, İngiltere-Fransa ilişkilerinin bozulmasına neden olmuş, ABD baskısı karşısında İngiltere'nin operasyonu durdurması Fransa'yı kızdırmıştır. ABD'nin operasyonun sona ermesine yönelik talebine hiç direnmeden uyan İngiltere'nin bu tavrı Fransa tarafında İngiltere'nin ABD'nin uydusu olduğu yönünde yorumlanmıştır. Ayrıca, uygulamaya konulacak OGT ile Avrupa'da ortaya çıkacak ekonomik grubun oluşumunu önlemeye çalışan ABD'nin ajanı olduğu yönünde kuşklar ortaya çıkarmıştır¹⁶⁰.

İngiltere'nin serbest ticaret alanı kurulmasına yönelik önerisi üzerinde 1 yıl devam eden görüşmeler, Fransa'da De Gaulle'ün iktidara gelmesi ile başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Fransa'nın bu kaygılarına rağmen Federal Almanya İngiltere'nin serbest ticaret alanı önerisine sıcak bakmıştır. Diğer yandan, Sovyetler Birliği'nin Batı Berlin'deki ittifak birliklerinin çekilmesi yolundaki talebi karşısında İngiltere'nin Sovyetlerle görüşme isteğinde olduğunu belirtmesi Federal Almanya'da kaygıyla karşılanmıştır. Bu durum karşısında De Gaulle, Federal Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer'a serbest ticaret müzakerelerinin sonlanması konusunda Federal Almanya'nın vereceği destek karşılığında Berlin konusunda Fransa'nın Batı Almanya'yı destekleyeceğini ifade etmiştir¹⁶¹. Fransa'nın

¹⁵⁹ **Ibid.**, Idem.

¹⁶⁰ Stephen George, 1994, s. 27.

¹⁶¹ **Ibid.**, s. 27-28.

Almanya'yı kendi yanına çekmek için uyguladığı bu taktik işe yararken, İngiltere'nin serbest ticaret alanı girişimi sonuçsuz kalmıştır.

Serbest ticaret alanı kurulmasına yönelik girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından İngiltere, yine Commonwealth ve Avrupa'daki çıkarlarını uzlaştırma amacı doğrultusunda başka bir ekonomik entegrasyon girişimine yönelmiştir. Söz konusu girişim sonucunda, 4 Ocak 1960 tarihinde, Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve İngiltere tarafından imzalanan Stockholm Konvansiyonu ile Avrupa Serbest Ticaret Topluluğu (European Free Trade Association- EFTA)¹⁶² kurulmuştur¹⁶³.

EFTA, üye ülkeler arası ticarete kotaların kaldırılması ve gümrük tarifelerin sıfırlanmasını öngörmüştür. Bazı gıda ürünlerinde özel düzenlemeler öngörülmekle birlikte sanayi ürünlerinin serbest dolaşımına dayanmaktadır. Bu doğrultuda AET'de olduğu gibi belirlenen indirim takvimi çerçevesinde gümrük vergilerinde, 1 Temmuz 1960'da %20 ve akabindeki yıllarda 1970'e kadar %10 indirime gidilmesi öngörülmüştür¹⁶⁴.

Avrupa bütünleşmesinin ulaşacağı siyasi birlik yolunda atılan bir adım olan AET'nin egemenlik devri öngören supransayonel yapısının aksine EFTA klasik bir uluslararası örgüt niteliği taşımaktaydı¹⁶⁵. Üye devletlerin ulusal egemenliğine hiçbir kısıtlama getirmeyen EFTA üçüncü ülkelere uygulanacak gümrük tarifesinde üye ülkeleri serbest bırakmıştır. OGT öngörmeyen bu düzenleme ile İngiltere Commonwealth ülkeleri ile kurduğu tercihli ticaretini sürdürmeye devam etmiştir.

¹⁶² 1961 yılında ortak üye olan Finlandiya 1986, İzlanda ise 1970 yılında EFTA üyesi olmuştur.

EFTA'nın günümüzde İsveç, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç olmak üzere dört üyesi bulunmaktadır.

¹⁶³ Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s. 12-13.

¹⁶⁴ *Ibid.*, s. 13.

¹⁶⁵ Alistair Jones, **Britain and the European Union**, Edinburg University Press, Edinburg, 2007, s. 14.

Robert L. Pfaltzgraff'a göre, Comonwealth ile olan tercihli ticareti korurken EFTA yoluyla Avrupa'nın en azından bir bölümü ile kurduğu bağ İngiltere'yi Commonwealth ve Avrupa arasında bir tercih yapmaktan kurtarmıştır¹⁶⁶.

Avrupa Birliği'nin bugün geldiği aşamaya ulaşmasında önemli bir adım teşkil eden AET'ye katılmayan İngiltere bu süreçte en başından yer almamanın gelecekte getireceği dezavantajların farkında olmayarak Avrupa bütünleşmesinin esaslarını belirleme fırsatını kaçırmıştır. Bu noktada, İngiltere'nin AET'nin oluşumunda izlediği politikanın büyük bir taktik hatası olduğu ve ilk aşamada sürece dahil olmayarak Avrupa bütünleşmesini kendi çıkarları yönünde şekillendirme fırsatını kaçırdığı yönünde birçok yazar aynı görüşü paylaşmaktadır¹⁶⁷. Tüm bu gelişmeler sonucunda, İngiltere'nin Avrupa bütünleşmesine dahil olmak istememesinin nedenlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- İngiltere'nin kendini diğer Avrupa ülkelerinden farklı görmesi
- Egemenlik devri öngören supranasyonel oluşumlara karşı tutumu
- Commonwealth çatısı altında eski koloni ülkeleri ile var olan ilişkileri
- ABD ile olan özel ilişkisi

Bir ada ülkesi olan İngiltere'nin coğrafi açıdan kendini Avrupa'dan bağımsız görmesi, siyasi çalkantıların yaşandığı Avrupa ülkelerinden farklı olarak sahip olduğu istikrarlı İngiliz devlet ve siyasi sistemi geleneği, her iki dünya savaştan da

¹⁶⁶ Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s. 13.

¹⁶⁷ Stephen George, 1991, s. 42; Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s.7.

işgale uğramamış galip ülke konumunda çıkması İngiltere'nin kendini Avrupa ülkelerinden farklı hissetmesine neden olmuştur¹⁶⁸.

AET sürecine başından itibaren karşı çıkan İngiltere, supranasyonal bölgesel ticaret düzenlemelerine karşı dünya genelinde serbest ticareti savunmuş, Avrupa'da barışın ve refahın sağlanması amacıyla ulaşmak için bu yönde Avrupa kurumlarının oluşturulmasını gereksiz görmüştür¹⁶⁹. OEEC, Avrupa Konseyi, NATO gibi Avrupa'da ortaya çıkan hükümetlerarası yapıya sahip birliklerin içinde yer alan İngiltere'nin AKÇT'de olduğu gibi AET'ye de katılmak istememesinin nedeni bu oluşumların dayandıkları supranasyonal ilkeler olmuştur¹⁷⁰. AET'nin egemenlik devri öngören bir yapılanma olması nedeniyle bu sürece dahil olmak istemezken Avrupa ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin hükümetlerarası yapıdaki OEEC çatısında sürdürülmesini savunmuştur¹⁷¹.

Diğer yandan, İngiltere'nin Roma Antlaşması'nda öngörüldüğü şekilde Ortak Pazar'a katılımı İngiliz dış politikası önceliklerinin tamamen değişmesi anlamına gelmekteydi. Sahip olduğu imparatorluk geçmişi ve eski kolonileriyle var olan ilişkileri ile süper güç olma hedefinde olan İngiltere kendini Avrupa kıtasına bağlamak istememiştir. Uluslararası arenada azalan gücü karşısında kolonilerinden sağladığı ticari avantajları kaybetmek istemeyen İngiltere, imparatorluğunun dağılma sürecine girmesi ile birlikte eski kolonilerini Commonwealth çatısı altında bir arada tutarak süper güç pozisyonunu bu şekilde sürdürme yoluna gitmiştir. İngiliz liderler Commonwealth ile kurulan ekonomik ve siyasi bağların İngiltere'nin dünya gücü konumunu sürdürmesinde hayati önem arz ettiğine inanarak, İngiltere'nin

¹⁶⁸ Christian Schweiger, 2007, s. 15-17.

¹⁶⁹ David Allen, 2005, s. 121.

¹⁷⁰ Simon Bulmer, 1992, s. 6.

¹⁷¹ Stephen George, 1991, s. 10.

Commonwealth ülkeleri ile olan ilişkilerini tehlikeye düşürebilecek bir uluslararası organizasyona üyeliğine karşı çıkmışlardır. Özellikle ekonomik ve finansal olarak zayıfladığı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin dünya genelinde büyük bir ekonomik güç olması için ekonomisinin yeniden canlandırılmasında Commonwealth ülkeleri olan ticari ilişkileri büyük önem arz etmiştir. Bu noktada Christian Schweiger, İngiltere ile Commonwealth ülkeleri arasındaki ticarete tercihli imparatorluk sistemine dayanan düşük gümrük tarifesi uygulaması ve Sterling bölgesinin İngiltere'nin savaş sonrası düştüğü ekonomik zayıflığının gizlenmesine yardımcı olduğuna işaret etmektedir¹⁷².

1952 ve 1956 yılları arasında İngiltere'nin Commonwealth ülkeleri ile olan ortalama yıllık ticareti toplam ihracatının %48'ini oluştururken, AKÇT ülkeleri ile olan ortalama yıllık ticareti toplam ihracatının %12'sini oluşturmaktaydı¹⁷³. Bu oranlardan da görüleceği üzere Commonwealth'in, İngiltere'nin dünya gücü rolünü sürdürmesinde taşıdığı siyasi öneminin yanında söz konusu ülkelerle kurulan ticari ilişkiler, Commonwealth'in İngiltere için ekonomik olarak da büyük bir önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Üye ülkelerle arasında ortak ticaret politikası uygulamasını öngören AET'ye üyelik İngiltere'nin Commonwealth ülkeleri ile ticaretinde sahip olduğu avantajlı konumunu kaybetmesi anlamına gelmekteydi.

Commonwealth ülkeleri ile kurduğu tercihli ticaret sistemini korumak isteyen İngiltere'nin bu konudaki endişelerini Harold Macmillan Maliye Bakanı olduğu dönemde 26 Kasım 1956'da Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmasında şu şekilde ifade etmiştir¹⁷⁴:

¹⁷² Christian Schweiger, 2007, s. 31-32.

¹⁷³ **Ibid.**, s. 32.

¹⁷⁴ Robert L. Pfaltzgraff, 1969, s. 7.

“Birleşik Krallığın böyle bir gümrük birliğine katılması durumunda uygulayacağı OGT, dış ticarete uyguladığı gümrük tarifesinin yerini alacaktır. Bu durumda Commonwealth ülkeleriyle ticaretimizde biz onlara OGT uygularken onlardan tercihli sistemimizi uygulamaya devam etmelerini bekleyemeyiz.”

Diğer yandan, İngiltere, ABD ile özel ilişkisinin bütünleşmiş bir Avrupa’dan daha fazla önem arz ettiği düşüncesindeyken, Sovyet tehdidine karşı Batı Avrupa’nın güçlü ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasını savunan ABD Avrupa’da bütünleşme yolunda işbirliği çabalarını en başından desteklemiştir. Bu bağlamda İngiltere’nin, Avrupa bütünleşmesinin Fransa’nın kontrolü altına girmesini engelleyerek, sürece dahil olmasını istemiştir. İngiltere’de var olan söz konusu yanlış kanı nedeniyle AET’ye alternatif olarak geliştirdiği EFTA’nın oluşumunu ABD’nin destekleyeceği beklenirken, ABD altıları desteklemeye devam ederek İngiltere’ye AET’ye katılımı konusunda baskısını sürdürmüştür¹⁷⁵. Macmillan hükümetinin 1961 yılında AET’ye yaptığı üyelik başvurusunda etkili olan önemli bir faktörlerden biri de ABD’nin bu yöndeki baskısı olmuştur.

E) İNGİLTERE’NİN AVRUPA TOPLULUKLARINA TAM ÜYELİĞİ

Bölgesel gücün ötesinde dünya gücü olma politikası, ABD ile olan özel ilişkisi, Commonwealth ülkeleri ile olan ticari bağları ve ulusal egemenliğinin zedelenmesi kaygısıyla Roma Antlaşmaları’nın hazırlık aşamasında görüşmelerden çekilen İngiltere, 1961 yılında Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusunda

¹⁷⁵ Christian Schweiger, 2007, s. 35-36.

bulunmuştur. İngiltere'yi Avrupa bütünleşmesine yönelik politikasında değişime götüren nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- EFTA'nın AET'ye rakip olamaması
- Commonwealth'in önemini yitirmesi
- Süveyş krizi sonrası İngiltere-ABD özel ilişkisinde yaşanan gerilim
- Süper güç olma politikasından vazgeçilmesi

AET'ye rakip olabileceği düşüncesiyle kurulan EFTA değişen dünya koşullarında İngiltere'nin ticaret hacmine cevap verebilecek büyüklükte bir Pazar olamamıştır. İngiltere ile kıyaslandığında AET üyesi ülkelerde 1950 yılları ve 1960'ların başında hayat standardının ikiye katlanması, İngiliz ekonomistlerini hükümetin izlediği politikaları sorgulamaya yöneltmiştir¹⁷⁶. İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1948 yılında imalat sanayi üretim endeksi en yüksek ülke iken, 1967 yılında aşağıdaki tablo'da isimleri belirtilen ülkeler arasında en düşük endekse sahip olmuştur.

Tablo 1: İmalat Sanayi Üretim Endeksi, 1938-1967¹⁷⁷

(1958=100)	1938	1948	1959	1967
Almanya (Bati)	52	27	107	158
Fransa	53	55	101	155
İtalya	43	44	112	212
İngiltere	67	74	105	133
ABD	33	73	113	168
Japonya	58	22	120	347

¹⁷⁶ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 23.

¹⁷⁷ Walter Laquer, **Europe Since Hitler**, Pelican, Londra, 1967, s. 194.

İngiliz politikacılar, siyasi ve ekonomik kurumları ile dışarıya karşı bir set oluşturmuş olan AET'nin gelişimini izlerken İngiltere'nin bir gün Avrupa topluluklarına katılma gereği duyması halinde, oluşumunda hiçbir katkısı ve etkisi bulunmayan bir Avrupa ile karşı karşıya gelmek zorunda kalacağı kanısına kapılmışlardır. 1959 yılında Harold Macmillan bu konudaki kaygıları şu şekilde ifade etmiştir¹⁷⁸:

“ Napolyon döneminden beri ilk defa kıta Avrupası ülkeleri olumlu bir ekonomik grup oluşturma yolunda birleşmişlerdir...bu birlikteliğin İngiltere'ye karşı olduğu düşünülmesi bile bizi hem Avrupa pazarlarından hem Avrupa politikasından dışlama etkisi yaratabilir.”

Gelişen süreç içinde AET'nin üçüncü ülkelere karşı korumacı politikalara başvurması, İngiltere'nin Batı Avrupa pazarını kaybetmesi sonucunu doğururken, EFTA söz konusu Pazar kaybını telafi edecek büyüklüğe ulaşamamıştır. Ayrıca, İngiltere ABD ile olan özel ilişkisi nedeniyle ABD'nin Avrupa ile ticaretinde EFTA'yı tercih edeceğini düşünmüştür. Ne var ki, Başkan Kennedy, Macmillan ile yaptığı özel görüşmesinde Avrupa'daki bölünmeden duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, ABD'nin EFTA ve AET arasında bir tercih yapmaya zorlanması halinde AET'yi seçeceğini belirtmiştir¹⁷⁹.

Diğer yandan gelişen dekolonizasyon süreci içinde İngiltere sömürgelerini kaybederken, İngiliz liderler Commonwealth içindeki merkezi konumlarını sürdüremeyeceklerini anlamışlardır. Commonwealth üyesi ülkeler farklı ülkelerle geliştirdikleri ticari ilişkilerle dünya genelinde ekonomik bağlar kurarak İngiltere'ye olan bağımlılıklarını azaltmışlardır. Aynı zamanda İngiltere'nin ticari partnerleri Commonwealth ülkelerinden kuzey Amerika ve Avrupa'ya kaymıştır. 1955 ve 1965

¹⁷⁸ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s. 23-24.

¹⁷⁹ **Ibid.**, s. 24.

yılları arasında İngiltere'nin Batı Avrupa ve ABD'ye olan ihracatı 1.39 milyar Sterlin yükselirken aynı dönemde Commonwealth ülkelerine olan ihracatı sadece 403 milyon Sterlin yükselme göstermiştir. 1952 ve 1956 yılları arasında İngiltere'nin Sterlin alanı dışındaki ülkelere ihracatı, Sterlin alanı içindeki ülkelere yaptığı ihracattan dört kat fazla olmuştur. İngiltere'nin ticaret eğilimindeki bu gelişme 1955 sonrası artarak devam ederken 1965 yılı itibariyle İngiltere ihracatının yarısı Batı Avrupa ve ABD'ye yapılmıştır.¹⁸⁰

İngiltere'de politika değişimine yol açan diğer bir etken Süveyş krizi olmuştur. Kriz sonrası İngiltere uluslararası arenada sahip olduğu süper güç konumunun sona erdiğini anlamıştır. İngiliz basını İngiltere'nin kimlik krizi yaşadığını ve yeni dünya düzeninde kendisine bir rol bulması gerektiğine işaret etmiştir¹⁸¹. Süveyş krizi ayrıca, İngiltere'nin ABD ile olan özel ilişkisini gözden geçirmesine neden olmuştur. İngiltere'nin Mısır'a müdahalesini desteklememekle kalmayıp karşısında yer alan ve bu operasyonun başarısızlıkla sonuçlanmasında önemli etkisi olan ABD, İngiltere'nin dünya çapında prestij kaybına uğramasına yol açmıştır. İlişkilerde kırılma yaratan bu kriz İngiltere'yi ABD ile olan özel ilişkisini sorgulamaya iterek Avrupa Topluluklarına yakınlaştırmıştır.

Tüm bu gelişmeler Muhafazakar Parti hükümetinin Avrupa bütünleşmesine yönelik politikasında değişime gitmesine neden olmuş ve Haziran 1961 tarihinde Başbakan Macmillan İngiltere'nin Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Aynı zamanda İrlanda Cumhuriyeti, Norveç ve Danimarka da İngiltere

¹⁸⁰ Christian Schweiger, 2007, s. 32-33.

¹⁸¹ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s.23.

ile olan ticari bağları nedeniyle AT'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1961 Kasımında Edward Heath müzakereleri yürütmekle görevlendirilmiştir¹⁸².

Üyelik başvurusu İngiltere'nin Avrupa Topluluklarına katılma fikrine karşı çıkan Fransa Devlet Başkanı De Gaulle engeli ile karşılaşmıştır. 28 Ocak 1961 tarihinde Macmillan, De Gaulle ile yaptığı görüşmede Avrupa'nın ekonomik ve siyasi olarak bölünmesini önlemek için Fransa ile birlikte çalışmak istediğini; hammadde, tarım ürünleri ve Commonwealth ile olan ilişkilerde sağlanacak bir takım derogasyonlarla İngiltere'nin Orta Pazar'ın temel unsuru olan OGT'ye uyum sağlayacağını belirtmiştir. De Gaulle'ün Commonwealth'in tercihli sisteminde modifikasyona gidilmeden yapılacak bir anlaşmaya sıcak bakmaması üzerine Macmillan, nükleer silahlar alanında sahip olduğu gizli bilgileri Fransa ile paylaşmayı önermiştir. Macmillan ABD ile işbirliği halinde bir Avrupa birliği inşa edilmesi görüşünderken, ABD'nin nükleer silahlarda sahip olduğu tekeli korumaya kararlı olduğunu bilen De Gaulle, İngiltere'nin ABD ile olan özel bağları ve Commonwealth ülkeleri ile olan ticaretinde sahip olduğu imtiyazlar ile Ortak Pazar'a dahil olursa şu ana kadar oluşturulan tüm düzeni değiştireceğini ve artık bir Avrupa olmayacağını belirtmiştir¹⁸³.

15 Aralık 1962 yılında gerçekleşen müzakereler sırasında Macmillan nükleer silahlanma konusunu gündeme getirerek İngiliz ve Fransız nükleer güçlerinin ulusal kontrol altına alınmasını ve bu ulusal güçlerin savaş sırasında kullanımına izin veren bir düzenleme getirilmesini önermiştir. Ayrıca Macmillan bu alanda sağlanan teknolojik bir gelişme karşısında İngiltere'nin nükleer caydırıcılığının Amerika'nın

¹⁸² Alastair Jones, 2007, s. 15.

¹⁸³ Maurice Vaisse, "De Gaulle and the British 'application' to join the Common Market", **Britain's Failure to Enter the European Community 1961-63** içinde, der. George Wilkers, Frank Cass & Co. Ltd., London, 1997, s. 52.

yardımına ihtiyaç duyacağını eklemiştir. İngiltere ve Fransa'nın özerk nükleer güçlere sahip olması gerektiğini belirten Macmillan sözlerini şu şekilde sonlandırmıştır. "Maliyeti ne olursa olsun ABD'den bağımsız olmak istiyoruz." Maurice Vaisse'ye göre, İngiltere'nin ABD'den bağımsız olmasını vurgulaması ile Macmillan, İngiltere'nin zayıf yönünün ABD'ye olan bağımlılığı olduğunu görmüştür. Diğer yandan, De Gaulle İngiltere'nin nükleer alanda işbirliği önerisine olumlu yönde karşılık vermiş fakat "Fransa, gerektiğinde ilk vuruşu yapabilecek kendi nükleer gücüne sahip olmalıdır." diyerek¹⁸⁴ İngiltere'nin ABD ile olan işbirliğini sonlandırmadığı takdirde üyelik başvurusunu veto edeceğini belirtmiştir¹⁸⁵.

İngiltere'nin Topluluklara üyeliği konusunda görüşmeler devam ederken Topluluk bünyesinde siyasi işbirliğini derinleştirmek isteyen De Gaulle, sunmuş olduğu Fouchet Planları ile ortak çıkarlarla ilgili konularda ortak bir dış politika ve savunma politikasının belirlenmesi amacıyla kararların oy birliği ile alınacağı hükümetlerarası bir mekanizmanın kurulmasını ileri sürmüştür. Böyle bir yapılanmanın Fransa'nın egemenliği altına girmesinden çekinen Benelüks ülkeleri ancak İngiltere'nin üyeliği ile bu planı kabul edeceklerini belirterek İngiltere'yi Fransa karşısında bir denge unsuru olarak görmüşlerdir. İngiltere'nin Topluluklara üyeliği ile siyasi işbirliği arasında kurulan bağı Macmillan şu şekilde ifade etmiştir¹⁸⁶:

"Avrupa; Fransa, Almanya ve İngiltere'yi içine aldığı Fransa ve Almanya'nın egemenliğine girmekten korkan küçük ülkeler birlik fikrini daha çekici bulacaklardır."

¹⁸⁴ **Ibid.**, s.60-61.

¹⁸⁵ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s.24.

¹⁸⁶ Maurice Vaisse, 1997, s. 62.

Bu bağlamda Macmillan, De Gaulle'e İngiltere'nin Ortak Pazar'a dahil olmasının Avrupa siyasi işbirliği düşüncesini güçlendireceğini açıklamaya çalışmıştır. De Gaulle'ün Macmillan'a verdiği cevap ise şu şekilde olmuştur¹⁸⁷:

“İngiltere'nin geçmişe göre daha fazla Avrupalı olduğuna inanıyorum. Fakat Commonwealth ülkeleri ile ticari bağları, ABD ile savunma konularında işbirliğini devam ettiren İngiltere'nin hala Ortak Pazar'ı mevcut haliyle kabul edemeyeceğini görebiliyorum.”

Böylece, Fouchet Planlarının başarısız olması Fransa'nın İngiltere'nin üyeliği konusundaki karşıt tutumunu değiştirmemiştir. ABD'nin Avrupa işlerine müdahalesine karşı çıkan De Gaulle “ABD'nin Truva Atı” olarak gördüğü İngiltere'nin Topluluğa katılmasını ABD'nin Avrupa'yı kontrol etmesinin bir aracı olarak görmüştür. Ayrıca, Fransa liderliğinde Avrupa Topluluğu yaratmayı amaçlayan De Gaulle bu rolü İngiltere'ye kaptırmak istememiştir¹⁸⁸. Diğer yandan, De Gaulle'ün bu yaklaşımı İngiltere-ABD özel ilişkisinin gelişimini engellememiştir. ABD Başkanı Kennedy ile bir araya gelen Macmillan, Aralık 1963'te ABD'nin bazı şartlar altında İngiltere'ye Polaris denizaltılarını vermeyi kabul ettiği Nassau Anlaşmasını imzalamıştır¹⁸⁹. Anglo-Amerikan savunma işbirliğini güçlendiren Nassau görüşmeleri ile Amerika'nın İngiltere'ye Polaris denizaltı füzelerini vermesi sonucu De Gaulle İngiltere'nin üyeliğine kesin olarak karşı olduğunu belirtirken, Maurice Vaisse, Nassau görüşmelerinin De Gaulle'un kararını belirlemediğini sadece önceden almış olduğu kararı doğruladığını vurgulamaktadır¹⁹⁰. Diğer yandan Kennedy'nin nükleer silahlar konusunda Fransa'ya yardım etmenin mümkün olamayacağını açıklaması ile İngiltere müzakerelerde nükleer bilgi paylaşımı kozunu

¹⁸⁷ **Ibid.** Idem.

¹⁸⁸ Stephen George, 1994, s. 34-35.

¹⁸⁹ **Ibid.** Idem.

¹⁹⁰ Maurice Vaisse, 1997, s. 65.

da yitirmiştir. Bunun üzerine Macmillan İngiltere ile Fransa arasında ortak bir atom gücü oluşturulmasa da bunun stratejik bir işbirliği kurulmasına engel olmayacağını belirtmiş fakat De Gaulle bunu İngiltere'nin Amerika adına Fransa'nın nükleer alanda kaydedeceği ilerlemeleri gözlemleme fırsatı bulacağı bir taktik olarak değerlendirmiştir¹⁹¹.

Nassau Anlaşmasının ardından aynı yıl İngiltere'nin üyelik başvurusu Fransa tarafından veto edilmiştir. Bu noktada Stephen George ve Maurice Vaisse, Nassau Anlaşması'nın Fransa'nın İngiltere'nin üyeliğini veto etmede bir bahane olduğu yönünde aynı görüşü paylaşmaktadır¹⁹².

De Gaulle, 14 Ocak 1963 tarihinde yaptığı basın toplantısında¹⁹³ İngiltere'nin üyeliğinden kuşku duyduğunu belirtmiş, birkaç gün sonra, adaylık başvurusunda bulunan ülkelerle ilgili müzakereler askıya alınmıştır¹⁹⁴. De Gaulle, İngiltere'nin üyelik başvurusunu veto etmeden önce Paris'te yaptığı konuşmasında bu konudaki kaygılarını şu şekilde ifade etmiştir¹⁹⁵:

“Önce İngiltere'nin ve ardında diğer ülkelerin üyelik başvurularının kabul edilmesi, altılar arasında oluşturulmuş olan tüm düzenlemeleri, antlaşmaları ve kuralları tamamen değiştirecektir. Böylece, başka bir Ortak Pazar'ın oluşturulmasını düşünmek zorunda kalacağız...hiç kuşkusuz altıların oluşturduğundan tamamen farklı olacak...sonunda Amerikan egemenliği altında büyük bir Atlantik Topluluğu kurulacak.”

¹⁹¹ **Ibid.**, s. 64.

¹⁹² **Ibid.**, s. 67.; Stephen George, 1994, s. 34-35.

¹⁹³ **Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün 14 Ocak 1964 tarihli Basın Konferansı**, “Western European Union Assembly-General Affairs Committee : A retrospective view of political year in Europe 1963”, Mart 1964, s. 20-22.

¹⁹⁴ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği Kronolojisi, 1946-2002**, AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Mayıs 2002, s. 22.

¹⁹⁵ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s.24.

Özetle, Fransa vetosu ile karşılaşan İngiltere'nin ilk üyelik başvurusu başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu kapsamda, De Gaulle'ün İngiltere'nin Topluluklara üyeliğine karşı çıkmasının nedenlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- ABD'nin Avrupa işlerine müdahalesine karşı çıkan De Gaulle, ABD ile var olan özel ilişkisi nedeniyle İngiltere'nin Topluluğa katılmasını ABD'nin Avrupa'yı kontrol etmesinin bir aracı olarak görmüştür.
- Macmillan Avrupa savunmasının ABD ile işbirliği halinde sağlanması görüşünderken De Gaulle Avrupa'nın ABD'den bağımsız bir askeri güce sahip olmasını savunmuştur.
- Fransa liderliğinde Avrupa Topluluğu yaratmayı amaçlayan De Gaulle bu rolü İngiltere'ye kaptırmak istememiştir.
- İngiltere'nin AET düzenini bozmak için üye olmak istediğini düşünen De Gaulle, İngiltere'nin üyeliğinin altılar arasında oluşturulmuş olan tüm düzenlemeleri, antlaşmaları ve kuralları tamamen değiştireceğini savunmuştur.
- De Gaulle Fransa'nın tarım sektöründeki çıkarları ile Commonwealth ülkeleriyle olan ayrıcalıklı ticaretini korumak isteyen İngiltere'nin çıkarlarını uzlaşamaz bulmuştur.

1964 yılında iktidara gelen İşçi Partisi lideri Harold Wilson, İngiltere'nin Commonwealth ile olan ilişkilerinin güçlendirilmesi amacıyla yeni düzenlemelere gidilmesi gerektiğini savunmuştur¹⁹⁶. Dekolonizasyon süreci ile kolonilerini kaybeden İngiltere'nin, sahip olduğu nükleer güç ve Commonwealth çatısı altında

¹⁹⁶ Helen Parr, "A Question of Leadership: July 1966 and Harold Wilson's European Decision", **Contemporary British History**, Vol 19, No. 4, December 2005, s. 438.

eski kolonileri ile kurduğu bağlar ile dünya gücü konumunu korumak istemiştir¹⁹⁷. Wilson'ın İngiliz dış politikasında Commonwealth ile ilişkilere verdiği öncelik 1964 seçim manifestosunda şu şekilde ifade edilmiştir¹⁹⁸:

“Avrupalı komşularımızla daha yakın ilişkiler kurmaya çalışacağız. Fakat, İşçi Partisi İngiliz hükümetinin öncelikli sorumluluğunun Commonwealth olduğuna inanmaktadır.”

Helen Parr, Wilson'ın İngiltere'nin hala eski gücüne sahip olduğunu düşünerek yanılıya düştüğüne ve Commonwealth'i İngiliz dış politikasında öncelikli yere oturarak önemini abarttığına işaret etmektedir¹⁹⁹. Nitekim, gelişen uluslararası konjonktür içinde İngiltere-Commonwealth ilişkilerinde yaşanan düşüş ile Wilson'ın Commonwealth önceliğinin yerini Avrupa almıştır.

Commonwealth ülkeleri ile olan ticarete verilen öncelik İngiltere'nin GATT müzakereleri çerçevesinde takip ettiği gümrük vergilerinde çok taraflı indirimle gidilmesi politikası ile çatışmıştır. Diğer yandan ticaretlerinde çeşitlendirmeye giden Commonwealth ülkeleri farklı ülkelerle geliştirdikleri ticari ilişkilerle dünya genelinde ekonomik bağlar kurarak İngiltere'ye olan bağımlılıklarını azaltmışlardır²⁰⁰. Ekonomik olarak ticarete yaşanan düşüşün yanında, Commonwealth, İngiltere'nin dünya gücü rolünü sürdürmesi amacı kapsamında taşıdığı siyasi önemini yitirmeye başlamıştır. İngiltere'nin 1965 yılında Güney Rodezya'ya yerleşen beyazların çıkardığı ayaklamayı bastırmada başarısız olması hayal kırıklığı yaratırken Commonwealth ülkelerinden büyük eleştiri toplamıştır²⁰¹. Yaşanan Rodezya krizinin yanında Gana ve Tanzanya'nın diplomatik bağlarını

¹⁹⁷ John Darwin, **Britain, the Commonwealth and the End of Empire**, <http://www.bbc.co.uk/history/british/modern/endofempire_overview_06.shtml>, (Erişim tarihi: 20.06.2008).

¹⁹⁸ Helen Parr, December 2005, s. 439.

¹⁹⁹ Helen Parr, “Britain, America, East of Suez and the EEC: Finding a Role in British Foreign Policy, 1964-67”, **Contemporary British History**, Vol. 20, No. 3, September 2006, s. 404.

²⁰⁰ **Ibid.**, s. 408.

²⁰¹ John Darwin, **a.g.e.**

koparma tehdidi, İngiltere'nin Commonwealth içindeki lider konumunun sorgulanmasına neden olmuştur²⁰². Diğer yandan Güney Doğu Asya'da, yeni kurulan Malezya Federasyonu'nu Endonezya'nın saldırısından korumanın İngiliz bütçesine getirdiği mali yük ağır olmuştur²⁰³. Bu gelişmeler karşısında İngiltere'nin Commonwealth içindeki merkezi konumunu sürdüremeyeceğini anlayan Wilson için Commonwealth önceliğinin yerine Avrupa almıştır.

Diğer yandan İngiliz ekonomisinde devam eden kriz 1967 yılında Sterlin'in devalüe edilmesine neden olmuştur. Fakat, Sterlin'in devalüe edilmesi yaşanan ekonomik bunalımı çözmeye yetmemiş, ödemeler dengesinde yaşanan sorunla baş edebilmek için uygulanan deflasyon ekonominin iyileşmesi konusunda var olan güvensizlikle yatırımlarda düşüşe neden olmuştur. Wilson, İngiltere'nin AET üyeliğinin yatırımcıların geleceğe dair güvenlerini arttıracaklarını ve yatırımları teşvik edeceğini düşünerek İngiltere'nin iktisadi büyümesinin sağlanmasında Topluluklara üyeliğin önemini anlamıştır. Sterlin Krizi'nin ardından Doğu Süveyş'ten askeri kuvvetlerini çekme kararının alınması ile İngiltere için Avrupa'dan başka alternatif kalmamıştır²⁰⁴.

Ekonomik bunalımda olan İngiltere için AET üyeliği, ölçek ekonomisinden yararlanması, AET pazarı içindeki ticaret hacminin artması anlamına gelmekteydi. Ayrıca, İşçi Partisi'nin ekonomi programının temelini oluşturan teknoloji alanında değişim ve ilerleme, İngiltere'nin tek başına sağlayamayacağı araştırma ve kalkınma düzeyi gerektirmekteydi. Uzay, telekomünikasyon, elektronik, bilgisayar ve uçak sanayii alanlarında teknolojik olarak gelişmiş ülkelerle tek başına rekabet edebilecek yeterlilikte olmayan İngiltere için daha geniş bir pazara dahil olmak endüstrinin

²⁰² Helen Parr, September 2006, s. 408.

²⁰³ John Darwin, **a.g.e.**

²⁰⁴ Helen Parr, September 2006, s. 409-410.

getirilerini arttırırken daha fazla yatırım, uzmanlık ve fikir alışverişini mümkün kılacaktı²⁰⁵.

Diğer yandan ABD ile ilişkilerde yaşanan gerilim karşısında Wilson, Topluluklara üyeliğin İngiltere'nin siyasi bağımsızlığını sağlamanın tek yolu olduğunu düşünmüştür²⁰⁶. Vietnam Savaşı'nda ABD'nin destek istemesi karşısında İngiliz hükümeti'nin savaşa birlik göndermeyi ve doğrudan yer almayı reddetmesi ilişkilerde kırılmaya neden olmuştur. Sedat Laçiner'e göre, söz konusu talep ekonomik sıkıntılar içinde bulunan İngiltere'nin ekonomik ve siyasi açılardan gücünün ötesindeydi. Ekonomik gerilemesine paralel olarak İngiltere diğer bölgelerde de ABD'ye yardımcı olmakta zorlanmaktaydı²⁰⁷. Nitekim, Nisan 1967 tarihinde Wilson, İngiltere'nin askeri harcamalarının azaltılması konusunu görüşmek üzere Washington'a gittiği zaman Johnson ABD'nin Vietnam'da savaşırken İngiltere'nin Güneydoğu Asya'dan çekilmesinin çılgınlık olacağını belirtmiştir. Bunun üzerine başka bir seçeneği olmadığını söyleyen Macmillan'a Johnson, Vietnam savaşına dahil olması karşılığında İngiltere'ye sınırsız mali yardımda bulunmayı teklif etmiştir²⁰⁸.

Helen Parr'a göre, Askeri kuvvetlerini Uzak Doğu'dan çekmek isteyen İngiltere, Soğuk Savaş konjonktürü içinde bölgenin savunulması konusunda ABD'ye karşı olan bağlılığını Avrupa Toplulukları'nda sağlayacağı liderlik rolü ile telafi edebilir ve ayrıca AET üyeliğiyle ABD ile yapılan müzakerelerde pazarlık gücünü arttırabilirdi. Bu bağlamda, Washington ziyareti dönüşü Wilson, Kabine üyelerine yaptığı konuşmada İngiltere'nin AET üyeliğinin alternatifinin Vietnam'da

²⁰⁵ Helen Parr, December 2005, s. 439.

²⁰⁶ Helen Parr, September 2006, s. 412.

²⁰⁷ Sedat Laçiner, 2000, s.31.

²⁰⁸ Helen Parr, September 2006, s. 412.

Amerikalılar ile birlikte savaşmak olduğunu belirtmiştir²⁰⁹. Böylece, ABD'nin Vietnam bataklığına çekilmesi ve İngiltere'nin ekonomik zayıflığının devam etmesi sonucu ABD ve İngiltere'nin çıkarları ayrılmış ve özel ilişkide yaşanan bu kırılmayla Avrupa İngiltere için daha fazla önem arz etmeye başlamıştır.

Dış politikada meydana gelen bu gelişmeler karşısında İngiltere içinde Topluluğa üyelik konusunda verilen destek artmıştır. İngiliz Dış İşleri Bakanlığı İngiltere'nin dünya politikasında daha güçlü hale gelmesi için AET üyeliğinin zaruri olduğunu, aksi takdirde siyasi tarafsızlığa itilerek büyük bir İsviçre olacağı görüşünü savunmuştur²¹⁰. Diğer yandan egemenlik devri öngören bir birliktelikte yer almanın İngiliz kamuoyunda yarattığı tedirginliğin kısmen giderilmesine yol açan bir gelişme yaşanmıştır. 1 Temmuz 1965 tarihinde yaşanan "Boş sandalye" krizi²¹¹ sonucu üye ülkeler için hayati önem arz eden konularda oybirliği sisteminin geçerli olması İngiltere'nin Topluluklara üyeliği için bir fırsat yaratmıştır. Topluluğun supranasyonel yapısını ortadan kaldıran bu gelişme İngiliz siyasi eliti ve kamuoyuna İngiltere'nin üyeliğini kabul ettirmeyi daha kolay hale getirmiştir²¹².

Tüm bu gelişmelerin ardından, İşçi Partisi 1967 yılında İngiltere'nin Avrupa Topluluklarına üyelik başvurusunu yinelemiştir²¹³. Commonwealth ve ABD ile olan

²⁰⁹ **Ibid.**, Idem.

²¹⁰ **Ibid.**, s. 408; Helen Parr, December 2005, s. 440.

²¹¹ AET'nin ortak tarım politikasının, Topluluğun kendi öz kaynaklarından finansmanını sağlamak üzere yeni bir bütçe yapılandırılmasına gidilmesi ve yeni yapılandırılacak bütçe içinde devletlerin kontrolünün bitmesi, bir diğer ifadeyle Topluluğun özerk bir bütçeye sahip olması, De Gaulle'ü rahatsız etmiştir. Hazırlanan programın nitelikli oy çoğunluğu ile alınacak olması nedeniyle tek başına karşı çıkmasının karar alma sürecini bloke etmek için yeterli olmayacağını anlayan Fransa, 1965 yılının Temmuz ayından başlayarak boş sandalye politikası izleyerek, yani karar alma sürecinin hiçbir aşamasına katılmayarak, Topluluktan en ufak bir kararın dahi çıkmasını engellemiştir. Tarihte 'Boş Sandalye Krizi' olarak adlandırılan bu dönem 1966 'Lüksemburg Uzlaşısı' ile çözüme kavuşmuştur. Söz konusu uzlaşmaya göre, karar alma prosedüründe oybirliği öngörülme dahi, bir ülkenin alınacak kararda yaşamsal çıkarının bulunduğunu iddia etmesi halinde, oylama otomatik olarak oybirliği gerektiren usul uyarınca yapılacaktır. Böylece, yaşamsal çıkarı olduğunu iddia eden ülkenin vetosunu kullanması yoluyla da kararın alınmasının engellenebilmesinin önü açılmıştır.

²¹² Helen Parr, December 2005, s. 443-444.

²¹³ Alistair Jones, 2007, s. 15.

özel ilişkiye Muhafazkar Parti'den daha bağlı olan İşçi Partisini söz konusu politika değişimine götüren nedenleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- Commonwealth ülkeleri ile ticaretle yaşanan düşüş
- Özellikle Batı Almanya ve Fransa olmak üzere Avrupa ülkelerinin ekonomilerin hızla güçlenmesi karşısında İngiltere'nin ekonomik büyümesinde yaşanan durgunluk
- AET üyesi ülkelerin üçüncü ülkelere karşı korumacı politikalara başvurması sonucu söz konusu ülkelerle ticaretin azalması
- İşçi Partisi programının temelini oluşturan teknoloji alanında değişim ve ilerlemenin İngiltere'nin tek başına sağlayamayacağı araştırma ve kalkınma gerektirmesi
- Vietnam Savaşı'nın özel ilişkide neden olduğu gerilim

İngiltere'nin 1967 yılında Avrupa Toplulukları'na yaptığı ikinci üyelik başvurusu da, De Gaulle tarafından benzer nedenler ileri sürülerek reddedilmesi sonucu başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1969 yılında De Gaulle'ün Fransa Devlet Başkanlığı'ndan ayrılması ve yerine Georges Pompidou'nun geçmesi ile İngiltere'nin üyeliği önündeki Fransa vetosu kalkmıştır. 1971 yılında Muhafazakâr Parti hükümetinin yaptığı başvuru sonucunda 1 Ocak 1972 tarihinde Brüksel'de İngiltere ile Katılım Antlaşması imzalanmış ve böylece İngiltere'nin Avrupa Topluluklarına üyeliği gerçekleşmiştir.²¹⁴

²¹⁴ Duncan Watts ve Colin Pilkington, 2005, s.28-29.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN GELİŞEN SİYASİ BOYUTU VE İNGİLTERE

A) AVRUPA SİYASİ İŞBİRLİĞİ SÜRECİ VE İNGİLTERE

Avrupa Topluluklarında dış politika ve savunma alanlarında işbirliği arayışları Topluluğun kuruluşuna kadar gitmektedir. 1948’de Batı Avrupa’nın savunmasını sağlamak amacıyla Dunkirk Antlaşması’nı genişleten Brüksel Antlaşması imzalanmış, 1949 yılında ise NATO kurulmuştur. 1951 yılında Paris Antlaşması ile AKÇT’nin kurulmasının ardından Avrupa Siyasi Topluluğu ve Avrupa Savunma Topluluğu oluşturma yönünde planlar hazırlanmış, ancak Fransa’nın Almanya’nın silahlanmasından duyduğu endişe ve ulusal egemenlik kaygıları nedeniyle bu planlar Fransız Milli Meclisi tarafından onaylanmamıştır. 1957 yılında Roma Antlaşmaları ile AET ve AAET’nin kurulmasının ardından siyasal birlik oluşturma çabaları tekrar hız kazanmıştır.

1.Fouchet Planları

1959 yılında De Gaulle, AT üyelerinin dışişleri bakanlarının önemli dış politika konularını görüşmek üzere düzenli olarak toplanması ve oluşturulacak siyasi

işbirliğinin Paris'te kurulacak bir sekreteryaya ile kurumlaştırılması fikrini öne sürmüştür. Sekreteryaya kurulması fikrine karşı çıkan AT üyeleri, dışişleri bakanlarının dış politika konularını görüşmek üzere 3 ayda bir toplanmasını Kasım 1959 tarihinde Strasburg'da kabul etmiştir²¹⁵.

De Gaulle'un ortaya attığı siyasi birlik projesinin dışişleri bakanları arasında danışma toplantılarına indirgenmesi üzerine siyasi işbirliğini geliştirme amacıyla olan Fransa'nın girişimiyle üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanları 10-11 Şubat 1961 tarihinde Paris'te bir araya gelmişlerdir²¹⁶. Siyasi birlik oluşturulması konusunda karara varılan Paris Konferansında bu konuda çalışmalarda bulunmak üzere bir komisyon kurulması kararı alınmıştır. Fransa'nın Kopenhag Büyükelçisi Christian Fouchet'in başkanlığında oluşturulan komisyona siyasi birlik antlaşmasını hazırlama görevi verilmiştir. Fouchet, 1961 yılında Komisyona Avrupa için ortak dış ve savunma politikası oluşturulmasını amaçlayan bir rapor sunmuştur. Fouchet Planı olarak adlandırılan raporda kararların oybirliği ile alındığı siyasi birlik mekanizmasının amaçları 2. maddede şu şekilde belirtilmiştir²¹⁷:

- Üye devletlerin ortak çıkarlar ile ilgili konularda, ortak bir dış politikanın kabul edilmesi
- Ortak bir savunma politikasının kabul edilmesiyle üye devletler güvenliğinin güçlendirilmesi
- Bilim ve kültür alanında işbirliğinin sağlanması
- İnsan haklarının, temel hürriyetlerin ve demokrasinin savunulması

²¹⁵ Michael E. Smith, **Europe's Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation**, Cambridge University, UK, 2004, s. 66; Hazel Smith, **European Union Foreign Policy What it is and What it Does**, Pluto Press, London, 2002, s. 49.

²¹⁶ Michael E. Smith, 2004, s. 67.

²¹⁷ Mesut Hakkı Caşın, Uğur Özgöker, Halil Çolak, **Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi Avrupa Birliği**, Nokta Kitap, İstanbul, Mayıs 2007, s. 227.

Fransa Almanya'nın desteğini alırken, ABD'nin Avrupa'daki varlığının zayıflamasından kaygılanan Hollanda savunma konularının işbirliği kapsamı dışında tutulmasını savunmuştur²¹⁸. Belçika ve Hollanda, siyasi işbirliği alanında oluşturulacak hükümetlerarası yapının Fransa ve Almanya'nın denetimine girmesinden endişelenmiştir. Bu yüzden söz konusu ülkeler siyasal birliğin ya supranasyonel nitelikte bir yapılanma arz etmesini ya da Almanya ve Fransa karşısında dengeleyici bir unsur olarak gördükleri İngiltere'nin de siyasal birlik içinde yer almasını savunmuştur²¹⁹. Böylece, Fransa gibi büyük devletlerin Topluluğun dış politikasını yönlendirme istekleri ile Benelüks ülkelerinin yönlendirilme korkuları bu planların hayata geçirilmesini engellemiştir²²⁰.

Fouchet Planı üzerinde müzakereler devam ederken Ocak 1962'de Fransa ikinci Fouchet Planı olarak adlandırılan yeni bir taslak sunmuştur. Fransa'nın yeni önerilerine karşı AT ülkeleri tarafından yeni bir anlaşma tasarısı hazırlanmıştır. Revizyon gündeme geldiğinde oluşturulan yapının Avrupa Toplulukları ile bütünleştirilmesini öngören planda bu hükmün öncelikli olarak kabul edilmesi şart koşulmuştur²²¹. Söz konusu hüküm üzerinde anlaşmaya varılamamıştır. Fransa ve Almanya dışındaki ülkeler, ayrıca anlaşmanın önsözünde NATO'ya atıf yapılmasını, Hollanda ise İngiltere'nin Fouchet Planı görüşmelerine katılmasını istemiştir. De Gaulle tarafından bu şartlar kabul edilmezken, üye ülkeler arasındaki görüş farklılıkları Fouchet Planları'nın 17 Nisan 1962'de başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur²²².

²¹⁸ Mesut Hakkı Caşın, Uğur Özgöker, Halil Çolak, Mayıs 2007, s. 228.

²¹⁹ Hazel Smith, 2002, s. 49-50.

²²⁰ Muharrem Gürkaynak, 2004, s. 167.

²²¹ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 61-62.

²²² Jeffrey W. Vanke, "An Impossible Union: Dutch Objections to Fouchet Plan, 1959-62", **Cold War History**, Vol. 2, No. 1, November 2001, s. 108.

Fouchet planları ile ilgili tartışmalar iki önemli noktada yoğunlaşmıştır. Bunlardan birincisi, oluşturulacak birliğin yapısına ilişkindir. Benelüks ülkeleri, İngiltere'nin yer alması durumunda birliğin uluslararası yapıda olabileceğini, İngiltere'nin bulunmadığı seçenekte ise teşkilat yapısının kesinlikle supranasyonel olması görüşünü savunmuşlardır. İkinci sorun ise Fransa'nın NATO'ya karşı tutumundan kaynaklanmıştır. De Gaulle'ün işbaşında bulunduğu dönemde Fransa, Avrupa savunmasının ABD'den bağımsız olarak örgütlenmesi konusunda ısrarcı olmuş, bununla birlikte savunma alanındaki işbirliğinin uluslararası olması gerektiğini belirtmiştir. Diğer AT üyeleri ise savunmanın NATO şemsiyesi altında kalması gerektiğini savunmuşlardır²²³.

Sonuç olarak, Avrupa Topluluklarının ilk yıllarında siyasi işbirliği düşüncesini ortaya atan ülke Fransa olmuştur. İngiltere'nin AT'ye üye olmadığı ilk yıllarda BM Güvenlik Konseyi'nde temsil edilen tek AT üyesi olan Fransa kendini Toplulukların lideri olarak görmüş ve 1958 yılında De Gaulle'ün iktidara gelmesinin ardından Fransa'nın bu niyeti belirgin biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır²²⁴. Diğer yandan Fransa, egemenliğini devretmek yerine söz konusu örgütü kontrol altında tutabileceği hükümetlerarası bir yapılanmayı savunurken, diğer ülkelerin ise herkesin eşit ağırlığa sahip olacağı supranasyonel bir yapılanmayı savunmaları Fouchet planları konusunda uzlaşmaya varılmasını engellemiştir. Böylece, 1960'ların sonlarına kadar siyasal işbirliği çabaları sonuçsuz kalmıştır. 1960'lı yıllarda AT'nin diğer önemli sorunu, İngiltere'nin Topluluğa katılımı tartışması olmuştur. De Gaulle'ün iktidardan ayrılması ile siyasi birlik ve İngiltere'nin katılımı konusunda ilerleme sağlanmıştır.

²²³ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 62-63.

²²⁴ **Ibid.**, s. 59-60.

2. Avrupa Grubu (EUROGROUP)

Soğuk Savaş'ın şiddetinin azalarak Detant dönemine girildiği yıllarda İngiltere için ABD'nin Avrupa güvenlik ve savunma yapılanmalarına dahil olması önemini korumuştur. Bu bağlamda İngiltere, Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından ayrılması ve Amerikan Kongresi'nde Avrupa ülkelerinin askeri harcamalara katkısının artırılması gibi sorunları çözerek Atlantik ittifakının sürekliliğini sağlamayı amaçlamıştır.

1960'larda Fransa'da iktidarda olan De Gaulle, Avrupa'nın ABD ve Sovyetler Birliği'nin yanında üçüncü bir dünya gücü olmasını, Avrupa kıtasında ABD'nin etkisini azaltmayı ve Avrupa savunmasının NATO'dan bağımsız olarak örgütlenmesini hedeflemiştir. Söz konusu politika doğrultusunda Fransa 1966 yılında NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır²²⁵. Bu gelişme karşısında İngiliz Dışişleri Bakanı Michael Stewart İngiltere'nin NATO ve NATO askeri kanadına bağlılığını teyit eden bir açıklamada bulunmuştur. Birçok NATO ülkesi ülkeyi ziyaret ederek yoğun diplomasi trafiğinde bulunan İngiltere Devlet Bakanı George Thompson ve İngiliz Daimi Temsilcisi Evelyn Shuckburgh'un çalışmaları sonucu NATO'nun diğer on dört üyesi de ittifak ilişkisinin 1949 yılında imzalanan antlaşmasının şartlarına bağlı olarak devam etmesi gerektiğini teyit etmiştir. Böylece Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından ayrılmasının yarattığı kriz İngiltere'nin yürüttüğü başarılı diplomasinin katkılarıyla atlatılmıştır²²⁶.

²²⁵ Gülnur Aybet, **The Dynamics of European Security Cooperation, 1945-91**, Macmillan Press Ltd, London, 1997, s. 110.

²²⁶ Brian White, **Britain, Détente and Changing East-West relations**, Routledge, London, 1992, s. 128.

1960'larda diğer bir sorun Amerikan Kongresi'nde Avrupa ülkelerinin askeri harcamalara katkısının artırılması yönünde seslerin yükselmeye başlaması ile ortaya çıkarken transatlantik işbirliğini devam ettirme çabası içinde olan İngiltere'nin tekrar inisiyatif almasına neden olmuştur. ABD'nin Avrupadaki asker sayısının azaltılması çağrısında bulunan 1966 Mansfield Kararı ile tartışmaların şiddetlenmesi 1967-1968 yılları arasında söz konusu karara desteğin artması üzerine İngiltere Savunma Bakanı Denis Healey'nin ittifak içinde gayri resmi istişareler içinde bulunacak bir bakanlar forumu kurmayı önermesi ile 1968 yılında EUROGROUP oluşturulmuştur²²⁷.

İngiltere'nin girişimi ile kurulan EUROGROUP ile ittifak içinde Avrupa ülkelerinin yetenekleri bakımından iddialı bir düzenleme oluşturmaktan öte Mansfield Resolution kararı ile öngörülen ABD'nin Avrupa'daki asker sayısını azaltmasının engellenmesi amaçlanmıştır. NATO'nun Avrupa ülkeleri grubu olarak anılan EUROGROUP Avrupa ülkeleri arasında daha fazla işbirliği ve NATO'yu güçlendirme hedefi yanında ABD ve Sovyetler Birliği arasında cereyan eden stratejik görüşmelerde Avrupa ülkelerinin daha etkili rol oynayabilmesi için birlik olması amacına hizmet etmiştir²²⁸.

3. Lüksemburg (Davignon) Raporu

1959 yılından itibaren Fransa'nın girişimiyle üye devlet dışişleri bakanları uluslararası sorunları görüşmek üzere üç ayda bir toplanmaya başlamışlardır. Söz

²²⁷ Gülnur Aybet, 1997, s. 121-122.

²²⁸ *Ibid.*, s. 123.

konusu toplantılar fiilen yapılmakla birlikte, hukuki bir zemine oturtulmamış ve Topluluk yapısı dışında gerçekleştirilmiştir²²⁹.

De Gaulle'ün iktidardan ayrılması ile siyasi birlik ve İngiltere'nin katılımı konusunda ilerleme sağlanmıştır. De Gaulle'ün ardından Fransa Başbakanı olan Georges Pompidou'nun girişimiyle Aralık 1969 tarihinde gerçekleşen La Hay Zirvesi'nin ardından hazırlanan Lüksemburg Raporu ile siyasal işbirliğinin temelleri atılmıştır. Michael E. Smith, dış ilişkilerde izlediği aktif politika, ABD ile olan özel ilişkisi ve sahip olduğu nükleer güç ile İngiltere'nin üyeliğinin siyasi işbirliği sürecine etkisine işaret etmektedir. Bu bağlamda, dış ilişkilerinde bağımsız hareket etme kapasitesine sahip olan İngiltere'nin üyeliğinin genişlemenin yeni ve eski üyeleri arasında bölünmelere yol açacağı düşüncesi üye ülkeleri siyasi işbirliği alanında harekete geçiren bir neden olmuştur²³⁰.

1960'larda anlaşmaya varılmasını engelleyen üye ülkelerin dış politika konularındaki hassasiyetleri Lüksembourg raporunda göz önüne alınarak AT üyelerinin dış politika alanında tek sesten konuşması ile güvenlik, savunma ve ulusal çıkar konularında egemenlik devri arasında uzlaşmaya varılması amaçlanmıştır²³¹.

Üye devletlerin dışişleri bakanları tarafından Ocak 1970 tarihinde kabul edilen Lüksemburg Raporu, temel uluslararası konular karşısında üye devletlerin birbirlerine danışmaları, bilgi alışverişinde bulunmaları, görüşlerini ve tutumlarını uyumlaştırmalarını amaçlamıştır²³². Avrupa'nın uluslararası toplumda tek bir ses olarak temsil edilmesi için üye ülkelerin dış ilişkilerinde işbirliğine gitmeleri gerektiğini belirten raporda, bu yöntemin siyasal bütünleşmenin önünü açacağı görüşü

²²⁹ Çınar Özen, 1998, s. 121.

²³⁰ Michael E. Smith, 2004, s. 69.

²³¹ Hazel Smith, 2002, s. 67.

²³² Ibid., s. 68.

savunulmuş ve bu raporla birlikte Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) adıyla bilinen mekanizma tesis edilmiştir²³³.

Lüksembourg raporu ne Topluluk ne de ulusal yasama organları tarafından onaylanmadığı için bağlayıcı nitelik taşımamaktadır²³⁴. ASİ, kurucu anlaşmaların dışında gerçekleştiği için söz konusu işbirliği, Topluluklar karar mekanizmasının da dışında tutulmuştur. Böylece ASİ, diplomatlar tarafından yönetilen, hükümetlerarası yapıda ve Antlaşmaların dışında gelişmiştir²³⁵.

ASİ’de karar alma konusunda temel rol üye ülke dışişleri bakanlarına verilmiştir; fakat, Antlaşmaya dayanan yasal yetkilerin kullanıldığı Konsey’de olduğu gibi değil de dışişleri bakanlarının katıldığı bir konferans çerçevesinde toplanılmıştır²³⁶. Üye devlet dışişleri bakanlarının, uluslararası sorunları görüşmek ve ortak tutumlar belirlemeye çalışmak amacıyla yılda en az iki kez toplanması, önemli kriz durumlarında hükümet ve devlet başkanlarının olağanüstü toplantıya çağırılması, dış politika alanında işbirliğini kolaylaştırmak için kurulan Siyasi Komitenin yılda en az dört kez toplanarak faaliyetlerine devam etmesi ve dışişleri bakanları çalışmalarını hazırlaması kararlaştırılmıştır²³⁷.

Böylece, oybirliği ile karar alan üye ülke dışişleri bakanlarının bir araya gelmesi ile oluşan Avrupa Siyasi İşbirliği, dış politika konusunda işbirliğinin çekirdeğini oluşturmuştur. Bu aşamada “Lüksembourg Raporu, AT üye devletlerinin dış politika alanında işbirliği konusunda ilk başarılı girişimidir ve ortak dış

²³³ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 64.

²³⁴ Hazel Smith, 2002, s. 69.

²³⁵ Helen Wallace ve William Wallace, **Policy Making in the EU**, Oxford University Press, Fourth Edition, Oxford, 2000, s. 464.

²³⁶ Hazel Smith, 2002, s. 70.

²³⁷ Çınar Özen, 1998, s. 121-122.

politikanın gelecekte kurumsallaşması yönünde bir model oluşturması açısından önem arz etmektedir.”²³⁸

4. Kopenhag Raporu

Ekim 1972 tarihinde üye devletler, dış politika alanında işbirliği sürecinde kaydedilen gelişmenin görüşülmesi amacıyla Paris’te bir araya gelmişlerdir²³⁹. 1972 Paris Zirvesi sonrasında hazırlanan ve 1973 Kopenhag Zirvesi’nde kabul edilen Kopenhag Raporu, üye devletlerin dış politika konularında birbirlerine danışmalarını, uyumlu ve birlikte hareket etmelerini amaçlamıştır²⁴⁰. Üye devletlerin ortaklarına danışmadan uluslararası olaylarda tavır belirlememesi ilkesi kabul edilmiştir²⁴¹.

Raporda, üye ülke dışişleri bakanlarının yılda iki kez yerine dört kez toplanması, ayrıca Avrupa Parlamentosu Siyasi İşler Komitesi ile yılda dört kez toplantı düzenlenmesi, Topluluk kurumları ile yakın ilişki içinde olunmaya devam edilmesi karara bağlanmıştır. Diğer yandan, Karar alma mekanizmasına bir değişiklik getirilmemiş ve oybirliği genel kural olarak kalmıştır²⁴².

Hazel Smith’e göre, Kopenhag Raporunun önemi siyasi işbirliğinin gerçekten oluşmaya başladığını vurgulamasıdır. Rapor, dış politika alanındaki gelişmelere yeni bir unsur olarak üye ülkelerin dış politika konularında birbirlerine danışma zorunluluğunu getirmiştir.²⁴³

²³⁸ Hazel Smith, 2002, s. 68.

²³⁹ **Ibid.**, s. 71.

²⁴⁰ **Ibid.**, s. 73.

²⁴¹ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 65.

²⁴² Hazel Smith, 2002, s. 72-76.

²⁴³ **Ibid.**, s. 73.

5. Londra Raporu ve Gencher-Colombo Girişimi

1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali karşısında Avrupa'nın ortak bir tutum belirlemede başarısız olması dış politika alanındaki işbirliği çabalarına tekrar ivme kazandırmıştır²⁴⁴. Bu doğrultuda, İngiltere'nin girişimiyle dış politika alanında işbirliğinin kurumsallaştırılması yönünde çabalar hız kazanmıştır. İngiltere, üye ülkelerin ASİ'ye olan siyasi bağlılığının artırılması, uluslararası sorunlarla mücadele etmede daha gelişmiş bir prosedür uygulanması, Başkanlık için diplomatik ve idari desteğin güçlendirilmesini savunmuştur. İngiltere'nin bu görüşleri ve Almanya'nın ASİ bünyesine güvenlik konularını dahil edilmesi konusundaki isteği dışişleri bakanları tarafından Ekim 1981 tarihinde kabul edilen Londra Raporu'na yansıtılmıştır²⁴⁵.

Londra Raporunda, gerilimlerin ve belirsizliklerin arttığı bir dünyada, AT'nin etkin rol oynayabilmesi için üye devletlerin ortak çabasının gerektiği belirtilmiş ve tüm üye devletleri ilgilendiren dış politika konuları karşısında AT üyelerinin pozisyonlarını belirlemeden önce birbirlerine danışmaları gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, üye devletlerin uluslararası konferanslarda, Avrupa Siyasi İşbirliği kapsamına giren konularda ortak bir pozisyon belirlemeleri gerektiği ve AT üyelerinin uluslararası ilişkilerde tek sesten konuşmasının mümkün olduğu ve ortak pozisyonların ötesinde ortak eylem geliştirecek kapasitede olduğu belirtilmiştir²⁴⁶.

²⁴⁴ Helen Wallace ve William Wallace, 2000, s. 465.

²⁴⁵ Hazel Smith, 2002, s. 82.

²⁴⁶ C. Hill ve K.E. Smith, **European Foreign Policy Key Documents**, Routledge, London, 2000, s.115; Hazel Smith, 2002, s. 82.

Londra Raporu'nun ASİ'nin sorumlulukları konusunda getirdiği değişiklik, üye devletler arasında hassas bir konu olan güvenliğe atıfta bulunulmasıdır²⁴⁷. Siyasi işbirliği sürecinde, güvenlik konusunun siyasi boyutuyla ilgili dış politika konularının da ele alınacağı belirtilerek, güvenlik konuları da Avrupa işbirliği sürecine sokulmuştur²⁴⁸.

Londra Raporu'ndan kısa bir süre sonra Alman Dışişleri Bakanı Gencher ile İtalyan Dışişleri Bakanı Colombo'nun ortak girişimi ile yeni bir metin oluşturulmuştur. "Avrupa Senedi Projesi" adını taşıyan metinde, Avrupa güvenliğinin sağlanması ve Topluluk üyesi ülkelerin güvenliklerine yönelik tehditlere karşı koyabilmeleri için ortak bir dış politika oluşturulması amaçlanmıştır²⁴⁹. Topluluğun güvenlik ve savunma alanlarında sorumluluk üstlenmesini öngören bu girişimin amacı güvenliği de içeren ortak bir dış politika oluşturmaktır²⁵⁰.

Gencher-Colombo girişimi Kasım 1981 tarihinde Avrupa act taslağı ve ekonomik entegrasyon deklarasyonu taslağı olarak diğer üyelere sunulmuştur. AT ve ASİ'ye atıfta bulunan söz konusu önerinin temelinde üyeler arasında güvenliği de içeren ortak bir dış politika oluşturulması yatmaktadır. Sadece güvenlik ve savunma değil, kültürel ve hukuki konuları da içeren genişletilmiş yetkilerle Toplulukların ekonomik ve siyasi sorumluluklarını birleştirmesi ve bu sorumluluklarını kurulacak tek bir kurumsal yapı çerçevesinde yerine getirmesi önerilmiştir. Bununla birlikte tek kurumsal yapı önerisi siyasi ve ekonomik konularda ortak bir karar alma mekanizması öngörmemiştir. Siyasi alanda karar alma yetkisinin üye ülkelerin

²⁴⁷ Hazel Smith, 2002, s. 82.

²⁴⁸ Çınar Özen, 1998, s. 122.

²⁴⁹ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 68.

²⁵⁰ Hazel Smith, 2002, s. 85.

egemenliğine bırakıldığı hükümetlerarası yapının devamını koruyarak Roma ve Paris antlaşmaları ile getirilen düzenlemeler ile siyasi işbirliği alanındaki düzenlemeler arasındaki ayrımı kurumsallaştırmıştır. Komisyon ve dışişleri bakanları Gencher-Colombo önerilerini ayrıntılı olarak hazırlamak ve raporlamak üzere bir sonraki zirvede görüşülmesini önermiştir. Böylece, bu girişimin sonucunda önemli bir gelişme sağlanamazken ortaya çıkan somut sonuç Solemn Deklerasyonu olmuştur.²⁵¹

6. Solemn Deklerasyonu

17-19 Haziran 1983'teki Avrupa Konseyi'nin zirve sonuç bildirgesine eklenen Stutgard bildirisinde, üye devletlerden dış politika kararlarını oluştururken ortak eylemleri ve ortak tutumları rehber olarak kabul etmeleri istenmiştir. Raporda, güvenliğin siyasi yönlerini içeren dış politika konularında tek sesten konuşarak Avrupa'nın barışı korumaya katkıda bulunabileceği belirtilmiştir²⁵². İrlanda, Yunanistan ve Danimarka güvenlik politikası alanında Topluluklara sorumluluk yükleyecek bir düzenlemeye gidilmesine karşı çıkmışlardır. Varılan uzlaşma 1981 Londra raporunda alınan kararlarının genişlemesi olmuştur. Güvenliğin sadece siyasi boyutuyla ilgili konuların değil ekonomik boyutuyla ilgili konuların da tartışılması kararı alınmıştır. Diğer bir ifadeyle, ASI'nin güçlendirilmesi ve etkinliğinin artırılması için üye devletlerin dış politikanın yanında güvenliğin ekonomik ve siyasi boyutuna ilişkin konularda ortak eylem ve tutum içinde olmaları gereğine işaret edilmiştir. Dış politika alanında işbirliğinde Parlamentonun danışma görevi

²⁵¹ **Ibid.**, s. 85-86.

²⁵² C. Hill ve K.E Smith, 2000, s. 126.

teyit edilirken üye ülke dışışleri bakanları ve Avrupa Konseyinin etkin rolü yinelenmiştir²⁵³.

7. Tek Avrupa Senedi

Tek Avrupa Senedi öncesi ASİ, Avrupa bütünleşmesi süreci içinde olmakla birlikte, gelişimini Antlaşmalar ve müktesebat dışında devam ettirmiş, hukuken Avrupa Toplulukları faaliyet alanı içine girememiştir. Kademeli olarak gelişen ASİ mekanizması aşağıda yer alan kurumsal yapıları kapsar hale gelmiştir²⁵⁴:

- Resmi olarak yılda dört kez, Dışışleri Bakanlarının bir araya geldiği farklı durumlarda (BM’de, GATT’ta) veya Genel İşler Konseyi sırasında gerçekleştirilen bakanlık seviyesindeki toplantılar,
- Üye devletlerin Dışışleri Bakanlarındaki siyasi yöneticilerden oluşan ve bakanlık seviyesindeki toplantılara hazırlık amacıyla ya da gerekli olduğu her zaman gerçekleştirilen Siyasi Komite toplantıları,
- Siyasi Komite toplantılarına hazırlık ve siyasi işbirliğinin uygulanmasının kontrolünden sorumlu Avrupa Muhabir Grubu toplantıları,
- Bireysel sorular için üye devletlerin Dışışleri Bakanlıkları üst düzey çalışanlarından oluşan çalışma grupları,
- Bakanlık seviyesindeki toplantılarda alınan kararların uygulanmasını kontrol etmek, belli bir konu ile ilgili bilgi talep etmek, üye devlet büyükelçileri ile

²⁵³ Hazel Smith, 2002, s. 86.

²⁵⁴ Michael Rupp, **Avrupa Birliği’nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye’nin Uyumunu**, İKV, İstanbul, Mayıs 2002, s. 14.

işbirliği yapmak ve basın açıklamalarını yönetmek için yapılan Başkanlık toplantıları,

- Devamlılığı sağlamak için bir önceki ve bir sonraki başkanlıkların yetkililerinden oluşan özel görevlilerin toplantıları,
- Üye devletlerin büyükelçilikleri arasında bulunan ve COREU (Correspondance Européenne) ağı olarak adlandırılan özel teleks haberleşme ağları,
- Üçüncü ülkelerde buluna üye devletler büyükelçilikleri arasındaki yakın ve devamlı iletişim ve işbirliğine yönelik görüşmeler.

1973-1987 yılları arasında yaşanan bu gelişmeler sırasında üye devletler dış politika ve Avrupa Topluluğu arasında resmi bir bağ oluşturmamaya özen göstermişlerdir. Bununla birlikte 1970'li yılların başında Avrupa'da güvenlik ve istikrar sağlanmak ve doğu ile batı arasında çok taraflı bir müzakere kurmak amacıyla toplanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı sürecinde Topluluk etkin bir rol oynamıştır. AT üyeleri ve Komisyonun yakın ilişki içinde çalıştığı müzakerelerin 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanması ile sonuçlanması uluslararası ilişkilerde AT'nin saygınlığını arttırmıştır. Ginsberg AT'nin AGİK sürecinde ASİ çatısı altında birleşerek antlaşmanın onaylanması için lobi çalışmalarında bulunması ve uluslararası bir aktör imajı sergilemesi ile dünyanın 1970'lerin ortasında yeni bir siyasi aktörün farkına vardığını belirtmiştir²⁵⁵. Diğer yandan AT'nin AGİK'te sağladığı başarı İngiltere'nin Batının birliğini koruma ve

²⁵⁵ Roy H. Ginsberg, **The European Union in International Politics: Baptism By Fire**, Rowman&Littlefield Publishers Inc., USA, 2001, s. 27.

Doğu ile müzakere etme arasındaki dengeyi sürdürmek için ASİ mekanizmasından faydalanabileceğini düşünmesine neden olmuştur²⁵⁶.

1970'lerin sonlarında yeniden Soğuk Savaş dönemine girilmesi ile uluslararası konjunktürde yaşanan gelişmelerin yanında Muhafazakar partinin iktidara geldiği Thatcher döneminde İngiliz dış politikasında da değişim meydana gelmiştir.

ABD ile olan özel ilişkisini İngiliz dış politikasının merkezine koyan Thatcher Avrupa siyasi bütünleşmesine yönelik politikasında ABD ile uyumlu, Atlantik Topluluğunu ön planda tutan bir yaklaşım benimsemiştir. Thatcher'ın ABD ile ilişkilere öncelik vererek Avrupa'yı ikinci plana atması Avrupa siyasi entegrasyonuna dahil olma konusunda isteksiz olduğu ve ABD ile dünya rolü oynamayı arzuladığı yönünde eleştirileri beraberinde getirmiştir²⁵⁷.

ABD ile yakın ilişki içinde bulunmaya önem veren İngiltere dış politikasının Avrupa boyutunu da tamamen ihmal etmemiştir. 1982 Polonya krizi sırasında ABD'nin Sovyetler Birliği'ne uyguladığı yaptırımları takip etmeyen Thatcher, Beyaz Saray'a Kremlin ile daha yapıcı bir diyalog geliştirmeye ihtiyaç olduğu konusunda telkinde bulunmuştur²⁵⁸. Diğer yandan, Thatcher Avrupa bütünleşmesine yönelik öncelikli konusu olan İngiltere'nin Topluluk bütçesine katkısı konusundaki görüşlerinin Haziran 1984 Fontainebleau zirvesinde kabul edilmesiyle Avrupa bütünleşmesini daha fazla desteklemeye başlamıştır. Thatcher söz konusu zirvede sunduğu "Avrupa: Geleceğimiz (Europe: The Future)" başlıklı bildiriye tarife dışı tüm ticari engellerin kaldırılmasının desteklediği belirtilirken, dış politika ve

²⁵⁶ Michael Clarke, 1998, s. 94.

²⁵⁷ Wyn Rees, "The Anglo-American Security Relationship", **British Security Policy: The Thatcher Years and The End of Cold War** içinde, der. Stuart Croft, Harper Collins Academic, London, 1991, s. 146.

²⁵⁸ **Ibid.**, s. 148.

güvenlik konularında işbirliğine ve Topluluğun rolünün artırılmasına ve ASİ'nin güçlendirilmesine vurgu yapılmıştır²⁵⁹.

Diğer yandan ASİ'nin Topluluk organlarından tamamen bağımsız olması, Kurucu Antlaşmalarda yer almaması ciddi bir sorun olmuştur. 1973 yılındaki petrol krizinde ASİ'nin ortak ve etkin bir tutum sergileyememesi, ekonomik entegrasyonun geldiği aşama ile mukayese edildiğinde siyasi etkinliğin ne kadar başarısız olduğunu göstermiştir. 1980'li yıllarda Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ve İran'da meydana gelen devrim ASİ'nin Kurucu Antlaşmalara dahil edilmesi gereğini daha belirgin hale getirmiştir²⁶⁰. Böylece, hem meydana gelen uluslararası sorunlara birlikte cevap verebilmek hem de Topluluğun genişlemesine ve derinleşmesine paralel olarak dış politikada daha etkin olmak arzusunun bir sonucu olarak gelişen Tek Avrupa Senedi (Single European Act-TAS) 12 AT üyesi tarafından 17 Şubat 1986 yılında imzalanmış ve 1 Temmuz 1987 yılında yürürlüğe girmiştir²⁶¹.

TAS'ın getirdiği en önemli yeniliklerden birisi, Avrupa Siyasi İşbirliği'nin Kurucu Antlaşmalara girmesidir. 1970'lerin başından itibaren kademeli bir şekilde gelişim gösteren Avrupa Siyasi İşbirliği'nin de facto uygulamaları, TAS ile ilk kez hukuksal varlık kazanmıştır²⁶². TAS bu bağlamda Avrupa Siyasi İşbirliği'ni belirsiz hukuki konumundan kurtarmış ve onu Topluluk faaliyet alanının kapsamına almıştır. Böylece, 1973 Kopenhag Raporu, 1979 Lüksembourg Raporu, 1981 Londra Raporu, 1983 Solemn Deklarasyonu ile oluşturulan ASİ Avrupa Toplulukları faaliyet alanı içine girmiştir.

²⁵⁹ Nigel Ashford, "The Political Parties", **Britain and the European Community, The Politics of Semi-Detachment** içinde, der. Stephen George, Oxford University Press, New York, 1992, s. 124.

²⁶⁰ Helen Wallace ve William Wallace, 2000, s. 465.

²⁶¹ Hazel Smith, 2002, s. 89.

²⁶² İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 70.

TAS ile Topluluk üyesi ülkeler, dış politika konularında aralarında haberleşmek ve danışmalarda bulunmak, tutumlarını koordine ederek, ortak eylemler oluşturmak suretiyle; bir Avrupa dış politikası formüle etmek ve uygulamak için, ortaklaşa çaba harcayacaklarını kabul etmişlerdir²⁶³. TAS'ın 30. maddesinin ilk paragrafında Yüksek Akit Tarafların Avrupa dış politikasının şekillenmesi ve uygulanmasında ortak hareket etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu ifade TAS'ın ortak dış politika değil de Avrupa dış politikası oluşturmayı amaçladığını gösterirken, devletlerin AT üye devletler yerine “Yüksek Akit Taraflar” olarak belirtmeleri ASİ'nin hükümetlerarası karakterini yansıtmaktadır²⁶⁴.

TAS ile Paris Zirvesi sonucu kurumsal bir yapı kazanan Devlet ve Hükümet başkanları ile Komisyon Başkanı'ndan oluşan ve Zirve olarak da anılan Avrupa Konseyinin yılda en az iki kere toplanması resmen kabul edilerek yasal bir organ niteliği kazanmıştır²⁶⁵.

ASİ'nin başkanlığını Avrupa Toplulukları Konseyi başkanlığını yürüten ülkenin yürüttüğü belirtilirken, ASİ ile Toplulukların dış politikası arasında uyum sağlanması Başkan ve Komisyonun ortak sorumluluğuna bırakılmış ve Komisyon Avrupa Siyasi İşbirliği faaliyetlerine katılmıştır. ASİ'nin eylemlerinin hazırlanmasında, uygulanmasında ve idari işlerin yürütülmesinde başkana yardımcı olmak amacıyla Brüksel'de daimi bir Sekreteryaya kurulmuştur²⁶⁶. Ayrıca, Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa Siyasi İşbirliği bünyesinde ele alınan konular hakkında

²⁶³ Muharrem Gürkaynak, 2004, s. 165.

²⁶⁴ Michael E. Smith, 2004, s. 149.

²⁶⁵ Hazel Smith, 2002, s. 93.

²⁶⁶ **Ibid.** Idem.

düzenli olarak bilgilendirilmesi ve görüşlerinin bu çalışmalarda dikkate alınmasının sağlanması kararlaştırılmıştır²⁶⁷.

TAS ayrıca, uluslararası ilişkilerde ya da uluslararası örgütlerde Topluluğun etkisini zayıflatacak her türlü tek taraflı eylemden kaçınmaları konusunda üye devletlere yükümlülük getirmiştir²⁶⁸. Avrupa güvenliği ile ilgili sorunlarda daha yakın işbirliğinin, dış politikada Avrupa kimliğinin gelişimine katkıda bulunacağı belirtilerek güvenlik alanına da değinilmiş ancak askeri olmayan güvenlik boyutuyla sınırlı kalmıştır²⁶⁹.

Sonuç olarak, TAS ile Kurucu Antlaşma metinlerine giren ASİ hukuksal varlık kazanmıştır. Ancak, Avrupa Siyasi İşbirliği'nin kurumsal yapısı ve karar alma sürecini değiştirmemiş, kararların oybirliği ile alındığı hükümetlerarası mevcut yapı devamlılığını korumuştur.

B) ORTAK DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK POLİTİKASI VE İNGİLTERE

TAS ile kurucu antlaşmalara dahil edilen Avrupa Siyasi İşbirliği mekanizması AT ülkelerin dış politikalarında koordinasyon sağlanması amaçlanmasına rağmen, AT uluslararası arenada gelişen olaylar karşısında çoğu kez ortak bir tavır sergileyememiştir. ABD'nin Libya'yı bombalaması ve Suriye'ye karşı yaptırım uygulanmasında Yunanistan ve İtalya ABD'ye karşı Batı Almanya'dan daha düşmanca bir tavır takınmıştır. Diğer yandan İngiltere ABD'nin bölgedeki politikalarının en büyük destekçisi olarak görülmüştür. Tüm dünya'da Amerika'nın

²⁶⁷ Michael E. Smith, 2004, s. 171.

²⁶⁸ C. Hill ve K.E. Smith, 2000, s. 144.

²⁶⁹ Michael Rupp, Mayıs 2002, s. 15.

1986 Libya müdahalesine karşı büyük bir muhalefet varken Thatcher, ABD'nin bu operasyonunu terörist bir ülkeye karşı meşru bir kendini savunma hakkı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Libya'yı bombalayan F-11 uçakları İngiltere'deki üslerden kalkmıştır. Böylece, ABD'nin Libya'yı bombalaması sırasında Amerikan üslerinin kullanılmasına Avrupa'dan izin veren tek ülke İngiltere olmuştur. Bu tutumuyla Arap dünyasından büyük tepki alan İngiltere'nin Orta Doğu'daki diplomatik gücü büyük kayba uğrarken Avrupa Topluluğu'ndan da büyük eleştiriler almıştır²⁷⁰. Bu noktada Stephen George AT'nin diğer ülkelerinin aralarında ortak tutum belirlemeye çalışırken İngiltere'nin böyle bir girişimde bulunmadığına dikkat çekmektedir²⁷¹. Diğer yandan askeri olmayan güvenlik boyutuyla sınırlı olan Avrupa Siyasi İşbirliği mekanizması ile AT güvenlik konularında da etkin bir rol oynamakta yetersiz kalmıştır. Askeri harcamaların yükünün paylaşılması konusunda transatlantik ilişkilerde yaşanan gerilim yanında ABD'nin Avrupa güvenliğine ilişkin konularda müttefikleri ile istişare etmeden hareket etmesi Avrupa ülkelerini güvenlik alanında işbirliği arayışlarına iterken İngiltere iki taraf arasında doğabilecek gerilimlerin en aza indirmeyi hedeflemiştir.

İngiltere için güvenlik ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığı ile askeri dengenin sağlanması anlamına geliyordu. Dolayısıyla ABD'nin nükleer ve konvansiyonel güçleri ile Avrupa kıtasındaki varlığına devam etmesini savunan İngiltere ABD'yi dışlayacak Avrupa güvelik yapılarının kurulmasına karşı çıkmıştır. Thatcher'in güvelik alanında ABD ile kurulan yakın işbirliğinin İngiltere'nin ulusal çıkarlarına daha fazla hizmet edeceği inancı İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin benimsemiş olduğu geleneksel dış politikasından farklılık arz

²⁷⁰ Sedat Laçiner, 2000, s. 42.

²⁷¹ Stephen George, 1994, s. 203.

etmemektedir. Bununla birlikte Wyn Rees, Thatcher iktidarında farklılık arz eden noktanın amaca ulaşmak için takip edilen yöntem olduğunu vurgularken Brian White söz konusu dış politikanın farklı bir uluslar arası konjonktür içinde takip edildiğine işaret etmektedir.

Wyn Rees'e göre ilişkide karşılık verme yeteneği azalan İngiltere iki ülke arasındaki ideolojik bağlara vurgu yapmaya başlamıştır. Thatcher, konuşmalarında övgü ile bahsettiği, İngiliz Parlamentosunda konuşma yapmaya özel olarak davet ettiği ABD Başkanı Ronald Reagan ile yakın bir dostluk kurmuştur. Liberal ekonomi ve serbest ticareti savunan iki lider arasında var olan ideolojik benzerlik ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayan diğer husus olmuştur. Ayrıca Thatcher Batı Avrupa'nın diğer ülkelerinden farklı olarak Reagan gibi komünizmi dünyanın en tehlikeli tehdidi olarak görmüştür²⁷² ki komünizmle mücadele için sıkıntı içinde olan İngiliz ekonomisinde savunma harcamalarında artış önermiştir²⁷³.

Brian White'a göre, Thatcher Savaş sonrası Amerika'nın Avrupa'daki varlığını koruma temelinde şekillenen İngiliz dış politikasını önceki dönemlerden farklı olarak Atlantik'in iki yakası arasında gerilimin yaşandığı bir konjonktür içinde sürdürmeye çalışmıştır²⁷⁴. Birçok Avrupa ülkesi ABD'nin tehdit algılaması ve Sovyetlere karşı sert tutumunu çözüm değil, sorunun bir parçası olarak görmüştür. 1980'lerde Detant döneminin sona ermesi ve Soğuk Savaş'ın tekrar başlaması ABD ve Batı Avrupa ülkelerinin güvenlik çıkarları arasındaki temel farklılıkları ortaya çıkarmıştır²⁷⁵.

²⁷² Wyn Rees, 1991, s. 145-146.

²⁷³ *Ibid.*, s. 145-148.

²⁷⁴ *Ibid.*, s. 150.

²⁷⁵ *Ibid.*, s.145-148.

Başta Fransa ve Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri komünizmle barışçıl ve daha az silah kullanarak baş edilebileceğini düşünmüştür. ABD, küresel düzlemdeki çıkarları doğrultusunda çatışma riskini de içerecek şekilde Sovyetler Birliği ile mücadele etme amacına odaklanırken, Batı Avrupa ülkeleri Avrupa kıtasının süper güçler arasında nükleer tehlikeye açık bir savaş alanı haline gelmesinden endişe etmiştir. ABD ile NATO'nun Avrupalı üyeleri arasında yaşanan bu gerilim karşısında İngiltere Avrupa'nın endişelerini dile getirmeye çalışarak Thatcher hükümetini arabulucu rol üstlenmeye itmiştir²⁷⁶. Nitekim ABD ve Sovyetler Birliği arasında Orta Menzili Nükleer Silahların Sınırlandırılması (The Intermediate-Range Nuclear Forces_INF) konusunda yapılan müzakereler ve ABD'nin ortaya koyduğu Stratejik Savunma Girişimi (Strategic Defense Initiative_SDI) karşısında İngiltere'nin yaklaşımı ABD ile Avrupa arasında denge politikasının bir örneğini oluşturmuştur²⁷⁷.

Avrupa'daki silah dengesini kendi lehine çevirmek isteyen Ronald Reagan başkanlığındaki ABD'nin Mart 1983 tarihinde Sovyetlerin uzun menzilli stratejik füzelerini, uzaydan atacağı füzelerle etkisiz hale getirmeyi amaçlayan SDI projesini müttefikleri ile istişare etmeden ilan etmesi İngiltere dahil Avrupalı müttefiklerini rahatsız etmiştir. Bu gelişmeye karşılık vermesi beklenen Sovyetlerin benzer bir girişimde bulunması durumunda İngiltere ve Fransa'nın nükleer caydırıcılığının önemi yitirmesinden ve Avrupa'nın savunmasız kalmasından çekinen Batı Avrupa ülkeleri projeye kuşku ile yaklaşmıştır²⁷⁸. Diğer yandan ABD'nin projeye dahil olmak isteyen Avrupa ülkelerine teknik işbirliği önermesi üzerine Thatcher hükümeti SDI çalışmalarına katılmayı kabul etmiştir. Bununla birlikte Thatcher, Aralık 1984

²⁷⁶ Wyn Rees, 1991, s. 147-148.

²⁷⁷ Wyn Rees, 1991, s. 148-150

²⁷⁸ Brian White, 1992, s. 145.

tarihinde Camp David'de Reagan'a İngiltere'nin SDI'ı bir araştırma projesi olarak dört şartın karşılanması durumunda destekleyeceğini belirtmiştir. Söz konusu şartlar şu şekilde sıralanmıştır: (1) ABD ve Batı'nın amacı Sovyetler Birliği'ne karşı üstünlük elde etmek değil denge kurmak olmalıdır. (2) SDI'ya ilişkin gelişmeler anlaşma hükümleri doğrultusunda Sovyetler ile müzakere odaklı olmalıdır. (3) Amaç caydırıcılığı zayıflatmak değil geliştirmek olmalıdır. (4) Doğu-Batı müzakereleri her iki tarafta saldırı mekanizmalarının azaltıldığı bir güvenlik ortamı kurmaya çalışmalıdır²⁷⁹.

Böylece İngiltere ABD'nin yanında Stratejik Savunma Girişimi programına katılırken sunduğu şartlı destek aynı zamanda ABD'ye Batı Avrupa ülkeleri ile paylaştığı kaygıları iletmeyi amaçlamıştır. Diğer yandan Avrupa'nın endişelerine rağmen ABD'nin Sovyetler Birliği ile INF Antlaşmasını imzalamaya kararlı olması üzerine Fransa ve Almanya, Fransız-Alman birliği ve bir Savunma Konseyi kurma yolu ile ortak askeri işbirliği geliştirmek için harekete geçmişlerdir. Avrupa savunmasında işbirliğinin temelini oluşturmayı hedefleyen bu girişimin arkasında ABD'nin gelecekte Avrupa'daki askeri varlığının azaltacağı kaygısı etkili olurken Batı Avrupa ülkeleri arasında da Avrupa savunması alanında işbirliğinin geliştirilmesi yönünde taleplerde farkedilir bir artış meydana gelmiştir²⁸⁰.

Avrupa savunması alanında daha büyük bir işbirliğine gidilmesinin ABD'de Avrupa'nın bağımsız hareket ettiği ya da ABD yardımına ihtiyaç duymadan kendi savunmasını sağlayacak yetenekte olması yönünde algılanmasında çekinen İngiltere, bunun sonucunda ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını azaltmasından endişe etmiştir. Bu nedenle İngiltere ABD'ye Avrupalıların askeri alanda daha etkin bir

²⁷⁹ Wyn Rees, 1991, s. 149.

²⁸⁰ Gülnur Aybet, 1997, s. 140-142.

işbirliğine gitmek istediğini ve aynı zamanda söz konusu birliğin ABD yardımı olmadan savunmalarını sağlayacak yeterlilikte olmadığı göstermek istemiştir. Bu kapsamda, Fransa ve Almanya'nın askeri işbirliği alanında harekete geçmesi Avrupa'da İngiltere'nin geri planda kalacağı bir birlik ihtimali doğururken, bu İngiltere için süreci yönlendirememesi, ABD'nin Avrupadaki varlığını tehlikeye düşürecek girişimleri engelleyememesi riskini taşımaktaydı. Bu nedenle İngiltere, 1980'lerin ortalarında Avrupa ülkelerin, dış politika ve güvenlik alanında işbirliğinin derinleşmesini düşünmeye başlaması sonucu gelişen BAB'ın canlandırılması sürecine dahil olmuştur²⁸¹.

NATO'nun askeri kanadından ayrılan ve Batı Avrupa güvenliğinde söz sahibi olmasını sağlayacak bir platform arayışına giren Fransa, etkinliği ve konumu güçlenen BAB'ı Avrupa güvenliğinde inisiyatifi ele alacağı bir platform olarak düşünmüştür²⁸². Bu nedenle BAB'ın canlandırılması fikrini ilk olarak Fransa ileri sürmüştür. Ekim 1984 tarihinde BAB Bakanlar Konseyi toplantısında biraraya gelen dışişleri ve savunma bakanları batı güvenliği ve özellikle Batı Avrupa'nın siyasi ve askeri boyutunun güçlendirilmesi gerektiği ve güvenlik alanında üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmek için BAB mekanizmasının daha iyi kullanılması konusunda karara varmışlardır. Bununla birlikte Atlantik ittifakının Batı Avrupa güvenliğinin temeli olduğu teyit edilmiştir.

BAB'ın canlandırılması sürecine destek veren İngiltere Batı Avrupalı müttefiklerinin yanında yer alırken Topluluk bütçesine İngiltere'nin katkısı

²⁸¹ Gülnur Aybet, 1997, s. 142.

²⁸² **Ibid.**, s. 139.

konusunda çıkan tartışmalar ve Atlantikçi tutumu nedeniyle zarar gören prestijini de onarmaya çalışmıştır²⁸³.

Batı Avrupa ülkeleri Roma deklarasyonu ile Avrupa entegrasyonunun siyasi ve askeri boyutunu geliştirerek BAB'ın güçlendirilmesini amaçlarken ABD ile Sovyetler Birliği arasında Ekim 1986 tarihinde gerçekleştirilen Reykjavik Zirvesi bu sürece ivme kazandırmıştır.

ABD ve Sovyetler Birliği'nin silahların denetimini görüştüğü Reykjavik Zirvesi'nden bir netice alınamamakla birlikte INF müzakereleri ve SDI projesinde olduğu gibi ABD'nin, Avrupa ülkelerinin güvenliklerini doğrudan ilgilendiren konularda müttefikleri ile istişare etmediği gerçeği bir kez daha ortaya çıkmıştır²⁸⁴.

ABD'nin izlemiş olduğu tek taraflı politika Avrupa ülkelerini rahatsız ederken Fransa Başbakanı Jacques Chirac, 2 Aralık 1986 tarihindeki BAB Genel Kurul'unda Avrupa güvenliğinde hayati önem arz eden konuların Avrupa'ya söz hakkı verilmeden alındığını vurgulamıştır. Aynı toplantıda Chirac tarafından sunulan Güvenlik İlkelerine Yönelik Batı Avrupa Bildirisi'nde benzer kaygılar dile getirilmiştir. Chirac ayrıca BAB'ın savunma konularında fikir birliğine ulaşmak için Avrupa ülkelerinin istişare içinde bulunmalarını sağlayacak forum olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Diğer yandan İngiliz Dışişleri Bakanı Geoffrey Howe Brüksel'de yaptığı konuşmada Avrupa'nın Doğu-Batı arasında cereyan eden görüşmelere katkı sağlayacak yönde bir forum kurulması gerektiğine ve BAB'ın bu amaca ulaşmak için uygun bir mekanizma olduğuna işaret etmiştir. Böylece İngiltere'nin yanında yer aldığı Batı Avrupa ülkeleri Reykjavik Zirvesi'nin ardından ABD'nin ileride Avrupa'nın savunmasına sağladığı desteği azaltması

²⁸³ *Ibid.*, s. 150.

²⁸⁴ *Ibid.*, s. 151.

ihtimali karşısında hazırlıklı olma düşüncesiyle ittifak içinde daha fazla sorumluluk almayı ve ittifakın Avrupa kanadını güçlendirmeyi amaçlamışlardır²⁸⁵.

Diğer yandan İngiltere, Sovyetler Birliği'nde Mikhael Gorbachev'un iktidara gelmesinden sonra iki süper güç arasında ilişkilerin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Fakat, ABD ve Sovyetler Birliği arasında doğrudan ilişkilerinin kurulmaya başlaması ile İngiltere'nin arabulucu rolü önemini yitirmiştir.

1980'lerin sonlarında uluslararası konjonktürde meydana gelen gelişmelere paralel olarak, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Doğu Blok'unun çöküşüyle Soğuk Savaş sona ermiştir. 1990'da Doğu Almanya ile Federal Almanya'nın birleşmesi, AT içerisindeki dengeyi tehlikeye sokmuştur. Yeni durumda Birleşik Almanya'nın AT içerisinde her alanda ağırlığı ve nüfuzu artmış, ayrıca Almanya'nın yeni bağımsızlık kazanan Doğu Avrupa ülkeleri ile yakın siyasi ekonomik ilişki içine girmesi endişe yaratmıştır. AT içinde Almanya'yı kontrol altında tutabilmenin yolunun derinleşmeden geçtiği genel kabul görmüştür²⁸⁶. Birleşme sonrası istikrar arayışı içinde olan Almanya da yerini Birlik içinde görmüştür. Böylece ekonomik ve parasal birlik ve ortak bir dış ve savunma politikasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan Soğuk Savaş dönemi kurumlarının sorgulandığı, tehdit algılamalarının değişerek etnik çatışma riskinin ön plana çıktığı konjonktür içinde, Avrupa bünyesinde çıkacak olası kriz ve çatışmaları çözebilecek yetenekte olmayan AT'yi askeri ve güvenlik alanında işbirliğine yöneltmiştir. Yeni direnişlere karşılık vermek için, Avrupalıların askeri olarak kendilerine yeterli olmaları ve kendi güvenliklerini doğrudan tehdit eden krizlerle ilgilenmeleri için sorumluluk

²⁸⁵ **Ibid.**, s. 151-152.

²⁸⁶ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 84-85.

üstlenmeleri konusunda oluşan uzlaşma sonucunda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (Common Foreign and Security Policy-ODGP) oluşturulmuştur²⁸⁷.

AT ülkelerinin dış politika ve güvenlik alanında işbirliğini arttırmalarında ve Maastricht Antlaşması ile ODGP oluşturmalarında iki önemli olay etkili olmuştur. Bunlardan biri 1991 yılındaki Körfez Krizi, diğeri de 1990'ların başında gelişen Yugoslavya iç savaşıdır²⁸⁸.

Temmuz 1990'da Kuveyt'in Irak tarafından işgal edilmesi ve ardından başlayan Körfez Savaşı sırasında, AT-12 ortak bir yaklaşım benimseyememiştir. Üye devletlerin farklı ulusal çıkarları ve siyasi amaçları, ortak bir pozisyon takip edilmesine engel olmuştur. Özellikle Irak ve Kuveyt'te bulunan Avrupalı rehinelere konusunda başta Fransa, İngiltere ve Almanya olmak üzere bazı üye devletlerin tek taraflı tutumları, Birliğin bütünlüğünü zayıflatmıştır²⁸⁹. İngiltere ve Fransa gibi bazı üye devletler, Irak'a askeri müdahale konusunda ABD'nin yanında yer alırken, diğer üyeler buna karşı çıkmışlardır²⁹⁰. İrfan Kaya Ülger, AT ülkelerinin genel çerçevede operasyon içinde yer aldıklarını ancak bu katılımın AT şemsiyesi altında olmadığını, ulusal kimliklerin öne çıktığını vurgulamıştır²⁹¹. Taylan Özgür Kaya'ya göre, Körfez Krizi, ortak dış ve güvenlik politikası konusundaki tartışmaların değişmesine neden olmuştur. Savaşın önce, AT'nin Avrupa güvenliğine katkısının sivil bir güç olarak askeri olmayan yollardan olacağı kabul edilirken, Körfez Savaşı, AT üye devletleri arasında birlik oluşturma konusunda ASİ'nin sınırlarını ve AT üyelerine Soğuk Savaş sonrası dönemde, güvenlik ve savunma alanında global sorumluluklarını

²⁸⁷ Hüseyin Bağcı, "Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", **21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası** içinde, der. İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s. 599.

²⁸⁸ Hazel Smith, 2002, s. 94.

²⁸⁹ Taylan Özgür Kaya, 2005, s. 129.

²⁹⁰ Michael Rupp, Mayıs 2002, s. 15.

²⁹¹ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 85.

üstlenmeleri gerektiğini göstermiş ve AT'nin ortak dış ve güvenlik politikasını şekillendirmesinde önemli etkisi olmuştur²⁹².

Diğer yandan Yugoslavya'nın dağılması sırasında, AT üye devletlerinin kriz karşısındaki yaklaşımları bütünlük sergileyememiştir. Krizin ilk aşamasında kararsız bir tutum sergileyen AT, Hırvatistan ve Yugoslavya'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle çatışmaların başlamasının ardından Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini belirtmiştir. Savaşan taraflar arasında arabuluculuk girişimlerinde bulunan AT, Kasım 1991 tarihinde ASİ çerçevesinde konunun tartışılmasının ardından Yugoslavya'ya ekonomik yaptırım uygulanması kararı almıştır. Diğer yandan savaşın yayılması ve sürekliliği karşısında Fransa, askeri güçle müdahale seçeneğini önermiştir. Ağustos ve Eylül 1992 tarihinde Fransa, BAB üyelerine yaptığı çağrıda ateşkesi denetlemek üzere BAB barış gücü gönderilmesini istemiştir. İngiltere, geniş kapsamlı bir hazırlık yapılmadan gönderilecek gücün kaosa neden olacağını belirterek bu öneriyi reddederken, Fransız önerisi diğer üyeler tarafından da kabul edilmemiştir. AT üyeleri arasında barış gücü oluşturulması konusunda görüş birliği sağlanamayınca Yugoslavya'ya beklenen müdahale BM ve NATO'dan gelmiştir. Söz konusu müdahalelerde AT üyeleri aktif olarak yer almışlardır ancak bu eylemler AT adına yapılmamıştır. Diğer yandan, Almanya'nın bağımsızlığını ilan etmiş olan Hırvatistan ve Slovenya'yı AT'den önce tanıması, Yugoslavya'nın dağılmasının kaçınılmaz olduğunu ortaya koyarken AT'nin ortak dış politikasının zayıflığını da göstermiştir²⁹³.

Sonuç olarak, AT ülkelerinin Körfez Savaşı ve Yugoslavya Krizi'ndeki tutumları kendi içinde bütünlük taşımamıştır; ortak karar alma, olayları etkileme

²⁹² Taylan Özgür Kaya, 2005, s. 130.

²⁹³ İrfan Kaya Ülger, 2002, s. 162-165.

bakımından AT'nin uluslararası alanda etkin bir aktör olmadığını göstermiş ve AT dış politikasındaki dağınıklığı ve revizyon ihtiyacını bir kez daha ortaya koymuştur. Eski Yugoslavya'nın dağılmasının ardından başlayan çatışmalar, Avrupa güvenliğini tehdit ederken AT tüm bu gelişmelere hazırlıksız yakalanmış, diplomasi ve ekonomik yaptırımların ötesinde bir önlem alamamıştır. Böylece, Soğuk Savaş sonrası AT'nin dış politika ve güvenlik alanlarındaki zayıflığının açıkça ortaya çıkması bu konuda yeni açılımlar geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu süreç sonunda AT'nin dış politika çabalarının daha ileri bir düzeye ulaştırılarak yeni koşullara kendini uyarlaması çabasının bir sonucu olarak Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturulmuştur.

7 Şubat 1992'de imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması)²⁹⁴ ile üç sütunlu örgüt yapılanması Avrupa Birliği (AB) adını almıştır. Bu sütunlardan birincisi supranasyonel nitelikteki Avrupa Toplulukları (AT), ikincisi Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve son sütun ise Adalet ve İçişlerinde İşbirliğidir. Supranasyonel yapıdaki Avrupa Toplulukları sütunundan farklı olarak, ODGP ve Adalet ve İçişlerinde İşbirliği hükümetlerarası bir nitelik arz etmektedir.

Maastricht Antlaşması A'dan S'ye kadar olan maddeleri içermektedir. Antlaşmada ODGP ile ilgili hükümler V. Başlık J1-J18 maddeleri arasında düzenlenmiştir. ODGP'nin hedefleri J.1(2)²⁹⁵ maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

- Birliğin ortak değerlerini, temel çıkarlarını ve bağımsızlığını korumak,
- Birliğin ve üye devletlerin güvenliğini tüm yönleriyle güçlendirmek,

²⁹⁴ Hazel Smith, 2002, s. 94.

²⁹⁵ "Title V-Provision On A Common Foreign and Security Policy", **Avrupa Birliği Antlaşması**, 29 Temmuz 1992 tarih ve C 191 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

- BM Şartı ilkeleri ile Helsinki Nihai Senedi ilkelerine ve Paris Şartı amaçlarına uygun olarak barışı korumak ve uluslararası güvenliği güçlendirmek,
- Uluslararası işbirliğini geliştirmek,
- Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmek ve güçlendirmek.

Hazel Smith'e göre, ODGP üye devletlerin tek bir dış politikaya sahip olduğu anlamına gelmez, sadece adalet ve içişleri, dış politika ve Topluluk politikalarının tek bir kurumsal yapı altında birleşmesi anlamında tek olarak görülebilir²⁹⁶.

AB'nin ikinci sütununu oluşturan ODGP, ASİ'nin yerini alırken kurulan üç sütunlu yapı tek bir kurumsal çatı altında birleşerek Avrupa entegrasyon sürecinin kurumsal yapısında tutarlılığın gelişmesi amaçlanmıştır. Michael E. Smith'e göre, Maastricht Antlaşması'nın bütününde görülen "uyum ya da tutarlılık (coherence)" ilkesi ODGP'nin de önemli bir ilkesi olmuştur²⁹⁷.

Maastricht Antlaşması'nın J.1 Maddesi'nde ODGP'nin bütün dış politika ve güvenlik politikası alanlarını kapsadığı ifade edilirken, Antlaşma'nın J.8(2) Maddesi'nde "Avrupa Konseyi, AB kararlarının birörnek, uyumlu ve etkili olmasını sağlamakla yükümlüdür." şeklinde belirtilmiştir. Söz konusu iki madde dış ve güvenlik politikası alanında tutarlılığın önemini göstermektedir. Ayrıca, dış ve güvenlik politikası konusunda uyum ve istikrarın artırılması için Antlaşma üye ülkelere yükümlülükler getirmiştir ki J.1(4) Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir²⁹⁸:

²⁹⁶ Hazel Smith, 2002, s. 96.

²⁹⁷ Michael E. Smith, 2004, s. 210-211.

²⁹⁸ Christopher Hill ve Karen E. Smith, 2000, s. 154.

“Üye devletler birliğin dış politika ve güvenlik politikasını, bağıllık ve ve karşılıklı dayanışma ruhu içinde tam ve faal olarak destekler. Üye devletler, karşılıklı politik dayanışmalarını geliştirmek ve ilerletmek için birlikte çalışırlar. Birliğin çıkarlarına karşı olan veya Birliğin uluslararası ilişkilerde bir birleştirici güç olarak etkinliğini olası zedeleyici herhangi bir hareketten kaçınırlar. Konsey bu ilkelere uyulmasını sağlar.”

Ayrıca Antlaşma'nın J.2 (1) Maddesi'ne²⁹⁹ göre,

“Üye devletler, uyumlu ve birleşik eylemler aracılığıyla Birliğin etkisinin mümkün olan en etkin şekilde ortaya koyulmasını temin etmek için genel çıkarlara ilişkin herhangi bir dış politika ve güvenlik politikası konusu hakkında Konsey'de birbirlerini bilgilendirir ve danışmalarda bulunur.”

Üye devletlerin birbirleriyle uyumlu ve tutarlı eylemlerde bulunması için de Antlaşma ile ortak tutumlar ve ortak eylemler olmak üzere iki yeni araç geliştirilmiştir.

J.2 (2) Maddesi³⁰⁰,ne göre, “Gerekli olduğu durumlarda Bakanlar Konseyi ortak tutumlar belirler. Üye devletler kendi ulusal politikalarının ortak tutumlara uygunluğunu sağlarlar.” Madde J.2 (3)³⁰¹,e göre, “Üye devletler uluslararası örgüt ve konferanslarda eylemlerinin eşgüdümünü sağlar; ortak tutumları savunur. Tüm üye devletlerin katılmadığı uluslararası kuruluşlarda veya uluslararası konferanslarda, temsil edilen üye devletler ortak tutumları savunur.” Bu konuda ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerine özel atıfta bulunulmuştur. Madde J.5³⁰²,e göre, “Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan üye devletler, görevlerini icra ederken, BM Şartı'nın hükümleri çerçevesindeki sorumluluklarına zarar vermeksizin, Birliğin tutumlarını ve çıkarlarını savunmayı temin eder.” Dolayısıyla Antlaşma ile İngiltere

²⁹⁹ “Title V-Provision On A Common Foreign and Security Policy”, **Avrupa Birliğı Antlaşması**, 29 Temmuz 1992 tarih ve C 191 sayılı Avrupa Topluluğı Resmi Gazetesi

³⁰⁰ **Ibid.**

³⁰¹ **Ibid.**

³⁰² **Ibid.**

ve Fransa'nın Güvenlik Konseyi'nde ulusal çıkarlarını değil Birlik çıkarlarını temsil etmeleri gerektiği belirtilmiştir.

ODGP'nin diğer bir aracı olan ortak eylemler J.1 (3)³⁰³ Maddesi'nde şu şekilde belirtilmiştir: "ODGP'nin amaçlarına ulaşması yönünde AB üye ülkelerin ortak çıkarlarının söz konusu olduğu alanlarda üye devletler ortak eylemler uygular." J.3 (1) Maddesi³⁰⁴, ne göre, "Bakanlar Konseyi, Avrupa Konseyi tarafından genel çerçevesi belirlenen alanda ortak eylem benimser. Ortak eylemler tüm üye devletler tarafından bağlayıcılık taşır." Bu durum J.3 (4) Maddesi³⁰⁵,nde şu şekilde ifade edilmiştir: "Ortak eylemler, üye devletleri aldıkları tutum çerçevesinde ve eylemleri sırasında bağlar."

Maastricht Antlaşması ile ASİ'den farklı olarak dış politikaya güvenlik ve savunma boyutu da eklenmiştir. Antlaşmanın J.4 Maddesinin³⁰⁶ 1. paragrafında, ODGP'nin, "ortak bir savunma anlayışına dönüşebilecek olan ortak bir savunma politikasının giderek oluşturulması dahil olmak üzere, Birliğin güvenliği ile ilgili tüm sorunları kapsadığı" belirtilmiştir. Aynı maddenin 2. paragrafında, BAB'ın, AB'nin gelişiminin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçası olduğu; AB'nin savunma alanında etki doğuracak kararların hazırlanması ve uygulamaya konulmasını BAB'dan isteyeceği belirtilmiştir. Birliğin gelişmesinin ayrılmaz bir parçası olan BAB'ın savunma ile ilgili kararların uygulamaya aktarılmasında görev üstleneceği, bu konuda BAB ile işbirliği halinde gerekli önlemlerin alınacağı ifade edilmiştir.

Bu süreç içinde, Avrupa güvenliğinde Atlantikçi çizgisi ile öne çıkan İngiltere Körfez Savaşı ve Yugoslavya Krizi'nde dış politika ve güvenlik alanlarındaki

³⁰³ **Ibid.**

³⁰⁴ **Ibid.**

³⁰⁵ **Ibid.**

³⁰⁶ **Ibid.**

zayıflığının açıkça ortaya çıktığı AT'nin yeni koşullara kendini uyarlaması gerektiğini de kabul etmiştir. Ancak bu süreci NATO öncelikli politikasından taviz vermeden yönlendirmek istemiştir. Nitekim ODGP'nin ortaya çıktığı Maastricht Antlaşması'nın imzalanması sürecinde BAB'ın rolü konusunda izlediği tutum da bu yönde olmuştur. Antlaşma öncesi yapılan görüşmelerde İngiltere, İtalya ile birlikte BAB'ın bir yandan AB'nin savunma boyutunu temsil ederken diğer yandan NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirme aracı olarak faaliyet göstererek Avrupa savunma boyutunun gelişimini gerçekleştirmesini savunmuştur. Fransa ve Almanya ise BAB'ın siyasal birliğin araçlarından biri olması, AB tarafından belirlenen amaçlara uygun olarak hareket etmesi ve AB ile BAB arasında bir ast-üst ilişkisi olmasını savunmuştur. İngiltere ve İtalya tarafından ileri sürülen görüş Fransız-Alman tezinden farklı olarak Avrupa savunma kimliğinin NATO çerçevesindeki savunma politikasıyla bağdaşması şartını ileri sürmüştür. Uzun görüşmeler sonucunda Avrupalı (Fransız-Alman görüşü) ve Atlantikçi (İngiliz-İtalyan görüşü) iki yaklaşım arasında bir uzlaşmaya varılmış ve antlaşma metni ile antlaşmaya ekli 10 Aralık 1991 tarihli BAB deklarasyonunda yerini almıştır³⁰⁷. Söz konusu Deklarasyonda AB'nin savunma konularında kararlarını ve eylemlerini BAB kanalıyla uygulamaya koyabileceği, BAB'ın NATO'nun Avrupa ayağının güçlendirilmesine yarayacak bir araç ve AB'nin savunma kolu olacağı belirtilmiştir³⁰⁸.

Avrupa ülkeleri, 1990 sonrasında, Avrupa'daki savunma ve güvenlik işlerinin kendilerine bırakılmasını isterken, Avrupa Birliği olarak, önce BAB'ı canlandırmaya

³⁰⁷ Ercüment Tezcan, "Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt No. 54, Sayı. 1, s. 147.

³⁰⁸ "Declaration on the Western European Union", **Avrupa Birliği Antlaşması**, 29 Temmuz 1992 tarih ve C 191 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

ve BAB'a askerî operasyonlar yapabileceği bir yetenek kazandırmaya çalışmışlardır³⁰⁹.

Maastricht Antlaşması'nın ardından 19 Haziran 1992 tarihinde Bonn'da toplanan BAB Bakanlar Konseyi toplantısında Petersberg Deklerasyonu ilan edilmiştir.³¹⁰ Petersberg görevleri olarak da adlandırılan görevler BAB'ın işlevsel rolünün tanımlanmasında kullanılan temel araçlardır. Bu görevler şunlardır³¹¹:

- insani yardım ve kurtarma faaliyetleri
- barışı koruma görevleri
- kuvvet kullanımı da içerecek şekilde kriz yönetimi ve barışın sağlanması görevleri

Deklarasyonda ayrıca BAB'ın gelecekte üstlenmesi muhtemel görevler kapsamında üye devletlerin tahsis edebilecekleri kuvvetlerin ve yeteneklerin belirlenmesi ve çok uluslu kuvvetlerin BAB komutasında kullanılmasına yönelik çalışmalar yapabilecek bir planlama biriminin kurulmasına da karar verildiği ifade edilmiştir³¹².

BAB, AB'nin savunma bileşeni olarak ilan edilirken diğer yandan bununla eşzamanlı olarak, NATO içinde Avrupalıların rolünü ve sorumluluğunu güçlendirmek amacıyla Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) adı altında yeni bir oluşum ortaya çıkmıştır³¹³.

³⁰⁹ Osman Metin Öztürk, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası", 2023 Dergisi, Sayı 5, Eylül 2001, <<http://www.2023.gen.tr/eylul2001/avrupa.html>>, (Erişim tarihi: 15.04.2008)

³¹⁰ "Petersberg Declaration", **Western European Union Council of Ministers**, Bonn, 19 June 1992, <<http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>>, (Erişim tarihi: 17.04.2008)

³¹¹ **Ibid.**

³¹² **Ibid.**

³¹³ Osman Metin Öztürk, Eylül 2001.

C) AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ VE İNGİLTERE

AGSK'nin oluşturulması yönünde ilk girişimler 1990'ların ilk yarısında NATO kapsamında yapılan çalışmalarla kendini göstermeye başlamıştır. Avrupa uluslarının kendi savunma sorumluluklarını artırmaları amacıyla ortaya çıkan AGSK, 7-8 Kasım 1991 tarihinde Roma'da devlet ve hükümet başkanları arasında düzenlenen Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kabul edilen NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti'nde, Avrupa savunma kimliği ile ilgili bu gelişmenin, NATO'nun savunma gücüne katkı sağlayacağı vurgulanmıştır³¹⁴. Diğer yandan Aralık 1991 tarihli BAB Deklarasyonu'nda BAB üyesi ülkeler, gerçek bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliği oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir.

AGSK'nin oluşturulmasının altında yatan temel unsurlar şu şekilde sıralanabilir³¹⁵:

- Birliğin yeni dünya düzenine uyum ihtiyacı
- Birliğe ekonomik ve siyasi ağırlığı ile uyumlu savunma ve güvenlik boyutu kazandırmak
- NATO içerisindeki ABD ağırlığını dengelemek ve Birlik olarak bağımsız hareket edebilme yeteneği kazanmak
- Bosna ve Kosova'da ortaya çıkan eksiklikler
- ABD'nin Avrupa güvenliğinde üstlendiği ekonomik yükü Avrupa ülkeleri ile paylaşma isteği

³¹⁴ Muharrem Gürkaynak, 2004, s.189.

³¹⁵ Sermes Mat, "AGSK'nin Geleceği", **Ulusal Strateji**, Yıl 5, Sayı 33, Mart 2003, s. 93-94.

10-11 Ocak 1994 tarihlerinde Brüksel’de yapılan NATO Zirvesi’nde AGSK gayri resmi olarak başlatılmıştır. Zirvede NATO’nun Avrupa ayağını güçlendirme amacı doğrultusunda AB’nin dış politika ve güvenlik konularında daha fazla sorumluluk üstlenmesine destek verilmiştir. Zirvede yayınlanan bildiri AB içinde ortak bir savunma politikası oluşturulması perspektifi dahilinde, zamanla NATO ile bağdaşabilen bir ortak savunmayı gerçekleştirmeyi öngören AGSK’nin geliştirilmesinin desteklendiği ve bunun transatlantik bağı kuvvetlendireceği belirtilmiştir. ABD’nin Avrupa’daki askeri varlığının sürdürülmesi, NATO’nun Avrupa ayağının BAB tarafından yerine getirilmesi, NATO ile BAB arasındaki ilişkilerin sürdürülmesi ve Avrupa güvenliği alanında NATO’nun üstünlüğünün devam ettirilmesi gerektiği vurgulanmıştır³¹⁶.

Brüksel Zirvesi’nde ayrıca Birleşik Müşterek Görev Gücü (Combined Joint Task Force-BMGG) konsepti onaylanmıştır. BMGG, BAB kapsamında Avrupa öncülüğünde yapılacak operasyonlarda, ABD’nin doğrudan müdahalesi olmaksızın, NATO varlık ve yeteneklerinin kullanılmasına imkan tanımaktadır. BMGG konseptinin altında, tekrar olanak yaratılmaktansa ittifakta zaten mevcut olan imkan ve kabiliyetlerden yararlanarak “ayrılabilir ancak ayrı olmayan” imkanlar fikri yatmaktadır. BMGG ayrılabilir ancak ayrı olmayan askeri yeteneklerin NATO ve BAB tarafından kullanılmasına yönelik bir biçimde tasarlanmıştır³¹⁷.

Böylece, ODGP çerçevesinde AB’nin güvenlik kanadı haline dönüştürülecek olan BAB’ın, gerektiğinde NATO’nun kaynaklarını kullanacağı yeni bir yapılanma üzerinde durulmuştur. Bu yeni yapılanmanın kesinlikle NATO’ya rakip olmayacağı,

³¹⁶ “Declaration of the Heads of State and Government”, **NATO Handbook**, Ministerial Meeting of the North Atlantic Council/North Atlantic Cooperation Council, NATO Headquarters, Brussels, 10-11 January 1994, < <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940111a.htm> >, (Erişim tarihi: 20.04.2008)

³¹⁷ **Ibid.**

tam tersine, BAB'ın üstleneceği işlevlerle, Atlantik İttifakının Avrupa ayağını güçlendireceği vurgulanmıştır.

Haziran 1996 tarihinde Berlin'de toplanan NATO Dışışleri ve Savunma Bakanları AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesini kararlaştırmışlardır. Böylece Avrupalı NATO müttefiklerinin daha fazla sorumluluk alarak gerçekleştirdikleri faaliyetlere daha etkin bir şekilde katkı sağlayacakları düşünülmüştür. Ayrıca bu şekilde, transatlantik ilişkilerin güçleneceği ve BMGG konseptinden yararlanılarak BAB'ın siyasi kontrolü ve stratejik yönlendirmesi altında operasyon yeteğine sahip askeri açıdan bütünleşik ve etkin kuvvetlerin oluşturulabileceği öngörülmüştür³¹⁸.

Özetle AGSK, İngiltere'nin politikasına paralel olarak transatlantik bağ çerçevesinde ele alınmış, NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirmek amacıyla ODGP'nin tamamlayıcı bir unsuru olarak tanımlanmıştır. Bir NATO projesi olan AGSK, İngiltere'nin desteği ile NATO içerisinde başlatılmıştır. NATO içinde AGSK'nin gelişim sürecinde büyük rol oynayan İngiltere Birliğin savunma ve güvenlik boyutunda derinleşme çabalarını NATO içinde tutarak Avrupa'nın NATO'dan bağımsız özerk bir askeri yapılanmaya sahip olmasını düşünen Fransa'yı engellemeye çalışmıştır. İngiltere ayrıca, AGSK'yi NATO çatısı altında tutarak AGSK'nin Avrupa güvenliğini tehdit eden bir krize cevap verememesi durumunda ABD'nin müdahalesinin garanti olduğunu düşünmüştür. Böylece, ABD'nin NATO'nun imkanlarını kullanılmasına izin verdiği fakat dahil olmak istemediği olası operasyonlarda Avrupalı müttefiklerinin yeteneklerini arttırmak amacıyla NATO içinde gelişmiştir³¹⁹. Bununla birlikte AGSK sadece teknik-askeri bir düzenleme

³¹⁸ "Evolution of the ESDI", **NATO Handbook**, Chapter 4: The European Security and Defence Identity (ESDI), <<http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0401.htm>>, (Erişim tarihi: 20.04.2008)

³¹⁹ Gülnur Aybet, "NATO's Developing Role in Collective Security", **SAM Papers**, No. 4/99, Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 1999, s. 25.

olmayıp siyasi bir boyuta da sahiptir. AGSK, NATO ve ABD'nin AB için daha büyük bir güvenlik rolünü kabullenmesi anlamını taşımaktadır³²⁰ ki bu süreç bir kimlik olarak kalmayıp Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşumuyla sonuçlanmıştır.

D) AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI VE İNGİLTERE

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP), AB üyesi ülkelerin savunma ve güvenlik alanında yükümlülük üstlenmek amacıyla 1990'lı yılların sonunda ODGP içinde yaptıkları bir açılım olarak gelişmiştir. AGSP'nin gelişiminde iki grup unsur belirleyici rol oynamıştır: Birincisi, uluslararası alanda yaşanan gelişmeler ve ABD siyasetinin gelişimi, ikincisi ise Avrupa'nın iç dinamiklerinde yaşanan gelişmeler olmuştur.

Avrupa projesini siyasi bir proje olduğunu belirten Jolyon Howort'a göre, Avrupa entegrasyonunun temelinde güvenlik sorununa çözüm arayışı yatmaktadır. AB entegrasyon sürecinin derinleşmesi, ekonomi dışındaki alanlarda da etkin olma arzusunu birlikte getirmiştir. Bu dinamikler Berlin duvarının yıkılmasından sonra Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik bir genişlemenin yaratacağı stratejik zorlukların farkına varılmasıyla hız kazanmıştır³²¹. Ekonomik bütünleşmenin hemen hemen tamamlanması ile Avrupa sürecinin siyasi yanı bütünleşmenin bir sonraki aşaması olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından Avrupa'nın siyasi ve

³²⁰ Jolyon Howorth, "European Integration and Defence: The Ultimate Challenge?", Institute for Security Studies Western European Union, **Chaillot Paper 43**, Paris, Kasım 2000, s. 22-23.

³²¹ Jolyon Howorth, "From Security to Defence: the Evolution of the CFSP", **International Relations and the European Union** içinde, der. Christopher Hill ve Michael Smith, Oxford University Press, New York, 2005, s. 184.

ekonomik gücü arasındaki açık da ortaya çıkmıştır. Ekonomik bütünleşmede kaydettiği başarı ile dikkatleri üzerine toplayan AB, bu alanda sağladığı ilerlemeyi global düzeyde sağlamak istemiştir. Global bir güç olarak uluslararası arenada etkin bir aktör olmasının da büyük ölçüde güvenlik ve savunma alanında sağlayacağı başarıya bağlı olduğu genel kabul görmüştür. Bu şekilde, bütünleşmenin iç dinamikleri AB'nin güvenlik ve savunma alanında etkinliğini arttıracak adımların atılmasını gerekli kılmıştır.

Birliği güvenlik konularında harekete geçiren dış faktör Balkanlardaki savaşların ortaya çıkardığı tehlike olmuştur. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortak bir dış politika uygulayamayan Avrupa ülkeleri askeri müdahale konusunda da yetersiz kalarak çatışmaya son verememişlerdir. Krizin çözülmesi ve daha müdahaleci bir politikanın uygulanması için Washinton'ın desteği şart olurken, müdahale etmekte aşırı derecede isteksiz olan ABD, stratejik çıkarları olmadan çatışma içinde yer almayı reddetmiştir. Amerikan belirsizliği ve Avrupa güçsüzlüğü arasındaki gri alanda, Slobodan Miloseviç İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'daki en kötü katliamı gerçekleştirmiştir. Avrupalıların dayandığı temel ilkelerin, kapısının hemen önünde hiçe sayılması karşısında pasif kalan Avrupalıların başarısızlığı, Avrupa projesinin özüne büyük bir darbe indirmiştir. Bu krizden alınan ders ile herhangi bir Avrupa savunma girişiminde ilk şart Avrupa'da böyle bir katliamın tekrar olmasında kaçınmak olurken, BAB tarafından tanımlanan Petersberg görevleri yeni stratejik ortamın ilk ifadesi olmuştur³²².

Bosna krizi ile ortaya çıkan Avrupa'nın askeri zayıflığı ve ABD'nin uluslararası pozisyonunun belirsizliği Kosova çatışması ile onaylanmıştır.

³²² Jean-Yves Haine, "A Historical Perspective", **EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)** içinde, der. Nicole Gnesotto, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2004, s. 39-40.

İmkanlarının yetersizliği Avrupalıları ABD'ye bağımlı kılarken, Kosova'ya yapılan hava saldırılarının yüzde 99'u ittifak içinde siyasi kontrolü elinde bulunduran ABD tarafından belirlenmiştir. Avrupalıların ABD stratejisi üzerindeki etkisinin ve sorumluluğunun sınırlılığı askeri yeteneklerinin geliştirilmesinin şart olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle Avrupalılar için ABD ile yan yana savaşmak artık zor bir görev haline gelmiştir³²³.

Böylece, 1990'larda Balkanlarda ortaya çıkan çatışmalarla birlikte Avrupalı ülkeler, kendi savunma ve güvenliklerini kendilerinin sağlayacakları bir yapılanmaya yönelik girişimlerini arttırmışlardır. Bu süreç Maastricht Antlaşması'nda revizyon ihtiyacını doğurarak ODGP'de önemli değişiklikleri kaçınılmaz kılmıştır.

1. Amsterdam Antlaşması

Maastricht Antlaşması ile ortaya çıkan ODGP, özellikle Avrupa'da meydana gelen uluslararası çatışmalarda gösterdiği performans nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kalmış ve etkinliği sorgulanmaya başlanmıştır. Eski Yugoslavya'da meydana gelen olaylar karşısında AB ortak bir politika belirleyememiş, üye ülkeler geleneksel dış politikalarını sürdürmeye devam etmiştir. Dış politikanın yanında Birliğin savunma politikaları konusunda da etkisiz kalması krizin ancak ABD'nin bölgeye müdahalesi sonucu çözülmesi Maastricht Antlaşmaları ile yapılan düzenlemelerin yetersizliğini ortaya koymuş ve revizyon ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur.

AB'nin Maastricht Antlaşması'nı gözden geçirmekle görevli Hükümetlerarası Konferansı çalışmalarını Haziran 1997'de Amsterdam Antlaşması ile

³²³ *Ibid.*, s. 42.

sonuçlandırmıştır. 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan ve 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması³²⁴ ile ODGP'nin kurumsal yapısında önemli değişiklikler getirilmiş ancak hükümetlerarası yapı korunmuştur.

Maastricht Antlaşması'nın V. başlığını oluşturan ODGP'yi düzenleyen J.1-J.18 maddeleri yeniden numaralandırılarak, Amsterdam Antlaşması ile V. Başlık 11 ve 28. maddeler olarak değiştirilmiştir³²⁵.

Amsterdam Antlaşması ile yapılan değişikliklerin başında nitelikli çoğunlukla karar alınabilme olanağı ön plana çıkmaktadır. Madde 23³²⁶'e göre,

“Konsey;

- ortak eylemleri, ortak tutumları veya ortak bir stratejiye dayanan diğer kararları kabul ederken;

- bir ortak eylemi veya ortak bir tutumu yürürlüğe koyan herhangi bir kararı kabul ederken; nitelikli çoğunluk esası ile hareket eder.

Eğer bir Konsey üyesi, önemli ve belirli bir ulusal politika gerekçesiyle bir kararın nitelikli çoğunluk esası ile kabulüne karşı çıkma niyetinde olduğunu beyan ederse, oylama yapılmaz. Konsey nitelikli çoğunluk esası ile hareket ederek konunun, oybirliği ile karara bağlanması için Avrupa Konseyi'ne iletilmesini talep edebilir.

Fakat nitelikli çoğunluk esası askeri ve savunma etkileri olan kararlara uygulanmaz.”

Antlaşmanın aynı maddesinde ayrıca yapıcı çekimserlik mekanizması getirilmiştir. Bu mekanizma 23. Maddede³²⁷ şu şekilde belirtilmiştir:

“ODGP alanındaki kararlar Konsey tarafından oybirliği ile alınır. Hazır bulunan veya temsil edilen üyelerin çekimserliği bu kararların alınmasını engellemez. Oylamada çekimser kalan bir konsey üyesi, çekimser kaldığını bu bent uyarınca resmi olarak beyan edebilir. Bu durumda kararı uygulama zorunluluğu olmamakla birlikte kararın Birliği bağladığını kabul eder. Karşılıklı birlik ruhu içinde, ilgili üye devlet bu karara dayanan birlik eylemini engellemeye veya bununla çatışma olasılığı yaratan bir eylemde bulunmaktan kaçınır ve diğer üye devletler ilgili üye devletin durumuna saygı gösterir. Konseyde çekimserliğini bu

³²⁴ Michael E. Smith, 2004, s. 226.

³²⁵ “Title V-Provision On A Common Foreign and Security Policy”, **Amsterdam Antlaşması**, 10 Kasım 1997 tarih ve C 340 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

³²⁶ **Ibid.**

³²⁷ **Ibid.**

yolla ortaya koyan üye devletler ağırlıklı oyların üçte birinden fazlasını temsil ediyorlarsa, karar kabul edilmez.”

Antlaşma ile ayrıca, Birlik içinde uyum ve tutarlılığın güçlenmesi için “ortak stratejiler” olarak yeni bir araç geliştirilmiştir. Madde 2³²⁸,ye göre;

“Avrupa Konseyi, üye devletlerin önemli ortak çıkarlarının olduğu alanlarda Birlik tarafından yürürlüğe konulacak ortak stratejiler üzerine karar verir. Ortak stratejiler; amaçlarını, sürelerini, Birlik ve üye devletler tarafından kullanılabilme yollarını açıklar. Konsey, Avrupa Konseyi tarafından tanımlanan genel yönlendirici ilkelere dayanarak ODGP’yi tanımlamak ve yürürlüğe koymak için gerekli kararları alır.”

Michael E. Smith, ortak stratejinin bir ODGP aracı olmakla birlikte AB’nin üç sütunu için geçerli olarak bu sütunların tek bir dış politika amacına yönelmesine ve bu doğrultuda hareket etmesine yardımcı olabileceğini belirtmekte ve Birlik içinde tutarlılığın güçlendirilmesine dikkat çekmektedir³²⁹.

Birlik içinde tutarlılığın güçlendirilmesi ve Birliğin uluslararası sistemde tek bir ses olarak temsil edilmesi amacıyla Antlaşma ile gelen bir diğer değişiklik ODGP Yüksek Temsilcisi adıyla yeni bir birimin kurulmasıdır. Antlaşmanın 22. Maddesi³³⁰,ne göre;

“Konsey Genel Sekreteri ve ODGP Yüksek Temsilcisi, özellikle politika kararlarının hazırlanmasına, oluşmasına ve yürürlüğe koyulmasına katkıda bulunarak ve uygun olduğunda Başkanlığın talebi üzerine Konsey adına hareket ederek, üçüncü taraflarla politik diyalog yürütmek yolu ile ODGP kapsamına giren konularda Konsey’e yardımcı olurlar.”

Bu şekilde, Bakanlar Konseyi Genel Sekreteri, Dönem Başkanlığına ortak dış ve güvenlik politikalarında yardımcı olmak üzere “Yüksek Temsilci” sıfatıyla yardım

³²⁸ **Ibid.**

³²⁹ Michael E. Smith, 2004, s. 227.

³³⁰ “Title V-Provision On A Common Foreign and Security Policy”, **Amsterdam Antlaşması**, 10 Kasım 1997 tarih ve C 340 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

edecektir. Henry Kissinger'in "Avrupa adına kim konuşuyor?" sorusuna verilen cevap olan Yüksek Temsilci birimi, Mr. ODGP ya da Avrupa'nın telefon numarası olarak görülebilir³³¹. Bu kişi ODGP'nin başına getirilmiş bir kişi konumunda olduğundan bir nevi Birliğin Dışişleri Bakanı olmuştur. Fakat, Yüksek Temsilci'nin ilgi alanı ODGP ile sınırlanmıştır. Haziran 1999 tarihinde toplanan Cologne Zirvesi'nde NATO eski Genel Sekreteri ve İspanya Dışişleri Bakanı Javier Solana ilk ODGP Yüksek Temsilcisi olarak bu göreve atanmıştır³³².

Ayrıca Antlaşma'ya eklenen 6 no'lu deklarasyon ile Genel Sekretere bağlı "Siyasal Planlama ve Erken Uyarı Birimi" oluşturulmuştur. Deklarasyonda, Siyasal Planlama Erken Uyarı Birimi'nin görevleri şu şekilde belirtilmiştir³³³:

- ODGP'ye ilişkin gelişmeleri izlemek, analiz etmek, gelecekte izlenecek tutum hakkında rapor hazırlamak,
- Siyasi krizler dahil ODGP'yi olumsuz etkileyecek olaylar ve durumlar hakkında zamanında değerlendirmeler yapmak ve erken uyarıda bulunmak,
- Bakanlar Konseyi'nin veya Dönem Başkanı'nın isteği üzerine yahut kendi inisiyatifi ile ODGP konusunda Bakanlar Konseyi'nin karar oluşturmasına hazırlık amacıyla alternatif hareket tarzları içeren raporlar, tavsiyeler ve stratejiler belirlemek.

Konsey Genel Sekreteri, Komisyon temsilcisi, üye ülkeler ve BAB temsilcilerinin bir araya gelmesi ile oluşturulan³³⁴ bu birim ile bir yandan AB dış

³³¹ David Allen, "Who Speaks for Europe?", **A Common Foreign Policy for Europe?** içinde, der. J. Peterson ve H. Sjursen, Routledge, London, 1998, s. 41-42.

³³² Michael E. Smith, 2004, s. 229.

³³³ "Declaration on the establishment of a policy planning and early warning unit", **Amsterdam Antlaşması**, 10 Kasım 1997 tarih ve C 340 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

³³⁴ **Ibid.**

politikası, üye ülkelerin ulusal dış politikaları ve ODGP arasında uyum sağlamak diğer yandan AB dış politikasındaki gecikme ve dağınıklığı ortadan kaldırmak amaçlanmıştır.

Güvenlik ve savunma alanında Amsterdam Antlaşması ile gelen yeniliklerin başında BAB-AB bütünleşmesinin öngörülmesi gelmektedir ve bu noktada İngiltere sürecin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Avrupa'nın temel savunma organı olarak NATO'yu kabul eden İngiltere, AB ve NATO arasında bir köprü olarak gördüğü BAB'ın bir yandan AB'nin savunma boyutunu temsil ederken diğer yandan NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirme aracı olarak faaliyet göstermesini amaçlamıştır. Nitekim Haziran 1997 Amsterdam zirvesinde 10 üye ülkenin AB-BAB entegrasyonu önerisi İngiltere tarafından veto edilmiştir³³⁵. Sonuçta Anlaşmada AB'nin BAB ile bütünleşmesi öngörülmeyle birlikte gerçekleşmesi Avrupa Konseyi tarafından oy birliği ile alınacak karara bağlanmıştır. Antlaşma'nın 17. Maddesi³³⁶'nde Maastricht Antlaşmasında geçen AB'nin operasyonlarının BAB tarafından yerine getirileceği hükmü tekrarlanmış ve buna ilave olarak "Avrupa Konseyi'nin bu doğrultuda karar vermesi halinde BAB ile bütünleşme olasılığını göz önünde bulundurarak Birlik BAB'la daha yakın kurumsal ilişkiler geliştirir." ifadesi yer almıştır. Antlaşmada kesin olarak ifade edilmese de AB'nin BAB ile bütünleşmesi öngörülmüş ancak bununla ilgili nihai karar Avrupa Konseyine bırakılmıştır.

³³⁵ Paul D. Williams, **British Foreign Policy under New Labour, 1997-2005**, Palgrave Macmillan, New York, 2005, s. 57.

³³⁶ "Title V-Provision On A Common Foreign and Security Policy", **Amsterdam Antlaşması**, 10 Kasım 1997 tarih ve C 340 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

Antlaşma ile ayrıca 1992 yılında BAB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen Petersberg görevleri ODGP kapsamına alınmıştır. 17. maddenin 2. paragrafında bu hüküm şu şekilde belirtilmiştir:

“Bu maddede belirtilen hususlar , barışın sağlanması dahil olmak üzere kriz yönetimindeki mücadele güçlerinin görevlerini, insani yardım ve kurtarma görevlerini ve barışı koruma görevlerini kapsar.”

Fabrizio Pagani, ilk kez bir uluslararası organizasyonun kurucu antlaşmasına barışı koruma misyonlarının dahil edildiğine dikkat çekmektedir. Şimdiye kadar hiçbir antlaşmada bu tür faaliyetlere yasal ya da siyasi bir atıfta bulunulmamıştır. BM Şartı’nda barışı koruma misyonlarında bahsedilmezken NATO ve BAB’ın bu tür görevlere dahil olması kurucu belgelerinde bir revizyona gidilmeden gerçekleşmiştir. AGİT belgelerinde barışı koruma misyonları geçmekle birlikte bir antlaşma statüsü taşımamaktadır³³⁷.

Amsterdam Antlaşması ODGP alanında Maastricht Antlaşması’nın eksik yanlarının tamamlanması amaçlanmıştır. Antlaşma ile getirilen önemli değişiklikler, Siyasal Planlama ve Erken Uyarı Birimi ve ODGP Yüksek Temsilciliği oluşturulması, oybirliği sistemine eksiklik getirilmesi, AB-BAB entegrasyonunun öngörülmesi olarak özetlenebilir. Ne var ki, ODGP’nin temel yapısında radikal bir değişiklik yaratmayan bu düzenlemeler AB’nin dış politika ve güvelik konularında daha etkin ve tutarlı bir rol oynamasında yetersiz kalmıştır. Özellikle Bosna ve Kosova krizleri sonrasında Avrupa’nın askeri yetersizliklerinin ortaya çıkması ile Amsterdam Antlaşması’nda öngörülen ortak bir savunma politikasının zamanla

³³⁷ Fabrizio Pagani, “A New Gear in the CFSP Machinery: Integration of the Petersberg Tasks in the Treaty on European Union”, **The European Journal of International Law**, Vol 9, No 4, 1998, s. 740-741.

oluşturulması amacının uygulamaya aktarılarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası sürecinin başlaması kaçınılmaz olmuştur.

2. Saint Malo Bildirisi

AGSP'nin temelleri, 4 Aralık 1998 tarihinde, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile İngiltere Başbakanı Tony Blair arasında gerçekleştirilen zirve ile atılmıştır. AGSP'yi kuran St-Malo Bildirisi iki temel değişimin buluşma noktası olmuştur ki bu değişim sürecin iki önemli aktörü olan İngiltere ve Fransa'daki politika değişimini ifade etmektedir.

AB içinde Atlantikçi tutumuyla öne çıkan İngiltere Soğuk Savaş sürecince istihbarat ve nükleer silahlar alanında işbirliğini içeren askeri konularda Washington ile birlikte hareket etme eğiliminde olmuş ve Batı Avrupa'nın güvenlik ve savunmasının sağlanmasında her zaman NATO önceliğini vurgulamıştır³³⁸. İngiltere, NATO'yu Avrupa'nın temel güvenlik ve savunma forumu olarak kabul eden görüşünü Soğuk Savaş sonrasında da devam ettirmiştir. AB bünyesinde gerçekleşen hükümetlerarası konferanslarda bir yandan güvenlik ve savunma konularında karar alma mekanizmasının hükümetlerarası yapıda olmasını savunurken diğer yandan Avrupa'nın temel savunma organı olarak NATO'yu görmüştür. Ayrıca, Fransa ve Almanya tarafından savunulan AB-BAB entegrasyonuna karşı çıkan İngiltere, Avrupa'da gidilecek bir savunma oluşumunun NATO'nun askeri etkinliğine zarar vereceğini, gereksiz duplikasyona yol açacağını ve ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığının çekilmesine yol açacağını düşünmüştür. Avrupa güvenliğine yönelik bu

³³⁸ Jolyon Howorth, "Ideas and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy", **Western European Politics**, Vol 27, No 2, March 2004, s. 217.

politikasında yalnız olmayan İngiltere'ye Avusturya, İrlanda, Finlandiya ve İsveç'ten de destek gelmiştir³³⁹. İngiltere, AB ve NATO arasında bir köprü olarak gördüğü BAB'ın bir yandan AB'nin savunma boyutunu temsil ederken diğer yandan NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirme aracı olarak faaliyet göstererek Avrupa savunma boyutunun gelişimini gerçekleştirmesini savunmuştur.

Diğer yandan Fransa, BAB'ın AB'nin güvenlik ve savunma kanadı olarak Avrupa entegrasyon sürecine dahil edilmesini ve Avrupa güvenliğinde temel forum olacak bir Avrupa savunma sistemi kurulmasını savunmuştur. NATO'nun Avrupa güvenliğinin temel taşı olması gerektiğini vurgulayan İngiltere'nin aksine Fransa Avrupa'nın NATO'dan bağımsız özerk bir askeri yapılanmaya sahip olmasını gerektiğini düşünmüştür. Bu bağlamda AGSP'yi başlatan St Malo Bildirisi Avrupa güvenliği konusunda farklı noktalarda olan iki ülkeyi biraraya getirerek iki temel değişimin buluşma noktası olmuştur.

İngiltere'nin Avrupa'nın savunma ve güvenliğine yönelik yaklaşımı İşçi Partisi'nin 1997 yılında İktidara gelmesi ile değişim göstermiştir. İşçi Partisi lideri Tony Blair, Kasım 1997 tarihinde yaptığı konuşmada İngiliz Dış Politikası'nın önceliğinin İngiltere'yi son 20 yıldır Avrupa'dan uzaklaştıran politikaya son vererek Birliğe yön veren başat ülke rolü oynamak olduğunu belirtmiştir. İngiltere'nin Birlik içinde lider ülke olmasını isteyen Blair ayrıca "Avrupa'da güçlü olmak ve ABD ile güçlü olmak. İkisi arasında bir seçim yoktur. Bir tarafta daha güçlü olmak diğer taraf ile ilişkilerde de daha güçlü olmamız anlamına gelir. Amacımız ABD ile ilişkilerimizi her alanda derinleştirmek olmalıdır. Biz ABD ile Avrupa arasında

³³⁹ Charles Grant, "Can Britain Lead in Europe?", **Center for European Reform**, London, 1998, <http://www.cer.org.uk/pdf/p092_britain_europe.pdf>, (Erişim tarihi: 15.06.2008), s. 45.

köprüyüz.” ifadesinde belirttiği gibi İngiltere’nin Avrupa ile ABD arasında köprü rolü oynaması gerektiğini savunmuştur³⁴⁰.

Avrupa ile ilişkilerde daha yapıcı bir rol benimseyen Blair “ABD’nin en iyi müttefiki sadece gerçek bir Avrupalı olabilir.” diyerek ABD ve Avrupa arasında bir tercih yapma gereği olmadığını savunmuştur³⁴¹. Paul D. Williams, Blair hükümetinin söz konusu politikasını İngiltere’nin Avrupa güvenliği konularında Atlantikçi görüşe öncülük ettiği yönünde algılandığına işaret etmektedir³⁴².

İngiliz Hükümetinin söz konusu politika değişiminin ilk işaretleri ECO diplomatı Robert Cooper tarafından Mayıs 1998 tarihinde kaleme alınan, AB’nin NATO yapılanması ile uyumlu ve BAB’dan bağımsız olarak askeri kapasitesini geliştirmesi gerektiğinin belirtildiği gizli memorandumda ortaya koyulmuştur³⁴³. Ekim 1998 Avusturya Pörschach’da düzenlenen gayri resmi Avrupa Konseyi toplantısında Blair Avrupa güvenlik konularındaki çıkmazın aşılması gerektiğini aleni olarak ifade ederek, mevcut dış ve güvenlik politikasının zayıf ve karmaşık bir yapıda olduğunu ve bu yüzden kabul edilemeyeceğini vurgulamış ve bu yapının iyileştirilmesi için AGSK’nin NATO içinde güçlendirilmesi, BAB’ın AB’ye entegre edilmesini içeren önerilerde bulunmuştur³⁴⁴. Konuşmasında ayrıca modern ve esnek Avrupa askeri güçlerinin oluşturulmasını vurgulayan Blair, belirli koşulların oluşması halinde, NATO ile uyumlu, askeri açıdan etkili, hükümetlerarası yapıda bir Avrupa Savunma Politikası’nın kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir³⁴⁵.

³⁴⁰ **Ibid.**, s. 58.

³⁴¹ Margarita Mathiopoulos ve Istvan Gyarmati, “Saint Malo and Beyond: Toward European Defence, **The Washington Quarterly**, Vol. 22, No. 4, Autumn 1999, s. 67.

³⁴² Paul D. Williams, 2005, s. 58.

³⁴³ **Ibid.**, s. 59.

³⁴⁴ Margarita Mathiopoulos ve Istvan Gyarmati, Autumn 1999, s. 67.

³⁴⁵ Sinem Akgül Açıkmeşe, “The Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy”, **Percetions**, March-May 2004, s. 126.

İngiltere'nin Avrupa güvenliğine yönelik politikasında değişime götüren ilk etken İngiltere'de iktidara gelen yeni İşçi Partisi hükümeti olmuştur. Muhafazakar parti hükümetinin aksine Blair hükümeti İngiltere'yi Avrupa'nın merkezinde tanımlayan farklı bir dış politika söylemi geliştirmiştir. İngiltere'nin AB içinde daha etkin bir rol oynamasını amaçlayan Tony Blair, Avrupa entegrasyon sürecinin önemli bir parçası olan parasal birlik dışında kalan İngiltere'nin AB'nin güvenlik ve savunma politikası alanında lider rol oynayabileceğini düşünmüştür³⁴⁶.

Diğer yandan Balkan krizinde ABD'nin desteği olmadan Avrupa ülkelerinin askeri müdahale konusunda yetersiz kalması, Birliğin iki önemli askeri gücü olan İngiltere ve Fransa'nın bölgesel krizler karşısında birlikte hareket edememeleri, AB'nin bölgesinde çıkan bir krize müdahale edebilecek askeri yeteneklere sahip olmaması gerçeği İngiltere'yi güvenlik konularında harekete geçiren diğer bir etken olmuştur.

Balkanlardaki kriz karşısında Tony Blair'in barışı sağlama ve bu yönde oluşturulacak aktif bir Avrupa politikası'na öncülük etme amacı Avrupa'nın askeri yeteneklerinin zayıflığı, ABD'nin çatışmalara müdahale etme konusundaki isteksizliği ile engellenmiştir. NATO'nun öncelikli rolünü tehlikeye sokacağı ve ABD'yi Avrupa'dan uzaklaştıracağı düşüncesiyle Avrupa'nın özerk bir askeri kapasiteye sahip olmasına karşı çıkan İngiltere, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Batı Avrupa'nın güvenlik ve savunmasını sağlamaya devam etmeyeceğini anlamıştır.³⁴⁷.

³⁴⁶ Stanley Sloan, **NATO, The European Union and the Atlantic Community, The Transatlantic Bargain Reconsidered**, Rowman&Littlefield Publishers, USA, 2003, s. 171.

³⁴⁷ **Ibid.** Idem.

Avrupa'nın Bosna ve Kosova'daki politikalarını "kabul edilemez, güçsüz ve bulanık politikalar" olarak tanımlayan³⁴⁸ Blair, "Biz Avrupalılar arka bahçemizde çıkan her krize ABD'nin müdahale etmesini beklememeliyiz³⁴⁹." diyerek AB'nin özerk hareket gerçekleştirebilecek kapasiteye ve ihtiyaç duyulması halinde askeri müdahalede bulunabilecek yeteneğe sahip olması gerektiğini savunmuştur.

AB'nin askeri yetersizliğini ortaya çıkaran Kosova krizinin ardından İngiltere Avrupa'nın silahlı kuvvetlerini kullanıma hazır olma, konuşlandırılabilirlik, konuşlandırmaların uzun vadede sürdürülebilmesi ve yüksek ve düşük yoğunluktaki operasyonları üstlenme gibi yeteneklerinin gelişmesi gerektiğini kabul etmiştir. İngiltere'nin 1998 Savunma Gözden Geçirme Raporu savaflara dahil olmayı içeren kısa vadeli ve kriz yönetimi misyonları gibi uzun vadeli görevleri üstlenebilecek iki tür askeri birliği eş zamanlı olarak oluşturma amacını ortaya koymuştur³⁵⁰.

Bosna ve Kosova operasyonlarında Avrupa ülkelerinin ABD'nin yardımı olmaksızın başarılı bir askeri müdahalede bulunamaması, İngiltere'nin güvenlik politikasında büyük bir değişime gitmesine neden olmakla birlikte Jolyon Howorth ve Paul D. Williams İngiltere'yi politika değişimine götüren en önemli nedenin ABD'nin Avrupa güvenliğinde oynadığı rol olduğu konusunda birleşmektedir. Bu bağlamda yazarlara göre İngiltere'yi politika değişimine götüren temel neden, ABD'nin Soğuk savaş döneminde olduğu gibi Avrupa'nın güvenliğini daha fazla sağlamayacağı ve AB'nin askeri kapasitesinin geliştirilmesinin NATO'nun güçlenmesine yardımcı olacağı düşüncesidir. Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte

³⁴⁸ Peter Van Ham, "Europe's New Defence Ambitions: Implications for NATO, the US and Russia", **The Marshall Center Papers**, No: 1, 2001, <http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDocs/files/College/F_Publications/mcPapers/mc-paper_1-en.pdf> (Erişim tarihi: 10.08.2010)

³⁴⁹ Margarita Mathiopoulos ve Istvan Gyarmati, Autumn 1999, s. 73.

³⁵⁰ Jolyon Howorth, "Britain, France and European Defence Initiative", **Survival**, Vol. 42, No.2, Summer 2000, s. 38.

ABD'nin Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında Avrupalı müttefiklerinin katkısının artması ve yükün paylaşımı konusundaki baskıları artmıştır. 1997 yılının sonlarında Washington'un ittifak ilişkisinin sürekliliğini sağlamanın koşulu olarak NATO'nun bütünlüğünü ve konumunu tehlikeye atmadan Avrupa askeri kapasitesinin geliştirilmesi gerektiğinin sinyallerini vermeye başlaması ile İngiltere AGSP'yi NATO'yu yeniden güçlendirmenin bir yolu olarak görmüştür. Londra Atlantik işbirliğinin devamlılığı ve güçlenmesi AGSP tarafından tehdit edilmeyeceği tersine ona bağlı olduğuna inanmaya başlamıştır. İzolasyon seslerini ve daha önemli olarak Avrupa'nın savunulması yükünün paylaşılması gerektiğini savunanları susturmak için Avrupa'nın askeri yeteneklerinin geliştirilmesi İngiltere tarafından etkili araç olarak görülmeye başlanmıştır³⁵¹. Jean-Yves Haine de Jolyon Howorth ve Paul D. Williams ile benzer şekilde Amerikan Kongresinde Batı Avrupa'nın savunmasının yol açtığı masraflar nedeniyle Avrupalıların kendi savunmalarının sağlanmasında daha fazla sorumluluk almaları gerektiği konularında artan eleştirilere dikkat çekmektedir. Jean-Yves Haine'e göre İngiltere bu durum karşısında AB üye ülkelerinin ABD'nin izolasyonunu önleme ve Atlantik işbirliğini güçlendirme taahhüdüyle NATO içinde AGSK ile oluşturulan BMGG den farklı olarak gelişmiş bir Avrupa askeri kapasitesinin oluşturulması gerektiğini düşünmeye başlamıştır. Atlantik işbirliğinin ancak oluşturulacak bir Avrupa güvenlik ve savunma politikasıyla canlanacağını düşünen İngiltere, ABD ve Avrupa arasındaki dengesizliğin devam etmesi durumunda Atlantik ittifakının temelini tehlikeye gireceği fikrine varmıştır³⁵².

³⁵¹ Jolyon Howorth, Summer 2000, s. 34; Paul D. Williams, 2005, s. 61.

³⁵² Jean-Yves Haine, 2004, s. 44-45.

Bu bağlamda Saint Malo Atlantikçi stratejisini devam ettirmenin bir aracı olarak AGSP'nin gelişimine yönelik İngiltere'nin güvenlik politikasındaki taktiksel değişimi ifade etmektedir³⁵³. Nitekim, St Malo'da Blair, AB içindeki askeri işbirliğinin asla NATO'ya rakip bir oluşum olmadığını tersine, NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirerek Avrupa kıtasının ABD'ye olan bağımlılığını azaltacağını vurgulamıştır³⁵⁴.

St Malo Bildirisinde;

- AB'nin uluslararası düzeyde rol almasının ve Amsterdam Antlaşması'nda ODGP kapsamında ele alınan konuların hayata geçirilmesinin gerektiği,
- AB'nin askeri güçlerin desteklediği özerk hareketler icra edebilecek yeteneklere sahip olmasının zorunlu olduğu, ancak bu yetenekler kazanılırken üye devletlerin kolektif savunma kapsamında NATO ve Brüksel Antlaşması'na olan taahhütlerinin devam etmesinin gerekliliği,
- NATO'nun bir bütün olarak müdahil olmadığı yerlerde AB'nin karar alması için AB'nin uygun bir yapıya ve askeri kapasiteye kavuşturulması gerektiği,
- Avrupa'nın yeni riskler karşısında süratle hareket edebilen ve Avrupa savunma sanayisi ve teknolojisi tarafından desteklenen güçlü bir silahlı kuvvetlere ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir³⁵⁵.

St Malo'da AB'nin NATO'nun görev almadığı ve müdahale etmediği krizlere müdahale etmesi, bunun için de gerekli donanıma sahip olması ve etkin bir güç

³⁵³ Jolyon Howorth, Summer 2000, s. 34; Paul D. Williams, 2005, s. 61.

³⁵⁴ Margarita Mathiopoulos ve Istvan Gyarmati, Autumn 1999, s. 73.

³⁵⁵ **Joint Declaration Issued at the British-French Summit**, Saint Malo, France, 3-4 Aralık 1998, EU Institute for Security Studies (ISS-EU), Şubat 2000, <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

olması karara bağlanmıştır. Bunun için de AB bünyesinde ileride hem askeri hem de kurumsal olarak bağımsız bir yapıya kavuşacak bir organizasyon amaçlanmıştır³⁵⁶.

St Malo'da, Fransa ve İngiltere eski Yugoslavya dağıldığında eksikliği fazlasıyla hissedilen askeri ögenin oluşturulması ve bu yolla Birliğin harekete geçmekte kullanabileceği yöntemlerin tamamlanıp, ABD'nin Avrupa'yla ilgili krizlerin yönetimindeki taahhüdünün daha da güçlendirilmesi konularında anlaşmaya varmışlardır. Bu nedenle AGSP başlangıç aşamasında tamamen dış krizlerde istikrarı sağlamaya odaklanmıştır. Avrupa'nın askeri eksikliğini tamamlamak, Birliğin dış politikasını temel bir askeri inandırıcılığa dayandırmak ve Atlantik işbirliğini kuvvetlendirmek üzere Avrupa'nın siyasi gücünü arttırmak amaçlanmıştır³⁵⁷. Anlaşmanın özünü, Avrupa'nın askeri yeteneklerinin geliştirilmesi ve kriz yönetimi hareketlerinde görev alma niyetinin Petersberg görevleri çerçevesinde gerçekleşmesi oluşturmuştur³⁵⁸.

St Malo, başka bir alanda bağdaştırılması zor olan askeri etkinlik, transatlantik dayanışma ve Avrupa'nın politik gücünün artırılması amaçlarının bağdaştırılması için en uygun çerçevenin AB olduğunu belirlemiştir. "Özerk eylem amaçlı yetenek" kavramına vurgu yapan St Malo Bildirisinde bu söylem şu şekilde ifade edilmiştir³⁵⁹:

"Avrupa Birliği, uluslararası krizlere yanıt vermek için, güvenilir askeri güçlere, onları kullanma kararı vermek için yöntemlere ve bunları uygulamaya hazır olmaya dayalı özerk eylemler için gerekli güce sahip olmak zorundadır...Avrupa'nın dünya sorunlarında sesini duyurabilmesi için Avrupa Birliği'ne üye devletler arasında dayanışmanın güçlenmesi sürecinde, NATO kapsamında şahsi yükümlülüklerimizle uyum içinde hareket ederken,

³⁵⁶ Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, Platin Yayınları, Ankara, Ocak 2007, s. 189.

³⁵⁷ Nicole Gnesotto, "ESDP: Results and Prospects", **EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)** içinde, der. Nicole Gnesotto, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2004, s. 12-13.

³⁵⁸ Jean-Yves Haine, 2004, s. 43.

³⁵⁹ **Joint Declaration Issued at the British-French Summit**, Şubat 2000.

üyelerin ortak savunma kurumu olan modernleştirilmiş bir Atlantik İttifakı'nın hayati önemine katkıda bulunuyoruz.”

Bu ifade St Malo Bildirisi'nin Atlantik meşruiyeti karşısında Fransa'nın tavizi olduğu kadar, İngiltere'nin de Avrupa'ya yaklaşımında bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu ülkelerden biri için Avrupa güç kullanma yolu haline gelirken, diğerine göre ittifak, Avrupa'nın özerkliği için tasarlanmış bir çerçeve olmuştur. Araçlar ve amaçlar arasında, Atlantik ittifakına sağlanan uygunluk ve ileri sürülen özerklik arasında, AGSP için kırılğan ancak gerçek bir anlaşma alanı bulunmuştur³⁶⁰.

İngiliz dış politikasındaki taktiksel değişim güvelik ve savunma alanında 50 yıl başarılmanın bir ilerlemenin kaydedilmesini beraberinde getirmiştir. Avrupa'nın iki büyük askeri gücünün Aralık 1998 tarihinde St. Malo zirvesinde bir araya gelmesi ile AGSP'nin temelini atılmıştır. Akabinde toplanan zirvelerde AB'nin NATO'nun müdahale etmediği krizlere müdahale etmesini mümkün kılacak yapıya ve askeri kapasiteye kavuşturulması yönünde kararlar alınmış; AB yönetiminde askeri hareket gerçekleştirebilecek özerk bir yapıya sahip olma amacı doğrultusunda AGSP'nin gelişimi yönünde önemli mesafeler kaydedilmiştir.

3. Köln Zirvesi

3-4 Haziran 1999 tarihlerinde Almanya'nın Köln şehrinde yapılan AB Zirvesi'nde AB'nin uluslararası alanda kendisinden beklenenleri yerine getirebilmesi için ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası uygulama kararlılığı ifade edilmiştir.

³⁶⁰ Jean-Yves Haine, 2004, s. 43.

Köln Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde üye devletler Avrupa Birliği'nin uluslararası alanda üzerine düşen bütün rolü oynaması gerektiğini, bu doğrultuda güvenlik ve savunma konusunda ortak bir Avrupa politikasına ilişkin sorumluluklarını üstlenmesi için Avrupa Birliği'ne gerekli araçları ve yetenekleri verme niyetinde olduklarını belirtmişlerdir³⁶¹.

Üye ülke devlet ve hükümet başkanları ortak savunma politikasının amaçlarına ulaşabilmek için Konseyin Petersberg görevleri olarak tanımlanan AB'nin çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi konularında karar alma yeteneğine sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda Birliğin uluslararası krizlere NATO'nun eylemlerine ters düşmeyecek şekilde cevap vermek için güvenilir askeri kuvvetler tarafından desteklenen özerk askeri hareket yeteneğine, bunları kullanabilmek için gerekli karar alıcı yapılara ve bunları gerçekleştirecek hazırlığa sahip olması gerektiği ifade edilmiştir³⁶². Köln zirvesi sonuç bildirisi bu bağlamda İngiltere ve Fransa tarafından St Malo'da kabul edilen kararların tüm AB üye devletleri tarafından onaylanması anlamına gelmektedir.

Köln Zirvesi, kriz yönetim görevlerini, Avrupa ortak güvenlik ve savunma politikasını güçlendirme sürecinin merkezine yerleştirmiştir³⁶³. Zirvede BAB'ın Petersberg görevlerine ilişkin sorumluluklarının AB'ye devredilmesinin gerekliliği vurgulanmış ve Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi BAB'ın 2000 yılı sonuna kadar kendisine verilen görevleri sonuçlandırmasına yardım etmekle görevlendirilmiştir³⁶⁴.

³⁶¹ Presidency Conclusions, Cologne European Council, 3-4 June 1999, <http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

³⁶² **Ibid.**

³⁶³ Hüseyin Bağcı, "Turkey and Europe: Security Issues", **Dangerous Neighborhood, Contemporary Issues in Turkey's Foreign Relations** içinde, der. Michael S. Radu, Transatlantic Publishers, New Brunswick, s. 58.

³⁶⁴ Presidency Conclusions, Cologne European Council, 3-4 June 1999, <http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

4. Helsinki Zirvesi

10-11 Aralık 1999 tarihinde toplanan Helsinki Zirvesi'nde AGSP'nin gelişimi yönünde önemli kararlar alınmıştır. AB'nin NATO'nun müdahil olmadığı durumlarda uluslar arası krizlere müdahale etmek amacıyla AB yönetiminde askeri hareket gerçekleştirebilecek özerk bir yapıya sahip olma isteği vurgulanarak bu süreçte saptanan amaçlar "Temel Hedef (Headline Goal)" olarak adlandırılmıştır³⁶⁵.

- AB'nin önderliğinde gerçekleştirilecek operasyonlarda kullanılmak üzere, Petersberg görevlerini tam olarak yerine getirebilecek nitelikte 50000-60000 kişiden oluşan, 60 gün içinde toplanabilecek ve görev alanında bir yıl kalabilecek askeri bir gücün oluşturulabilmesi için üye devletler 2003 yılına kadar hazırlıklarını tamamlayacaklardır.
- Mevcut kurumsal yapı zedelenmeksizin söz konusu hareketler için AB'nin gerekli siyasi ve stratejik yönlendirmeyi sağlayabilmesi amacıyla yeni siyasi ve askeri yapı ve kurumlar oluşturulacaktır.
- AB ve NATO arasındaki danışma, işbirliği ve şeffaflık AB üyesi devletlerin ihtiyaçları göz önüne alınmak suretiyle geliştirilecektir.
- AB'nin karar alma konusundaki özerkliği göz önünde tutularak AB üyesi olmayan NATO üyesi devletler ile diğer ilgili devletlerin AB'nin askeri kriz yönetimi hareketlarına iştirak etmesine izin veren gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir.

³⁶⁵ Presidency Conclusions, Helsinki European Council, 10-11 December 1999, <http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/ACFA4C.htm>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

- Sivil araçlar ve kaynakları daha etkin hale getirmek ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, askeri mekanizmalara paralel bir biçimde askeri olmayan bir kriz yönetimi mekanizması oluşturulacaktır.

Zirvede ayrıca, Konsey içinde bir kriz durumunda politik kontrol ve stratejik yönlendirme sağlayacak yeni kalıcı politik ve askerî yapılar geliştirilmiştir. Bu kapsamda, Politik ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite, ve AB Genel Kurmayı adıyla üç yeni birim oluşturulmuştur. Politik ve Güvenlik Komitesi, AB'nin krizlere karşı benimseyeceği tutumun siyasi kontrolü ve stratejik yönelimini belirlemekle görevlendirilmiştir. Ayrıca komitenin çalışmalarının daimi olması, kriz dönemleri dışında da devam etmesi kararlaştırılmıştır. AB ülkelerinin savunma bakanları düzeyindeki temsilcilerinden oluşan Askeri Komite'nin görevi, AB dışındaki ülkelerle ve uluslar arası örgütlerle askeri ilişkileri sürdürmek ve bu konuda tavsiye ve önerilerde bulunmak olarak saptanmıştır. AB Genel Kurmayı ise askeri gelişmeleri gözlemek, ulusal ve uluslararası düzeyde askeri merkezlerle iletişim halinde bulunmak, askeri planlama ve strateji belirlemek, ODGP kararlarını uygulamak için askeri koordinasyon sağlamakla görevlendirilmiştir³⁶⁶.

Helsinki Zirvesi'nde üye devletler, gerekli kumanda, kontrol, istihbarat yetenekleri, lojistik, diğer savaş destek hizmetleri ile ek olarak uygun olan hava ve deniz unsuruyla, askeri olarak kendi kendine yeten kuvvetlerin konuşlanmasını üstlenmişlerdir. Amaç, en zor operasyonlar dahil olmak üzere, bütün Petersberg görevlerini yerine getirebilen kolordu seviyesinde bir kuvveti birliğin emrine

³⁶⁶ Chris Lindborg, "The EU Rapid Reaction Force: Europe Takes on a New Security Challenge", **Occasional Papers on International Security Policy**, Basic Paper No. 37, Ağustos 2001, <<http://www.basicint.org/pubs/Papers/BP37.htm>>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

vermektedir³⁶⁷. Çınar Özen'e göre, Helsinki Temel Hedef'i ve yeni bir Avrupa askeri sanayisi geliştirme planı St Malo'da vurgulanan ve Amsterdam Antlaşması'nda yer alan AB'nin özerk eylem geliştirme amacının uzantısıdır³⁶⁸.

Anders Oljelund'a göre, AB'nin temel hedefi kabul etmesi siyasi bir işbirliği olarak görülmelidir. Kriz yönetim kapasitesi, diğer organizasyonlar ve AB üyesi olmayan ülkelerle kullanıldığında anlam içermektedir. NATO kriz yönetiminde karar verici bir rol izlemeye devam edecektir. Ancak, amaçlanan NATO ve AB arasında emek-iş ayrımı yapılması değildir³⁶⁹.

Helsinki Zirvesi'nde belirtilen amaçların gerçek askeri kapasiteyi yansıtmadığına işaret eden Jolyon Howorth, en etkin ve iyi askeri donanıma sahip olan İngiltere'nin 2003 Irak savaşında sadece 45.000 kişilik bir orduyu, Helsinki zirvesinde belirtildiği gibi 60 gün içinde değil de 70 gün içinde gönderdiğine işaret etmiştir³⁷⁰.

Diğer yandan, NATO'nun Avrupa üyelerinin 1995-1999 yılları arasındaki askeri harcamalarını ABD ile kıyaslandığında Avrupa'nın askeri kapasitesinin geliştirilmeden Atlantik ittifakını korumanın zor olduğunu anlayan İngiltere için "Temel Hedef" belirlenmesi gereklilik haline gelmiştir. Aşağıdaki tablo NATO'nun Avrupa üyeleri ve ABD'nin 1995-1999 yılları arasındaki askeri harcamalarını göstermektedir³⁷¹.

³⁶⁷ Jean-Yves Haine, 2004, s. 44.

³⁶⁸ Çınar Özen, "ESDP-NATO Relations: Considerations on the Future of European Security Architecture", **The Turkish Yearbook**, Vol. XXXIII, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dosyalar/MMTY/33/9_cinar_ozen.pdf>, (Erişim tarihi: 15.07.2008), s. 240.

³⁶⁹ Anders Oljelund, "NATO-EU Relations and the Future of European Security and Defence", **Insight Turkey**, Vol.3, No. 3, July-September 2001, s. 11.

³⁷⁰ Jolyon Howorth, 2005, s. 190.

³⁷¹ Jolyon Howorth, Kasım 2000, s. 43.

AB üyeleri ve ABD'nin savunma bütçeleri kıyaslandığında Avrupalıların savunma harcamalarına ABD kadar kaynak ayırmadıklarını gerçeği ortaya çıkmaktadır. Birliğin ABD Kongresi'nden yükselen Avrupa'nın savunma yükünün paylaşılması yönündeki eleştirileri ortadan kaldıracak askeri kapasiteye sahip olmadığı ortamda saptanan Helsinki Temel Hedefi İngiltere için yerinde bir girişim olmuştur. Bununla birlikte İngiltere Helsinki Temel Hedefinin açıklanmasının akabinde Avrupa federal ordusu kurmaya yönelik herhangi bir önerinin de anlamsız olduğunun altını çizmiştir³⁷².

NATO Üyesi Batı Avrupa Ülkeleri ve ABD'nin Savunma Bütçeleri 1995-1999

ABD Doları	Savunma Bütçesi				
	1995	1996	1997	1998	1999
Batı Avrupa					
Belçika	3,534	3,186	2,806	2,723	2,588
Danimarka	3,250	3,099	2,726	2,652	2,395
Fransa	42,240	37,861	32,711	30,703	28,353
Almanya	34,625	32,745	26,641	26,002	23,790
Yunanistan	3,473	3,598	3,648	3,867	3,675
İtalya	16,619	20,680	18,237	17,495	15,609
Lüksemburg	128	124	109	105	98
Hollanda	8,775	8,249	6,992	6,869	6,797
Norveç	3,901	3,820	3,597	3,099	3,070
Portekiz	1,869	1,755	1,698	1,554	1,564
İspanya	7,243	7,014	5,942	5,888	5,464
İngiltere	35,725	34,196	35,736	36,111	33,254
Ara Toplam	161,382	156,327	140,843	137,068	126,657
ABD	274,624	271,739	257,975	253,423	252,279
Toplam	436,006	428,066	398,818	390,491	379,036

³⁷² Jolyon Howorth, "Britain, NATO and CESDP: Fixed Strategy, Changing Tactics", **European Foreign Affairs Review**, No. 5, 2000, s. 384.

5. Nice Antlaşması

26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan ve 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren Nice Antlaşması ile BAB'ın AB'ye entegrasyonu sağlanmış, Amsterdam Antlaşması'na uygun olarak BAB'ın operasyonel faaliyetleri AB içine alınmıştır³⁷³. Ayrıca, AGSP'nin, ODGP'nin bir uzantısı olduğu resmen deklare edilmiştir ve "Politik ve Stratejik Komite", "Askeri Komite", "AB Genel Kurmayı" adıyla üç yeni birim oluşturulmuştur³⁷⁴.

Nice Antlaşması ile ayrıca, Birliğin bütün olarak amaçları gerçekleştirmelerinin zor olduğu durumlarda üye devletler (en az sekiz üye devlet) kendi aralarında "arttırılmış işbirliği" kurabilirler hükmünü getirmiştir³⁷⁵. Ancak bu işbirliğinin, yalnızca ortak eylem ve pozisyonun uygulanması, silah girişimleri veya kriz yönetim kabiliyetleri edinilmesine katkıda bulunan güvenlik ve savunma girişimleri ile ilgili olabilmesi, uygulama alanı bakımından kısıtlı bir hüküm olduğu kanaatini güçlendirmektedir³⁷⁶.

6. Leaken ve Seville Zirveleri

Aralık 2001 tarihinde gerçekleştirilen Leaken Zirvesi'nde, AB'nin kriz yönetim operasyonlarını uygulayabilecek duruma geldiği ilan edilmiştir³⁷⁷. Böylece

³⁷³ Mehmet Özcan, "AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", <<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18>>, (Erişim tarihi: 21.05.2007)

³⁷⁴ İrfan Kaya Ülger, 2002, s.104

³⁷⁵ **Nice Antlaşması**, 10 Mart 2001 tarih ve C 80/1 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

³⁷⁶ Halil Bilecen "Maastricht Antlaşması'ndan Günümüze Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 1, No 1, 2005, s. 157.

³⁷⁷ Hasret Çomak, "Türkiye, NATO, AGSK, AOGSP", **Stradigma Dergisi**, Sayı:1, 2003, <<http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no:103>>, (Erişim Tarihi: 02.05.2007)

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın operasyonel olduğu resmen açıklanmıştır.

Haziran 2002 Seville Zirvesi'nde AB'nin kriz yönetimi görevlerini üstlenebilecek durumda olduğu teyit edilerek, 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, Bosna-Hersek'te BM'in yerine AB'nin polis misyonu (EUPM) görevini üstlenmeye hazır olduğu bildirilmiştir. Makedonya'da da NATO'nun görev süresinin dolmasından sonra, AB'nin bu görevi devralma isteği açıklanmıştır³⁷⁸.

Birlik uzun vadede çatışmaların önlenmesine hizmet edecek AB araçlarının kuvvetlendirilmesine; üçüncü ülkelerle, terörle mücadele, silahların denetimi ve yayılmasının önlenmesi konuları kapsamında diyalogun geliştirilmesine; üçüncü ülkelere uluslararası terör tehdidine etkili karşılık verebilme kapasitelerini arttırmak için destek vermeye; AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı antlaşmalara, anti-terörizm hükmü eklenmesi çalışmalarına ve üçüncü ülkelerle ilişkilerin terörizme karşı sergiledikleri tutumları ve aldıkları önlemler çerçevesinde yeniden değerlendirilmesinin yapılmasına ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1373 numaralı kararı ile uyumlu olarak terörle mücadele konusunda alınan önlemlerin yürütülmesine devam edeceğini ifade etmiştir³⁷⁹.

7. Göteborg ve Kopenhag Zirveleri

Haziran 2001 tarihinde gerçekleştirilen Göteborg Zirvesi sonucunda AGSP'ye ilişkin alınan kararlar genel olarak şu konulardan oluşmaktadır³⁸⁰:

³⁷⁸ Muharrem Gürkaynak, 2004, s. 193.

³⁷⁹ Presidency Conclusions, Seville European Council, 21-22 June 2002, <http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200206Seville_excerpt.pdf>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

³⁸⁰ Presidency Conclusions, Göteborg European Council, 15-16 June 2001, <http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200106Goeteborg_Extract.pdf>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

- AB, bu zirve sonucunda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanmasındaki öncelikli sorumluluğunu tanıdığını ifade etmiştir.
- Kriz yönetiminin sivil yönlerine ilişkin somut hedefler belirlenmiştir ve bu hedeflerin 2003 yılı sonuna kadar gönüllü katkılar yolu ile yerine getirilmesi sağlanacaktır.
- NATO ile ilişkiler kapsamında danışma ve işbirliğine ilişkin düzenlemeler üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu düzenlemelerin yürütülmesine ilişkin somut örnek ise, NATO ile Batı Balkanlar'da kriz yönetimi konusunda sürdürülen yakın işbirliği olmuştur.
- AB ve Birleşmiş Milletlerin, özellikle öncelikli olarak, Batı Balkanlar'da, Orta Doğu'da ve Afrika'da çatışmaların önlenmesi alanlarında etkili bir ortaklık oluşturulması konusunda ilerleme kaydettikleri belirtilmiştir.

Aralık 2002 Kopenhag Zirvesinde ise Konsey, Avrupa Birliği'nin Makedonya'daki askeri operasyonu devralmaya hazır oluşunu teyit etmiş ve AB'nin NATO ile gerekli danışma sürecinin başlatılmasına ve ilgili AB kurumlarının, askeri planlar ve diğer olasılıkları da içine alan hazırlık çalışmalarının tamamlanmasına karar vermiştir. Konsey ayrıca Birliğin, Bosna Hersek'te yürütülen SFOR operasyonunu yönetme konusundaki istekliliğini de tekrarlamıştır³⁸¹.

³⁸¹ Presidency Conclusions, Copenhagen European Council, 12-13 December 2002, <http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200212Copenhagen_excerpt.pdf>, (Erişim tarihi: 16.07.2008)

8. Selanik ve Brüksel Zirveleri

Haziran 2003 tarihinde gerçekleştirilen Selanik Zirvesi'nde Avrupa Birliği'nin öncelikleri arasına çatışmaların önlenmesi, adaletin yaygınlaştırılması, istikrarın ve barışın korunması eklenmiştir. 2003 yılının Aralık ayında "Avrupa Birliği Güvenlik Stratejisi" oluşturulması öngörülmüştür. Ayrıca, 2004 yılında "Savunma Ajansı" kurulması için çalışmalara başlanması karara bağlanmıştır³⁸².

Aralık 2003 tarihindeki Brüksel Zirvesi'nde Birliğin ilk resmi güvenlik strateji belgesi onaylanmıştır. Ayrıca Bosna Hersek'te oluşturulacak askeri AGSP misyonuna hazır olduğu belirtilmiş ve askeri yeteneklerin Berlin Plus düzenlemelerine uygun olarak kullanılacağı ifade edilmiştir³⁸³.

9. Lizbon Antlaşması

AGSP ile ilgili hükümler 2007 yılına kadar antlaşmalarda yer almamıştır. AB Anayasa taslağının referandum sürecinde sekteye uğramasının ardından Aralık 2007 tarihinde imzalanan Lizbon Antlaşması ile AGSP ile ilgili hükümler ilk defa Birlik Antlaşmalarına dahil edilmiş ve hukuki bağlayıcılık kazanmalarının yolu açılmıştır.

Lizbon Antlaşması AGSP'nin adını "Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası" (OGSP, Common Security and Defence Policy) olarak değiştirmiştir. Üye Devletlerin ve AB'nin dış politikalarının daha uyumlu formüle edilmesi AB'nin dış

³⁸² Presidency Conclusions, Thessaloniki European Council, 19-20 June 2003, <http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200306Thessaloniki_excerpt.pdf>, (Erişim tarihi: 16.07.2008)

³⁸³ Presidency Conclusions, Brussels European Council, 12-13 December 2003, <http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200312Brussels_excerpt.pdf>, (Erişim tarihi: 16.07.2008)

ilişkilerinde daha tutarlı politika izleyebilmesi için “Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi” birimi oluşturulmuştur³⁸⁴.

Lizbon Antlaşması’nda nitelikli oyçokluğu usulünün genel kural olması ve birçok konuda veto hakkının kaldırılması öngörülmüş fakat ODGP ve OGSP’nin önemli bir özelliği olan hükümetlerarası işbirliği karakteri ve oybirliği prensibi korunmuştur³⁸⁵.

Diğer yandan, Lizbon Antlaşması’nda, “Ulusal güvenlik her üye devletin kendi münhasır sorumluluğu altında bulunmakta” denilerek OGSP’nin sınırları açıkça belirtilmiştir³⁸⁶. Ayrıca Antlaşmanın 10 Numaralı protokolünde OGSP hükümlerinin, üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının kendine özgü niteliklerine zarar vermeyeceği vurgulanmıştır³⁸⁷.

Antlaşmada OGSP’nin kapsadığı görevler şu şekilde ifade edilmiştir: barış sağlama ve çatışma sonrası istikrar sağlama dahil, ortak silahsızlandırma operasyonları, insani görevler ve kurtarma görevleri, askeri danışma ve destek görevleri, çatışmayı önleme ve “barışı koruma” görevleri, kriz yönetiminde muharip güç kullanılmasını içeren görevler. AB’nin OGSP görevlerini üye devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği belirtilerek, ayrıca OGSP’nin uygulanması ve Konsey tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için üye devletlerin Birliğe askeri ve sivil yetenekleri hazır etmesi gerektiği öngörülerek³⁸⁸, AB’nin kendine ait

³⁸⁴ “Title V-General Provisions on the Union’s External Action and Specific Provisions on the Common Foreign and Security Policy”, Lizbon Antlaşması, 9 Mayıs 2008 tarih ve C 115 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

³⁸⁵ **Ibid.**

³⁸⁶ **Ibid.**

³⁸⁷ “On Permanent Structured Cooperation Established by Article 42 of the Treaty on European Union”, Protocol (No 10), Lizbon Antlaşması, 9 Mayıs 2008 tarih ve C 115 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

³⁸⁸ “Title V-General Provisions on the Union’s External Action and Specific Provisions on the Common Foreign and Security Policy”, Lizbon Antlaşması, 9 Mayıs 2008 tarih ve C 115 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

daimi askeri güçlerinin (Avrupa ordusu) söz konusu olmadığı dolaylı bir şekilde belirtilmiştir.

Antlaşmada ayrıca “herhangi bir üye devlet kendi sınırları dahilinde silahlı saldırıya maruz kalması durumunda, diğer üye devletler BM Antlaşması’nın 51. Maddesinde düzenlenen “müşterek meşru müdafaa hakkı” uyarınca, kendi imkanları dahilinde tüm araçlarla yardımcı ve destek olmak yükümlülüğüne sahiptir”, denilerek AB mevzuatında ilk defa bir “karşılıklı dayanışma maddesi” öngörülmüştür. Fakat “karşılıklı dayanışma maddesine”, “bazı üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının özgül niteliklerine hanel getirmez” ve “bu alandaki yükümlülük ve işbirliği, halen kolektif savunmalarının temelini ve bunun uygulama forumunu oluşturan NATO’ya üye devletlerin yükümlülükleri ile uyumlu olur” denilerek, önemli yapısal sınırlılıklar getirilmiştir³⁸⁹. Ayrıca antlaşmaya koyulan “dayanışma hükmü” (solidarity clause) gereğince, Birliğin ve üye devletlerin, bir üye devlet terörist saldırıya ya da doğal ya da insan- yapımı felakete maruz kalması durumunda, dayanışma ruhu içinde hareket etmesi öngörülmüş, ayrıca Birliğin, üye devletler tarafından kendisine tevdi edilen askeri yetenekler dahil, sahip olduğu tüm araçları üye devlet sınırları içinde terörist saldırıları önlemek, demokratik kurumları ve sivil toplumu herhangi bir terör saldırısından korumak, terörist saldırı durumunda ve doğal ya da insan- yapımı felakete maruz kalması durumunda siyasi otoritelerin talebi üzerine üye devleti desteklemek amacıyla kullanacağı belirtilmiştir³⁹⁰.

Özetle, Lizbon Antlaşması’nın getirdiği düzenlemeler ile AB’nin dış politikada tek sesle temsil edilmesini ve kolaylaştırılmış karar alma mekanizmalarıyla hızlı müdahalelerde bulunmasını sağlamak amaçlanmıştır. Karar

³⁸⁹ **Ibid.**

³⁹⁰ “Title VII- Solidarity Clause”, Lizbon Antlaşması, 9 Mayıs 2008 tarih ve C 115 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

alma mekanizmasında ulus devletler hala en önemli aktörler olsalar da yapılan düzenlemeler Birliğin savunma alanındaki etkinliğinin artacağına işaret etmektedir. İngiliz Dışişleri Bakanı David Miliband Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde yaptığı konuşmada “Lizbon Antlaşması AB'nin dış dünyadaki rolünü yeniden tanımlama ve düşünme fırsatı vermektedir³⁹¹.” diyerek İngiltere'nin sürece verdiği desteği ortaya koymuştur. Miliband aynı konuşmada “Dış politika ve güvenlik politikası konusunda karar alınmasında her üye ülkenin veto hakkına sahip olduğu oybirliği mekanizması hala geçerlidir³⁹².” ifadesiyle İngiltere'nin dış politika ve güvenlik konularının hükümetlerarası niteliğinin devamlılığına verdiği öneme de işaret etmiştir.

E) 2000'Lİ YILLARDA AGSP VE İNGİLTERE

İngiltere'nin politikasında değişime giderek AB'nin savunma ve güvenlik alanında etkinliğinin artması görüşünü savunmaya başlaması ile gerçekleşen Saint Malo zirvesi ve sonrasında yapılan AB zirvelerinde AGSP'nin şekillenmesinin yolu açılmıştır. Bununla birlikte 11 Eylül Saldırıları'nın ardından İngiltere'nin siyasi önceliklerinin değişmesi ile AGSP'yi güçlendirme çabalarında yavaşlama görülmüştür.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye karşı gerçekleştirilen terörist saldırılar, Atlantik'in iki yakası arasındaki ülkelere yönelik tehditlerin artık kıta Avrupası'ndan değil, Avrupa'nın dışından kaynaklandığını göstermiştir. Böylece, Soğuk Savaş

³⁹¹ David Miliband, 'Strong Britain in a Strong Europe', International Institute for Strategic Studies (IISS) konuşması, 26 Ekim 2009.

³⁹² **Ibid.**

sonrası ortaya çıkan ve 11 Eylül saldırıları ile somutlaşan global tehdit algılamaları ile birlikte, ABD de savunma ve güvenliğini artık Avrupa merkezlilikten uzaklaştırmaya ve global ölçekte genişletmeye başlamıştır.

ABD'nin terörizme karşı başlattığı savaşta Avrupa'dan tam destek gelmiştir. Afganistan operasyonunda AB ülkeleri Bush yönetimine destek verme konusunda birleşmişlerdir. Saldırlardan iki gün sonra Fransız gazetesi olan Le Monde'de "Hepimiz Amerikalıyız (We all are Americans)" haberi yer alırken, Tony Blair Amerika'nın yanında olduklarını belirtmiş, Gerhard Schröder ise uluslararası terörizm ile mücadelede Amerika ile sınırsız işbirliği ifadesini kullanmıştır. Fakat 11 Eylül saldırılarından sadece yedi ay sonra The Economist'de "Vietnam'dan bu yana Batı Avrupa, Amerikalı müttefiklerinden bu derecede ayrılmamıştı." haberi yer almıştır³⁹³. Bunun nedeni, ABD'nin BM'yi olduğu gibi Avrupalı müttefiklerini de hiçe sayan "ya yanımdasın ya karşımda (either you are with us or you are with the terrorists)" yaklaşımını benimseyerek tek taraflı ve saldırgan bir politika izlemesidir³⁹⁴.

11 Eylül sonrası ABD'nin Afganistan'da El-Kaide ve Taliban'a karşı yürüttüğü mücadelede, AB'den tam destek gelirken ABD tek taraflı davranmayı tercih etmiştir. NATO 11 Eylül saldırılarından hemen sonra Washington Anlaşması'nın 5. maddesini yürürlüğe koymasına rağmen, ABD, NATO'nun imkan ve yeteneklerine başvurmak yerine bu mücadeleyi duruma özel koalisyonlarla gerçekleştirmeyi tercih etmiştir. Muharrem Gürkaynak'a göre, ABD'nin NATO'nun imkan ve yeteneklerine başvurmak istememesinin nedeni, Bosna-Hersek ve Kosova müdahalelerinde ortaya çıktığı üzere NATO'nun Avrupalı üyelerinin performans ve

³⁹³ Jiri Sedvy ve Marcin Zaborowski, "Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations", **European Security**, Vol.13, No. 3, 2004, s. 190.

³⁹⁴ **Ibid.**, s. 200.

teknik kapasitelerinin yetersiz olmasıdır. ABD'nin NATO'dan bağımsız hareket etme tercihi Avrupalı müttefiklerini kaygılandırırken, ittifakın marjinelleşmekte olduğu korkularına da neden olmuştur³⁹⁵.

ABD'nin savunma ve güvenliğini Avrupa merkezlikten global ölçekte genişletmesine paralel olarak Tony Blair hükümeti de 11 Eylül sonrasında dünyayı yeniden düzenleme rolünü üstlenmiştir. İngiltere'nin üstlendiği bu sorumluluk ABD'ye terörizm ile savaşta tam destek vermeyi; terörist saldırılarının arkasında yatan temel neden olarak değerlendirilen küresel boyutta istikrarsızlık ve eşitsizlik sorununun temelini inmeyi ve hem Avrupa hem de dünya sahnesinde rol oynamayı içermektedir. İngiltere'nin üstlendiği söz konusu yeni görev AGSP'nin ikinci plana atılarak İngiltere'nin ilgisini küresel boyutta tutması ile sonuçlanmıştır.³⁹⁶

Fransa ise İngiltere'den farklı olarak 11 Eylül saldırılarını AGSP'nin varlık nedenini teyit ettiğini ve bu süreci ilerletecek bir neden olarak yorumlamıştır. Ancak İngiltere'nin yeterli desteği olmadan etkin ve uygulanabilir bir AGSP yolunda süreç devam etmek mümkün olmamıştır. 2002 Savunma Gözden Geçirme Raporu'nda belirtildiği gibi İngiltere'nin önceliği ise terörizm ile mücadele olmuştur³⁹⁷. Bu amaç çerçevesinde İngiltere terörle mücadele ve etkili bir kampanya yürütecek şekilde NATO'nun yeni bir amaca sahip olması yönünde çalışmalara odaklanmıştır. Nitekim NATO'nun Prag Zirvesi'nde Terörizm ve kitle imha silahlarına karşı mücadele ön plana taşınarak Acil Mukabele Gücü (NRF) oluşumu yönünde karar alınmıştır³⁹⁸.

³⁹⁵ Muharrem Gürkaynak, 2004, s. 218-219.

³⁹⁶ Jolyon Howorth, "France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis," *Survival*, Vol. 45, No.4, November 2003, s. 176.

³⁹⁷ Ministry of Defence, **The Strategic Defence Review: A New Chapter Supporting Information & Analysis**, July 2002, http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/DD89DBE6-CEAA-4995-9E01-52EF6D19FC73/0/sdr_a_new_chapter_cm5566_vol2.pdf, (Erişim tarihi: 05.09.2010)

³⁹⁸ **Prague Summit Declaration**, 21 Kasım 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (Erişim tarihi: 05.09.2010)

ABD'nin tek taraflı politikası Irak kriziyle zirveye ulaşmıştır. Saddam Hüseyin kontrolü altında nükleer silahlar bulunduğunu ve bölgeye demokrasi getireceğini ileri sürerek, Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz ve Perle'den oluşan Bush yönetimi 2003 yılı Mart ayında Irak'a savaş açmıştır.³⁹⁹

ABD, uluslararası hukuku göz ardı ederek gerçekleştirdiği Irak müdahalesinde Avrupa'dan beklediği desteği görememiştir. Afganistan operasyonunda AB'den tam destek gelirken, Irak müdahalesinde, ABD sadece İngiltere'nin başını çektiği Atlantikçi kanattan destek bulabilmiştir. Böylece Irak savaşı ile birlikte hem transatlantik ilişkilerde hem de AB içinde bir bölünme yaşanmıştır. AB'nin ortak bir dış politika geliştirememesi ve ABD'ye verilen destek konusunda üye ülkelerin kendi içinde bölünmesi AGSP'nin zayıflığı konusunda yoğun tartışmalara neden olmuştur.

Fransa, ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarına bağlı kalması gerektiğini savunmuştur⁴⁰⁰. Fransa'ya göre, ABD'nin Irak'ta tek taraflı davranması, Arap-İsrail çatışması ve Orta Doğu'daki sorunlara çözüm getirmeyecektir. Bu noktada Fransa'nın dış politikasının ABD hegemonyasını dengeleyecek artan bir çok kutupluluğa paralel olduğu hakkında yorumlar vardır⁴⁰¹. Nitekim Fransa Dışişleri Bakanı Dominique de Villepin konuşmasında çok kutupluluk üzerine kurulan yeni dünya düzenine gerekliliğini şu şekilde belirtmiştir:

“Bu yeni dünyanın mevcut tehditlerle başa çıkması ve istikrarı sağlaması için birçok bölgesel kutuba dayanması gerekir. Bu kutuplar birbirleriyle rekabet halinde olmamalı birbirini tamamlamalıdır. Bunlar yeni tehditlerle karşı karşıya olunan konjonktürde birlik içinde inşa edilen uluslararası topluluğun temelini oluşturur. Avrupa ülkelerinin ortak dış politika ve

³⁹⁹ Theodore A. Coulombis, “Toward a Global Geopolitical and Geoeconomic Concert of Powers?”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol 3, No 3, 2003, s. 19.

⁴⁰⁰ Alvaro de Vasconcelos, “The European Crisis and The World Order”, **Contemporary Issues in International Politics**, Foreign Policy Institute, Ankara, 2004, s. 31.

⁴⁰¹ Stephen Larrabee, “ESDP and NATO: Assuring Complementarity”, **International Spectator**, Vol. 39, No. 1, Jan-March 2004, s. 58.

güvenlik politikası geliştirme yolundaki kararlılığı da bunu yansıtır. Bu kararlılık gerçek bir Avrupa kimliği oluşturma yönündeki irademizi gösterir⁴⁰².”

Diğer yandan, İspanya, Portekiz, Danimarka ve İtalya ile birlikte ABD'nin yanında yer alan⁴⁰³ İngiltere Başbakanı Tony Blair Fransa'nın aksine tek kutupluluğu savunan görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

“Bazıları farklı güç merkezlerinin olduğu çok kutuplu bir dünyadan bahsediyor. Bazıları ise ki bu benim de görüşümü yansıtır Avrupa ve ABD arasında stratejik işbirliğini içeren tek kutuplu güce ihtiyacımız olduğuna inanmaktadır⁴⁰⁴.”

İngiltere ve Fransa ABD'nin Irak müdahalesi karşısındaki tutumları ile bölünürken, Almanya da ABD'nin amaçlarına karşı çıkıp Irak'ta güç kullanmanın gereksiz olduğunu dile getirerek Fransa'nın yanında yer almıştır. Diğer yandan 2004 yılında AB'ye üye olan Merkezi ve Orta Doğu ülkelerinin çoğu ABD'ye destek vermiştir⁴⁰⁵. Avrupa ülkeleri arasındaki bu gerilim ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Fransa ve Almanya'yı “Eski Avrupa” olarak nitelendirmesiyle şiddetlenmiştir.⁴⁰⁶

Elysee kutlamalarında Almanya ve Fransa, ABD'nin savaş stratejisine karşı yürüttükleri işbirliği açıkça ortaya çıkmıştır. Chirac ve Schröder Irak'ta öncelikli rolü BM'nin oynaması gerektiği ve aceleye getirilen bu askeri operasyona karşı olduklarını dile getirmişlerdir. Buna karşılık olarak Yunanistan ve savaş karşıtı ülkeleri dışarıda bırakarak, 8 Avrupa ülkesi tarafından açık bir mektup imzalanmıştır. Diğer yandan, Irak işgalini destekleyen Tony Blair, Fransa'nın BM kararını veto

⁴⁰² Anand Menon, “From Crisis to Catharsis: ESDP After the Iraq”, *International Affairs*, Vol. 80, No.4, 2004, s. 641.

⁴⁰³ Mahmut Niyazi Sezgin, *Bilinmeyen Avrupa*, Platin Yayınları, Ankara, Ağustos 2005, s. 77.

⁴⁰⁴ Anand Menon, 2004, s. 641.

⁴⁰⁵ *Ibid.* Idem.

⁴⁰⁶ Jiri Sedvy ve Marcin Zaborowski, 2004, s. 204.

tehdidiyle savaşı kaçınılmaz kıldığını ve savaştan onu sürdürenler değil, ona karşı çıkanların sorumlu olduğunu savunmuştur⁴⁰⁷.

2003 Nisan ayında Belçika, Fransa, Almanya ve Lüksemburg'un AGSP'ye yeni bir açılım kazandırmak amacıyla gerçekleştirdiği zirve AB içindeki farklılıkların kurumsallaştığını göstermektedir. Savaşa karşı olan 4 ülkenin bulunduğu hükümetlerarası konferansın, NATO'ya rakip bir Birlik oluşumuna neden olacağı yönünde endişeler ortaya çıkmıştır. Konferansta bir yıl içinde Tervuren'de AB'nin sürekli operasyon üssü oluşturması doğrultusundan bir öneri sunulmuştur. ABD Devlet Bakanı Richard Boucher bu dört ülkeyi "chocolate maker" olarak nitelendirmiş ve İngiltere, NATO'nun öncü rolüyle tutarlı bir şekilde AB'nin kendi planlama yeteneklerini oluşturmasını sağlayacak AB planlama yeteneğinin oluşturulmasını öneren bir Savunma Bakanlığı raporu yayımlamıştır.⁴⁰⁸

Özetle, Irak krizi karşısında Avrupa uluslararası arenada tek bir ses olamamış, AB üyeleri ulusal politikaları ile ön plana çıkmıştır. ABD'nin Irak müdahalesine karşı üye ülkelerinin izledikleri politikalarla AB içindeki bölünme açıkça ortaya çıkarken AGSP'nin sonunun geldiği yolunda fikirlerin gelişmesine neden olmuştur. Fakat, Anand Menon, Irak krizinin Avrupa içi ilişkiler açısından olumsuz sonuçlar doğursa da Avrupa savunma politikası açısından olumlu etkiler yarattığına işaret etmektedir.

Irak savaşı sonrası AGSP alanında yaşanan gelişmeler arasında, AB'nin Bosna-Hersek, Makedonya ve Kongo'daki operasyonlara katılması ile AGSP'nin operasyonel gerçeklik haline gelmesi yer almaktadır⁴⁰⁹.

⁴⁰⁷ Anand Menon, 2004, s. 638.

⁴⁰⁸ **Ibid.**, s. 638-639.

⁴⁰⁹ **Ibid.**, s. 641.

31 Mart 2003 tarihinde, AB, Makedonya Eski Yugoslavya Cumhuriyeti'nde, NATO'dan görevi devralarak gerçekleştirdiği barışı koruma misyonu ile ilk askeri operasyonunu gerçekleştirmiştir. Berlin-Plus düzenlemesi çerçevesinde gerçekleştirilen ilk operasyon olan Concordia operasyonu; İrlanda ve Danimarka dışındaki tüm AB üyelerinden ve AB ülkeleri dışında 14 ulustan oluşan 357 bölük askerin katılımı ile küçük dağlık bir ülkede gerçekleşmiştir. Jolyon Howorth'a göre bu operasyon askeri açıdan basit bir eylem olmakla birlikte siyasi sembol açısından büyük önem arz etmektedir. Concordia operasyonunun önemi, komuta ve kontrol etmeden, kuvvet politikası kullanılması yoluyla, lojistik, finansman ve yasal düzenlemeler gibi konulara kadar uzanan AB'nin gerçekleştireceği askeri operasyonların her yönünü kapsayan ve yakın zamanda üzerinde anlaşmış olduğu prosedürlerini test etme fırsatını bulmasıdır⁴¹⁰.

AB'nin kıta dışında gerçekleştirdiği ilk özerk operasyonu Haziran 2003'ten Eylül 2003'e kadar sürmüş olan BM'nin talebi üzerine başlatılan Artemis operasyonudur. Kongo Demokratik Cumhuriyetinde gerçekleştirilen Artemis operasyonunda AB yetenekleri konusunda Concordia operasyonundan daha fazla ders alınmıştır. 6500 kilometre uzakta bilinmeyen ve arazinin elverişsiz olduğu bir bölgeye acil güç kullanımını içeren bu operasyonun başarılı olduğu yönünde değerlendirme yapılmaktadır. 2200 ordunun 1785'ini karşılayan Fransa, operasyonun liderliğini yapmıştır. Operasyona katkıda bulunan diğer ülkelerden, havadan stratejik nakliye, Almanya, Yunanistan, İngiltere, Brezilya ve Kanada tarafından; mühendisler İngiltere tarafından; helikopterler Güney Afrika tarafından ve özel kuvvetler İsveç tarafından karşılanmıştır. Operasyonel planlama 13 ülkenin görevlilerinin yardımı ile

⁴¹⁰ Jolyon Howorth, 2005, s. 192-194.

Fransa'da bulunan *Centre de Planication et de Conduite des Operations*'dan idare edilmiştir⁴¹¹.

Aralık 2004 tarihinde AB, NATO'dan Bosna-Hersek'te istikrarı sağlama görevini üstlenen SFOR komutasını devralmıştır. Concordia operasyonunda olduğu gibi Berlin-Plus düzenlemeleri çerçevesinde yürütülen Bosna-Hersek operasyonunu Jolyon Howorth, AB'nin askeri gücünün test eden bir operasyon olarak tanımlamaktadır. Bosna-Hersek'de 60.000 orduyu içeren NATO gücü kullanılmıştır. Bu sayı Ocak 2003 tarihine kadar 12.000'e düşmüştür. 2004 yılı için her biri 750 askerden oluşan 10 grup kalacağı ve asker sayısının yaklaşık olarak 7000'e düşeceği tahmin edilmiştir. Jolyon Howorth'a göre, asker sayısındaki bu azalma, 2004 yılının sonunda AB'nin NATO'dan görevi devralmasını olanaklı kılmıştır. Zaten NATO'nun SFOR gücündeki ordularının %80'ini Avrupa ülkelerinden oluşmaktaydı. Bu yüzden Althea operasyonu, AB'nin bu zamana kadar en istekli olduğu operasyon olmuştur⁴¹².

Irak savaşı sonrası AGSP alanında sağlanan diğer önemli bir gelişme operasyonel planlama alanında gerçekleşmiştir. AB'nin planlama düzenlemeleri tartışmalarında İngiltere her zaman Fransa liderliğinde gerçekleşen Kongo operasyonu örneğinde olduğu gibi bir ülke tarafından yönetilen AB'nin tek başına yürüttüğü operasyonlar için ulusal üslere öncelik verilmesinin en uygun olanak olduğunu ve AB yeteneklerinin Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargahı'na (SHAPE) entegre olması gerektiğini savunmuştur. Diğer yandan Fransa operasyonel planlamanın sadece AB seviyesinde olmasını savunmakta, çok ulusluluk ve istihbarat

⁴¹¹ *Ibid.*, s. 194.

⁴¹² *Ibid.*, Idem.

alanında ilerleme sağlanması gerektiği üzerinde durmaktadır⁴¹³. Fransa, Almanya, Belçika ve Lüksembourg'un Tervuren'de AB askeri karargahı kurulmasını yönünde aldığı karar AB üye ülkeleri arasında bu konuda var olan bölünmeyi açıkça ortaya çıkarmıştır.

Aralık 2003 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen Avrupa Zirvesi bu görüşler arasında varılan uzlaşmayı ifade etmektedir. Zirvede 2 önemli gelişme tasarlanmıştır: Berlin Plus çerçevesinde gerçekleşecek operasyonlarda AB ve NATO arasında şeffaflık sağlayacak şekilde SHAPE içinde AB merkezinin kurulması ve NATO'nun AB Askeri Kurmayı ile bağlantı kuracak düzenlemeler yapılması. Zirvede ayrıca, Brüksel'deki AB Askeri Kurmayı içinde Solana tarafından izlenecek özerk bir AB planlama merkezinin kurulması; söz konusu merkezin hem sivil hem de askeri AB operasyonlarının planlama özelliğini içermesi ve sadece AB tarafından gerçekleştirilecek operasyonlarda kullanılacak üslerde tercih olanağı sağladığı kabul edilen mevcut ulusal üsler ile yakın işbirliği içinde olması; belirli koşullar altında, hiçbir ulusal üssün hazır ve uygun olmadığı durumda, AB Bakanlar Konseyi'nin askeri ve sivil görevler için AB üssüne başvurabilmesi; söz konusu üssün NATO ile yakın işbirliği içinde çalışması ve sürekli bir üs niteliğinde değil de özel görevler için gerçekleştirilen operasyonlarda kullanılması yönünde karar varılmıştır⁴¹⁴. Özetle, varılan sonuç Tervuren'de Almanya, Fransa, Belçika ve Luksemburg'un üzerinde uzlaştığı daha özerk bir AGSP değil de İngiltere'nin isteklerine yakın NATO'ya bağlı bir AB askeri kapasitesidir. Tervuren'de kararlaştırıldığı gibi devamlı bir üs yerine özel görevler için operasyonlar düzenleme kapasitesi üzerinde anlaşılmıştır. Böylece özerk AB askeri operasyonları için temel seçenek ulusal üsler olmuştur.

⁴¹³ *Ibid.*, s.199.

⁴¹⁴ *Ibid.*, s. 199-200.

Anand Menon'a göre, ABD politikalarına karşı açıkça belirtilen endişelere rağmen Irak krizi deneyimi müzakere sürecinde NATO taraftarı üye devletlerin pozisyonunu güçlendirici etki yapmıştır. Savaşın resmen sonlanmasının ardından yapılan tartışmalarda, 25 AB üyesinin çoğunluğunun daha bağımsız bir AGSP isteyen dörtlüye karşı çıkararak ABD'ye karşı bir AGSP girişimine düşmanca yaklaşması nedeniyle bu grubun NATO'dan bağımsız bir AGSP konusunda baskı yapma şansı azalmıştır⁴¹⁵.

Diğer yandan Avrupa Birliği Aralık 2003 tarihinde Avrupa Güvenlik Stratejisi'ni onaylamıştır. Tüm üye ülkelerin üzerinde anlaşmaya varması ile Avrupa'nın kendi güvenlik stratejisini onaylaması, üye devletlerin güvenlik politikası konusunda uzlaştığını göstermektedir. Irak savaşının bu uzlaşmadaki önemi, AB Güvenlik Çalışmaları Başkanının aşağıda yer alan sözünde açıkça ortaya konulmaktadır.

"Irak'tan önce Avrupa Stratejik konsepti sorusunun gündeme gelmesi ütopya idi. On beşler içinde ABD'ye kayıtsızlık ve bağılılığın bir arada bulunması ve ulusal tercihler AB'nin kendi güvenlik konseptine sahip olması fikrini tehlikeye sokuyordu. Irak'tan sonra genişleyen AB'nin 25 üyesi ortak bir dünya görüşü ve bu görüş içinde Birliğin eylem stratejisi üzerinde anlaşmışlardır."⁴¹⁶

Strateji Belgesi'nde herhangi bir AB üyesi ülkenin topyekün bir saldırıya hedef olma olasılığının ortadan kalktığı, ancak Avrupa'nın daha çeşitli, daha az görünür ve daha az öngörülebilir tehditlerle karşı karşıya olduğu vurgulanmakta ve Avrupa'nın maruz kaldığı tehditler; sırasıyla terörizm, kitle imha silahlarının

⁴¹⁵ Anand Menon, 2004, s. 643-644.

⁴¹⁶ **Ibid.**, s. 645-646.

yayılması, bölgesel çatışmalar, çöken devletler ve organize suç olarak sıralanmaktadır⁴¹⁷.

Strateji Belgesinin ikinci bölümünde AB'nin stratejik amaçları ortaya konularak iki özellik üzerinde durulmaktadır: İlki, çatışmaların önlenmesi yoluyla savunmanın sınırını belirleyen hattın çoğunlukla dışarıda olacağı; ikincisi ise, yeni tehditlerden hiçbirinin sadece askeri yoldan çözülemeyeceğidir. Stratejik amaçlar, Avrupa bölgesinde güvenliğin kurulması ve varlığını sürdürebilen yeni bir uluslararası düzen yaratılması olmak üzere iki sütun üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki ABD politikasından ayrı iken, ikincisi ise sadece kısa süreli bir başvuruya dayanmaktadır. Belgede, uluslararası hukuka bağlılık ve BM'nin uluslararası meşruluğun tek kaynağı olduğu güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır. Son bölümde AB'nin daha aktif, yetenekli ve tutarlı olması gereken politikaları üzerinde durularak, erken, hızlı ve gerektiğinde müdahaleyi mümkün kılacak bir stratejik kültürün geliştirilmesine ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır⁴¹⁸.

Müdahale; siyasi, diplomatik, askeri, sivil, ticari, kalkınmaya yönelik araçları içerecek şekilde AB'nin kullanımındaki tüm araçları ifade etmektedir. Belgede ayrıca, AB'nin bir çok operasyonu aynı zamanda sürdürebileceği vurgulanmaktadır. Bunu yapabilmek için gerekli olan daha fazla yetenek; daha fazla kaynak, daha fazla imkan, daha fazla istihbarat paylaşımı ve ortak tedarik anlamına gelmektedir ki bunlar da AB'nin güvenlik ve savunma politikasının geliştirmede karşılaştığı temel güçlüklerdir. Strateji Belgesinde ayrıca, NATO imkanlarından yararlanma, ABD ile etkin ve dengeli ortaklık üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede, öncelikle ABD ve

⁴¹⁷ **European Security Strategy- A Secure Europe in a Better World**, Brussels, 12 December 2003, <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>>, (Erişim tarihi: 05.06.2008)

⁴¹⁸ **Ibid.**

NATO, ikinci olarak Rusya ve dünyadaki tüm bölgesel partnerleri ile ortaklığı vurgulamaktadır. Belgenin daha adil, güvenli ve birlik içinde bir dünyaya öncülük edecek etkin çok taraflı bir sistemin oluşmasına katkı sağlayacağı iddia edilmektedir⁴¹⁹.

Strateji Belgesi'nde İngiltere'nin politikasına paralel olarak NATO imkanlarından yararlanma ve ABD ile ortaklık vurgulanırken Anand Menon'a göre, NATO'ya bağlılık ile AB güvenlik politikası realist bir özellik kazanmıştır. Büyük çaplı askeri müdahaleler için uygun yapıda olmayan AB'nin Makedonya ve Kongo'daki küçük çaplı girişimlerde başarılı olabilmesi için küçük çapta askeri kapasiteye sahip bir güvenlik aktörü olması gerekir. Son yıllardaki gelişmeler, geçmişteki gerçekleşmesi zor abartılmış söylemler yerine daha pragmatik bir yaklaşım sergileyerek bu konuda iyimser bir havanın oluşmasını sağlamıştır⁴²⁰.

Irak savaşı sonrasında AGSP konusundaki tartışmalar siyasi hedeften çok askeri kapasite üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk olarak Kasım 2003'te Fransa ve İngiltere arasındaki ikili zirvede ortaya çıkan, küçük ölçekli görevleri üstlenebilecek AB askeri kapasitesi fikri, 2004 yılı başındaki tartışmalarda desteklenmiştir. BM kontrolü altında, 15 gün içinde toplanabilecek birimlerin oluşturulması gündeme gelmiştir. 22 Kasım 2004'te AB ülkeleri Savunma Bakanları tarafından kabul edilen Acil Muharebe Gücü'nün 1500'er kişilik 13 bağımsız birimden oluşması ve kriz bölgelerine ilk müdahaleyi yapması ve Acil Müdahale Gücü görev alanı kadar bölgeyi kontrolde tutarak hazırlaması öngörülmüştür. İlk etapta, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'nın kendi birliklerini kurarak 2005 yılı içinde göreve hazır hale getirmeleri, geri kalan birliklerin üçer ülke tarafından karma şeklinde oluşturularak

⁴¹⁹ **Ibid.**

⁴²⁰ Anand Menon, 2004, s. 646.

2007 yılına kadar hazırlanması planlanmıştır. Avrupa bütünlüğünün sağlanması için AB üyesi olmayan Norveç de karma birliklere dahil edilmiştir. Ayrıca aday ülkelerin de oluşumda yer alabileceği belirtilmiş ve Türkiye'nin de İtalya ve Romanya ile birlikte oluşturulacak muharebe grubunda yer alması kararlaştırılmıştır.⁴²¹ Yeni savaş grupları 2003 yılında görev alan AB'nin silahlı kuvvetlerinin yaşadığı deneyimler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, her yaşadığı süreçten ders alan ve bu doğrultuda gelişimini yönlendiren AB'nin askeri alanda da yaşadığı deneyim ile daha rasyonel politikalar benimsediği görmekteyiz.

Irak savaşı ayrıca, AB'nin askeri kapasitesinin fayda sağlayacağı yönünde kuşkuları olan Avrupa ülkelerini ikna etmiştir. İskandinav ülkeleri AB'nin askeri görev üstlenmesini daha fazla destekler hale gelmişlerdir. 11 Eylül saldırıları Norveç'in AB savunma birliği konusundaki tutumunda değişime neden olmuştur. Aynı zamanda İsveç ve Finlandiya, AB askeri kapasitesinin gelişimi konusuna daha olumlu bakmaya başlamışlardır⁴²².

Kriz ayrıca üye devletlerin güvenlik ilişkileri konusunda daha güçlü bir tutum takınmalarını sağlamıştır. AB Dışişleri Bakanları ilk defa kitle imha silahları tehdidi üzerinde durarak kitle imha silahlar deklarasyonu ile siyasi ve diplomatik önlemler başarısız olduğunda en son çare olarak BM Anayasası çerçevesinde kuvvet kullanımı içeren zorlayıcı önlemler konusunda anlaşmaya varmışlardır⁴²³.

Böylece, Irak savaşı öncesi AGSP alanında AB-NATO ilişkisi, AGSP'nin kapsamı ve Avrupa'nın üç büyük ülkesinin bu politikadaki rolü konularındaki tartışmaları, kriz sonrasında çözüme ulaşmıştır. Irak krizi sonrasında Birlik içinde bazı üye devletlerin gerçekleşmesi zor isteklerini bir kenara bırakıp savunma

⁴²¹ Mahmut Niyazi Sezgin, 2005, s. 91-92.

⁴²² Anand Menon, 2004, s. 645.

⁴²³ **Ibid.**, Idem.

politikalarının NATO ile yakın ilişkili olması gereğini kabul etmeleriyle, AGSP'nin gelişimini engelleyen tartışmalar daha sınırlı bir AGSP ile çözüme kavuşmuştur. Diğer yandan en son gelinen aşama olan Lizbon Antlaşması'nda İngiltere'nin temel politikasına paralel olarak Atlantik ittifakına bağlılık vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, AB'nin savunma ve güvenlik konularında yeteneklerinin artırılarak uluslararası arenada etkin bir rol oynaması yolunda gelişen süreçte İngiltere önemli katkı sağlamıştır. AGSP sürecinin önemli bir aktörü olan İngiltere bu süreci siyasi tercihleri ile şekillendirmeye devam edecektir. Nitekim David Miliband Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde yaptığı konuşmasında İngiltere'nin bu politikasının işaretlerini vermektedir.

“İngiltere olarak yaydığımız değerler, savunduğumuz çıkarlar ve geliştirdiğimiz fikirler var. Uzun süre güçlü bir İngiliz dış politikası ve güçlü bir Avrupa dış politikası arasında seçim yapma hatası ile yaşadık. İngiltere'nin küresel ölçekte güçlü bir rol oynamasının temel unsuru güçlü bir Avrupa dış politikasıdır. NATO, G20, Commonwealth de sahip olduğumuz rolden vazgeçmeyerek; ABD ile ilişkimizden vazgeçmeyerek, tersine onlar için en önemli müttefik olarak Avrupa'yı kucaklayan güçlü bir İngiliz dış politikası modern dünyada değerlerimizi ve çıkarlarımızı korumanın ve geliştirmenin en iyi yoludur⁴²⁴.”

⁴²⁴ David Miliband, 'Strong Britain in a Strong Europe', International Institute for Strategic Studies (IISS) konuşması, 26 Ekim 2009.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, bölgesel bir aktör olmaktan öte global bir rol ve sorumluluk üstlenen İngiltere, dünya arenasında üstünlüğe sahip olduğu tarihi geçmişi, imparatorluk sistemi, savaş sırasında işgal edilmemiş tek Avrupa ülkesi olması ve savaş sonrası dünya düzeninin belirlendiği uluslararası konferanslarda oynadığı aktif rol ile kendini diğer Avrupa ülkelerinden farklı konumda görmüştür. Eski imparatorluğunu kaybetmek istemeyen İngiltere için Commonwealth ülkeleri ile kurulan ticari bağlar dünya gücü olma politikasının temelini teşkil etmiştir. Diğer yandan savaş sonrası Sovyetlerin yayılcı politikası, herhangi bir ülkenin Avrupa kıtasını kontrol altına almasını önleyerek, kıtada güç dengesini korumayı amaçlayan geleneksel İngiliz dış politikasına karşı tehdit arz etmiştir. Sovyet tehdidi ile tek başına baş edebilecek güce sahip olmadığının farkında olan İngiltere, Sovyetler Birliği'nin sınırlandırılması ve Avrupa savunmasının sağlanması için ABD yardımını tek muhtemel çözüm olarak görmüştür. Böylece İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere, ABD'yi Avrupa güvenliğine dahil etmeye yönelirken yeni hegemon güç ile kurulacak işbirliğinin süper güç konumunu devam etmesine imkan tanıyacağını düşünmüştür.

İngiltere, bölgesel gücün ötesinde dünya gücü olma politikası, ABD ile olan özel ilişkisi, Commonwealth ülkeleri ile olan ticari bağlarının zedelenmesi kaygısıyla ve egemenlik devri öngören supransayonel yapılara karşı olması nedeniyle Avrupa ekonomik bütünleşmesine ilk yıllarda dahil olmak istememiş, dışarıdan desteklemekle yetinmiştir. İngiltere'nin Topluluklara üyeliği, Commonwealth'in önemini yitirmesi, Süveyş krizi sonrası İngiltere-ABD özel ilişkisinde yaşanan gerilim ve AET'nin sağladığı ekonomik başarıya karşı İngiliz ekonomisinde yaşanan

durgunluğun etkisi ile İngiltere'nin dünya gücü olma politikasından vazgeçmesi sonucu gerçekleşmiştir.

Avrupa bütünleşmesinin ilk yıllarında İngiltere'nin dışında kaldığı ekonomik boyut önemli mesafe kaydederek AET'nin kurulması ile sonuçlanmıştır. Fakat askeri ve siyasi alanda bütünleşme çabalarında aynı sonuca ulaşamamıştır. Ekonomik bütünleşmenin tersine siyasi bütünleşme çabalarının başından beri yer alan İngiltere politik tercihleri ile süreci şekillendirmiştir. Bütünleşme çabalarının başlarında dış politika ve güvenlik alanında İngiltere'nin içinde yer aldığı girişimler başarı ile sonuçlanırken destek vermediği girişimler ise sonuçsuz kalmıştır. Nitekim, Fransa'nın Fouchet Planları ile sonuç alamadığı dış politikada birlik arayışı İngiltere'nin katılımıyla ASİ mekanizması altında sonuca ulaşırken; Almanya'nın silahlanması konusu, İngiltere'nin dahil olmadığı AST girişimin başarısız olmasının ardından İngiltere'nin inisiyatif alması ile kurulan BAB çatısı altında çözüme kavuşmuştur. Diğer yandan BAB Avrupa güvenliğine önemli bir katkı sağlayamamış, İngiltere'nin Avrupa güvenliğinde NATO öncelikli politikasına paralel olarak, Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa savunmasının temelini NATO oluşturmuştur.

İngiltere savaş sonrası dış politika önceliği olan Batı Avrupa'ya karşı tehdit arz eden Sovyetler Birliği'ni sınırlandırma amacı doğrultusunda ulusdevletler arasında kurulan sınırlı işbirliği yolunu seçmiş ve bu doğrultuda Dunkirk, Brüksel Antlaşmaları ve BAB ile gelişen süreçte öncü rol oynamıştır. Bununla birlikte, Batı Avrupa'nın Sovyetler Birliği'nden gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı koyabilecek durumda olmadığı bilincinde olan İngiltere ABD'yi Batı Avrupa savunmasına dahil etme politikasına yönelmiştir. İngiltere'nin söz konusu

politikasının başarısı olarak ortaya çıkan NATO Avrupa güvenliğini sağlama rolünü üstlenmiştir. Soğuk Savaş süresince Avrupalı ülkeler, savunma ve güvenliklerini ABD'ye havale ederek, NATO'nun Avrupa güvenliğini sağladığı koşullarda özerk bir askeri güç oluşturma yoluna gitmemişlerdir.

Michael Clarke İngiltere'nin Avrupa güvenlik politikasının şekillendiren üç temel unsura işaret etmiştir ki bu etkenler İngiltere'nin Atlantikçi ve hükümetlerarası yapılanmaları savunan politikasının nedenlerini ortaya koymaktadır⁴²⁵.

İlk ilke İngiltere'nin ABD ile olan özel ilişkisidir. Savunma harcamaları AB ülkelerinin savunma harcamalarının toplamından fazla olan ABD'nin üstünlüğü sadece konvansiyonel ve nükleer güçlerine değil aynı zamanda istihbarat, muhabere ve elektronik savaşı içeren operasyon planlaması alanında sahip olduğu imkan ve yeteneklere de dayanmaktadır. ABD ile istihbarat paylaşımı, nükleer işbirliği ve silahlanma sistemleri konusunda Avrupalı müttefikleri ile sahip olmadığı bir ilişki içinde olan İngiltere bu özel müttefikini kaybetmek istememektedir.

İngiltere'nin Avrupa güvenlik politikasının şekillendiren ikinci etken İngiltere'nin Avrupa güvenliğine yönelik politikasında siyasi ve askeri konularda manevra imkanına sahip olma isteğidir. BM Güvenlik Konseyi üyesi ve Avrupa'nın önemli askeri güçlerinden biri olan İngiltere, 1991 Körfez krizinde olduğu gibi gerekli gördüğü hallerde askeri müdahalede bulunabilen, Kıbrıs, eski Yugoslavya, Rwanda, Somali ve Haiti'de icra ettiği gibi barışı koruma görevlerinde rol alabilecek ve Commonwealth'in en önemli üyesi olarak 1982 Falkland krizinde görüldüğü gibi Avrupa ötesindeki çıkarlarını takip edebilecek esnekliğe sahip olmak istemiştir. Bu nedenle İngiltere, Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalarının müzakere sürecinde her

⁴²⁵ Michael Clarke, 1998, s. 127.

zaman Avrupa güvenlik ve savunma yapılanmasının hükümetlerarası niteliğinin devamını savunmuştur.

ABD ile özel ilişkisine paralel olarak İngiltere'nin Avrupa güvenliğine yönelik politikasına etki eden diğer bir unsur ise ABD'yi Avrupa güvenliği konularına dahil etmek, bunu sağlamak için de NATO'nun önceliğini ve sürekliliğini sağlamak olmuştur. Geleneksel Atlantikçi tutumun benimsenmesinde bir yandan Amerikan hegemonyasına olan yakınlık ve güven, diğer yandan Avrupa'ya olan uzaklık ve askeri gücüne olan güvensizlik etkin olurken; güvenilir askeri yeteneklere sahip bir Birliğin ABD'yi izolasyona sürükleyerek NATO'nun varlığını tehlikeye düşüreceği endişesi de önemli rol oynamıştır⁴²⁶.

Bu kapsamda, İngiltere'nin Avrupa güvenliğine yönelik politikası Atlantik ittifakının devamlılığını sağlamak temelinde şekillenmiştir. Avrupa güvenliğinde NATO öncelikli politikası ile İngiltere, ABD'nin nükleer ve konvansiyonel güçleri ile Avrupa kıtasındaki varlığının devam etmesini savunmuş, NATO'yu ikinci plana atacak ve egemenlik devri öngören derinleşme çabalarına soğuk bakmıştır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'nın güvenliğini sağlayan NATO'nun Avrupa savunma ve güvenlik konularının ele alındığı tek forum olması gerektiğini düşünen İngiltere, Atlantik ittifakının sürekliliğini sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 1960'larda Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından ayrılması sonucu yoğun diplomasi trafiğinde bulunarak krizin atlatılmasına büyük katkı sağlamış; Amerikan Kongresi'nde Avrupa ülkelerinin askeri harcamalara katkısının artırılması yönünde seslerin yükselmeye başlaması sonucu EUROGROUP'un kurulmasına öncülük etmiştir. 1980'lerde Detant dönemi sona erip Soğuk Savaş tekrar

⁴²⁶ Paul D. Williams, 2005, s. 57.

başladığında ABD, çatışma riskini de içerecek şekilde Sovyetler Birliği ile mücadele etme amacına odaklanırken, Batı Avrupa ülkeleri Avrupa kıtasının süper güçler arasında nükleer tehlikeye açık bir savaş alanı haline gelmesinden endişe etmiştir. ABD ve Batı Avrupa ülkeleri arasında yaşanan gerilim, Atlantik ittifakını korumayı amaçlayan İngiltere'yi arabulucu rol üstlenmeye itmiştir. Nitekim Avrupa ülkelerinin güvenliklerini doğrudan ilgilendiren konularda müttefikleri ile istişare etmediği gerçeğinin ortaya çıktığı INF ve SDI sürecinde İngiltere'nin tutumu ABD ile Avrupa arasında denge politikasının bir örneğini oluşturmuştur. 1980'lerin ortalarında Avrupada dış politika ve güvenlik alanında işbirliğinin derinleşmesi düşüncesinin güçlenmesi ile gelişen BAB'ın canlandırılması sürecine İngiltere'nin dahil olmasında ise yine ABD'nin Avrupadaki varlığını tehlikeye düşerecek girişimleri engelleyememe endişesi ve Atlantik ittifakını koruma amacı etkili olmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ortaya çıkan Körfez Savaşı ve Yugoslavya Krizi'nde Avrupa ülkelerinin dış politika ve güvenlik alanlarındaki zayıflığının açıkça ortaya çıkması sonucunda İngiltere, Birliğin yeni koşullara kendini uyarlaması gerektiğini kabul etmiştir. Ancak bu süreci NATO öncelikli politikasından taviz vermeden yönlendirmek istemiştir. Bu bağlamda, AB'nin bölgesinde çıkan bir krize müdahale edebilecek askeri yeteneklere sahip olmaması gerçeğinin ortaya çıkması ile Avrupa ülkeleri ortak güvenlik ve savunmalarında daha fazla sorumluluk almaya yöneldiklerinde bu girişimleri NATO çatısı altında tutmak isteyen İngiltere'nin desteği ile NATO içinde AGSK süreci başlamıştır. Böylece İngiltere, Birliğin savunma ve güvenlik boyutunda derinleşme çabalarını NATO içinde tutarak Avrupa'nın NATO'dan bağımsız özerk bir askeri yapılanmaya sahip olmasını düşünen Fransa'yı engellemeye çalışmıştır.

1998 yılına kadar AGSK şeklinde gelişen güvenlik ve savunma alanındaki gelişmeler İşçi Partisi'nin iktidara gelmesinin ardından İngiltere'nin politikasında değişime gitmesi sonucu AGSP haline dönüşmüştür. İngiltere'nin Avrupa ile ABD arasında köprü rolü oynaması gerektiğine işaret eden İşçi Partisi Lideri Tony Blair parasal birlik dışında kalan İngiltere'nin, AB'nin güvenlik ve savunma politikası alanında lider rol oynayabileceğini düşünmüştür. Diğer yandan, Bosna ve Kosova operasyonlarında Avrupa ülkelerinin ABD'nin yardımı olmaksızın başarılı bir askeri müdahalede bulunamaması, ABD'nin Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında Avrupalı müttefiklerinin daha fazla katkı sağlaması yönündeki baskılarının artması İngiltere'nin politika değiştirmesinde etkili olmuştur. Atlantik işbirliğinin ancak oluşturulacak bir Avrupa güvenlik ve savunma politikasıyla canlanacağını düşünen İngiltere, ABD ve Avrupa arasındaki dengesizliğin devam etmesi durumunda Atlantik ittifakının temelini tehlikeye gireceği düşünmüştür. Bu bağlamda Saint Malo, Atlantikçi stratejisini devam ettirmenin bir aracı olarak AGSP'nin gelişimine yönelik İngiltere'nin güvenlik politikasındaki taktiksel değişimi ifade etmektedir. Nitekim Saint Malo'da Blair, AB içindeki askeri işbirliğinin asla NATO'ya rakip bir oluşum olmadığını, tersine NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirerek Avrupa kıtasının ABD'ye olan bağımlılığını azaltacağını vurgulamıştır. Bununla birlikte İngiltere'nin politikasında meydana gelen değişim AGSP'nin gelişiminde bir dönüm noktası olmuştur.

Saint Malo sonrasında gerçekleşen Zirvelerde AB'nin NATO'nun müdahale etmediği krizlere müdahale etmesini mümkün kılacak yapıya ve askeri kapasiteye kavuşturulması yönünde kararlar alınmıştır. Bununla birlikte 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesi sonucu transatlantik ilişkilerde ve AB içinde yaşanan bölünme

AGSP'nin zayıflığı konusunda yoğun tartışmalara neden olurken ABD'ye destek veren İngiltere'nin başını çektiği Atlantikçi kanat Birlik içinde eleştiri toplamıştır. Fakat AGSP bu krizi aşarak gelişimine devam etmiştir.

Avrupa'nın en önemli askeri güçlerinden biri olan İngiltere, Avrupa güvenlik ve savunma politikalarının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Savaş sonrası İngiltere'nin ABD'yi Avrupa güvenliğine dahil etme politikası NATO'nun kurulmasında önemli rol oynamış, NATO'nun Avrupa güvenliğini sağladığı bir ortamda Avrupa siyasi bütünleşmesi savunma ve güvenlik alanında gelişme kaydedememiştir. İngiltere'nin siyasi önceliklerinin değişimi AGSP'nin oluşumuyla sonuçlanan St Malo Zirvesi'nde olduğu gibi siyasi bütünleşme alanında önemli ilerlemelerin kaydedilmesine sebep olurken, Irak krizinde olduğu gibi bu sürecin duraklamasına da sebep olmuştur.

Atlantik ittifakının devamlılığı amaçlayan İngiltere, Avrupa askeri kapasitesinin geliştirilmesini NATO'nun bütünlüğünü ve konumunu tehlikeye atmadan desteklemeye devam edecektir. Avrupa'nın en önemli askeri güçlerinden biri olarak İngiltere'nin bu süreçte izlediği tutum AGSP'nin gelişimi ve şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. İngiltere'nin desteği ile ortaya çıkan AGSP'nin yine İngiltere'nin yeterli desteği olmadan ilerleme kaydetmesi mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Armaoğlu, Fahir, **20. yy Siyasi Tarihi**, Cilt 1-2: 1914-1995, 14. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul

Arı, Tayyar, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu- Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004

Aybet, Gülnur, **The Dynamics of European Security Cooperation, 1945-91**, Macmillan Press Ltd, London, 1997

Bal, İdris, **21. Yüzyıl Eşğinde Türk Dış Politikası**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001

Barlett, C. J., **'The Special Relationship': A Political History of Anglo-American Relations since 1945**, Logman, London and New York, 1992

Baylis, John, **British Defence Policy, Striking the Right Balance**, Macmillan Press, London, 1989

Bulmer, Simon ve Lequesne, Christian, **The Member States of the European Union**, Oxford University Press, New York, 2005

Çaşın, M. H., Özgöker, U., Çolak H., **Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi Avrupa Birliği**, Nokta Kitap, İstanbul, Mayıs 2007

Croft, Stuart, **British Security Policy: The Thatcher Years and The End of Cold War**, Harper Collins Academic, London, 1991

Çakmak, Haydar, **Avrupa Güvenliği**, Platin Yayınları, Ankara, Ocak 2007

Çarkoğlu, Ali ve Rubin, Barry, **Turkey and the European Union - Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics**, Routledge, UK, 2003

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği Kronolojisi, 1946-2002**, AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Mayıs 2002

Dickie, John, **Special No More, Anglo-American Relations: Rhetoric and Reality**, Weidenfeld & Nicolson, London, 1994

DTM ve TOBB, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Doğuşum Matbaacılık LTD. ŞTİ., 5. Baskı, Ankara, Kasım 2002

Dumbrell, John, **A Special Relationship, Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq**, Palgrave Macmillan, 2nd Edition, New York, 2006

Eliassen, Kjell A., **Foreign and Security Policy in the European Union**, Sage Publications, London, 1998

George, Stephen, **Britain and European Integration since 1945**, Blackwell, Oxford, 1991

George, Stephen, **Britain and the European Community, The Politics of Semi-Detachment**, Oxford University Press, New York, 1992

George, Stephen, **An Awkward Partner**, Second Edition, Oxford University Press, New York, 1994

Ginsberg, Roy H., **The European Union in International Politics: Baptism By Fire**, Rowman&Littlefield Publishers Inc., USA, 2001

Gnesotto, Nicole, **EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)**, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2004

Gönlübol, Mehmet, **Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978

Gürkaynak, Muharrem, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Asil Yayın, Ankara, Ağustos 2004

Hill, C. ve Smith, K.E., **European Foreign Policy Key Documents**, Routledge, London, 2000

Hill, Christopher ve Smith, Michael, **International Relations and the European Union**, Oxford University Press, New York, 2005

Jones, Alistair, **Britain and the European Union**, Edinburg University Press, Edinburg, 2007

Jones, Peter, **America and the British Labour Party, The 'special relationship' at work**, Tauris Academic Studies, I. B. Taurish Publishers, London, 1997

Laçiner, Sedat, **ABD-İngiltere İlişkileri: "Özel" Bir İlişki**, Avrasya-Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2000

Laquer, Walter, **Europe Since Hitler**, Pelican, Londra, 1967

Lipgens, W., **A History of European Integration**, Vol 1, Sijthof Pub., Leyden, London and Boston, 1982

Mansergh, Nicholas, **Speeches and Documents on British Commonwealth Affairs 1920-1952**, Oxford University Press, Oxford, 1953

Mansergh, Nicholas, **The Commonwealth Experience**, Macmillan, London, 1982

McCleary, G. F., **Peopling the British Commonwealth**, Faber, London, 1955

Meyer, F. V., **Britain, the Sterling Area and the Europe**, Bowes&Bowes, Cambridge, 1952

Nicoll, William ve Salmon, Trevor C., **Understanding the European Communities**, Portsmouth, UK, 1990

Özen, Çınar, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Neofonksiyonist Teori Çerçevesinde Analizi", **Basılmamış Doktora Tezi**, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1998

Peterson, J. ve Sjursen, H., **A Common Foreign Policy for Europe?**, Routledge, London, 1998

Pfaltzgraff, Robert L., **Britain Faces Europe**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1969

Radu, Michael S., **Dangerous Neighborhood, Contemporary Issues in Turkey's Foreign Relations**, Transatlantic Publishers, New Brunswick, 2002

Rupp, Michael, **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, İKV, İstanbul, Mayıs 2002

Schweiger, Christian, **Britain, Germany and the Future of European Union**, Palgrave Macmillan, New York, 2007

Sezgin, Mahmut Niyazi, **Bilinmeyen Avrupa**, Platin Yayınları, Ankara, Ağustos 2005

Sloan, Stanley, **NATO, The European Union and the Atlantic Community, The Transatlantic Bargain Reconsidered**, Rowman&Littlefield Publishers, USA, 2003

Smith, Michael E., **Europe's Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation**, Cambridge University, UK, 2004

Smith, Hazel, **European Union Foreign Policy What it is and What it Does**, Pluto Press, London, 2002

Soward, F. H., **The Changing Commonwealth**, Oxford University, London, 1920

Sönmezoğlu, Faruk, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınevi, İstanbul, 2000

Tacar, Pulat Y., **Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Sorunu**, T.C. Başbakanlık Atom Enerjisi Komisyonu Yayını, Ankara, 1970

Ülger, İrfan Kaya, **Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme - Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın Oluşumu**, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002

Wallace, Helen ve Wallace, William, **Policy Making in the EU**, Fourth Edition, Oxford University Press, Fourth Edition, Oxford, 2000

Watts, Duncan ve Pilkington, Colin, **Britain in the European Union today**, Third Edition, Manchester University Press, Manchester, 2005

White, Brian, **Britain, Détente and Changing East-West relations**, Routledge, London, 1992

Williams, Paul D., **British Foreign Policy under New Labour, 1997-2005**, Palgrave Macmillan, New York, 2005

Wilkes, George, **Britain's Failure to Enter the European Community 1961-63**, Frank Cass & Co. Ltd., London, 1997

MAKALELER

Acton, Philip ve Crowe, Simon, "Nostalgic Isolationism: Policies towards Europe", **British Security Policy: The Thatcher Years and The End of Cold War** içinde, der. Stuart Croft, Harper Collins Academic, London, 1991

Açıkmeşe, Sinem Akgül, "The Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy", **Perceptions**, March-May 2004

Allen, David, "Who Speaks for Europe?", **A Common Foreign Policy for Europe?** içinde, der. J. Peterson ve H. Sjursen, Routledge, London, 1998

Allen, David, "The United Kingdom: A Europeanized Government in a non-Europeanized Polity", **The Member States of the European Union** içinde, der. Simon Bulmer ve Christian Lequesne, Oxford University Press, New York, 2005

Ashford, Nigel, "The Political Parties", **Britain and the European Community, The Politics of Semi-Detachment** içinde, der. Stephen George, Oxford University Press, New York, 1992

Ashton, Nigel J., “Harold Macmillan and the “Golden Days” of Anglo-American Relations Revisited, 1957-63”, **Diplomatic History**, Vol. 29, No. 4, September 2005

Aybet, Gülnur, “NATO’s Developing Role in Collective Security”, **SAM Papers**, No. 4/99, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 1999

Bağcı, Hüseyin, “Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler”, **21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası** içinde, der. İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001

Bağcı, Hüseyin, “Turkey and Europe: Security Issues”, **Dangerous Neighborhood, Contemporary Issues in Turkey’s Foreign Relations** içinde, der. Michael S. Radu, Transatlantic Publishers, New Brunswick, 2003

Baylis, John, “Britain and the Dunkirk Treaty: The Origins of NATO”, **Journal of Strategic Studies**, Vol 5, No 2, June 1982

Bilecen, Halil, “Maastricht Antlaşması’ndan Günümüze Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 1, No 1, 2005

Bulmer, Simon, “ Britain and European Integration: Of Sovereignty, Slow Adaptation and Semi-Detachment”, **Britain and the European Community, The Politics of Semi-Detachment** içinde, der. Stephen George, Oxford University Press, New York, 1992

Charmley, John, “Splendid Isolation to Finest Hour: Britain as a Global Power, 1900-1950”, **Contemporary British History**, Vol. 18, No. 3, Autumn 2004

Clarke, Michael, “British Security Policy”, **Foreign and Security Policy in the European Union** içinde, der. Kjell A. Eliassen, Sage Publications, London, 1998

Coulombis, Theodore A., “Toward a Global Geopolitical and Geoeconomic Concert of Powers?”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol 3, No 3, 2003

Çayhan, Esra, “Towards a European Security and Defence Policy: With or Without Turkey?”, **Turkey and the European Union - Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics** içinde, der. Ali Carkoglu ve Barry Rubin, Routledge, UK, 2003

EFE, Haydar, “AB’nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Güz 2007, Cilt: 3, Yıl: 3, Sayı: 2

Elie, Jerome B., “Many Times Doomed But Still Alive: An Attempt to Understand the Continuity of the Special Relationship”, **Journal of Transatlantic Studies**, Vol. 3, No 1, Spring 2005

Gnesotto, Nicole, “ESDP: Results and Prospects”, **EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)** içinde, der. Nicole Gnesotto Paris, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2004

Griffiths, Richard T., “A slow one hundred and eighty degree turn: British policy towards the Common Market, 1955-60”, **Britain’s Failure to Enter the European Community 1961-63** içinde, der. George Wilkes, Frank Cass & Co. Ltd., London, 1997

Haine, Jean-Yves, “A Historical Perspective”, **EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)** içinde, der. Nicole Gnesotto, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2004

Howorth, Jolyon, “European Integration and Defence: The Ultimate Challenge?”, Institute for Security Studies Western European Union, **Chaillot Paper 43**, Paris, Kasım 2000

Howorth, Jolyon, “Britain, France and European Defence Initiative”, **Survival**, Vol. 42, No.2, Summer 2000

Howorth, Jolyon, “Britain, NATO and CESDP: Fixed Strategy, Changing Tactics”, **European Foreign Affairs Review**, No. 5, 2000

Howorth, Jolyon, “France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis,”, **Survival**, Vol. 45, No 4, November 2003

Howorth, Jolyon, “From Security to Defence: the Evolution of the CFSP”, **International Relations and the European Union** içinde, der. Christopher Hill ve Michael Smith, Oxford University Press, New York, 2005

Howorth, Jolyon, “Ideas and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy”, **Western European Politics**, Vol 27, No 2, March 2004

Larrabee, Stephen, “ESDP and NATO: Assuring Complementarity”, **International Spectator**, Vol. 39, No. 1, Jan-March 2004

Marsh, Steve ve Baylis, John, “The Anglo-American ‘Special Relationship’: The Lazarus of International Relations”, **Diplomacy and Statecraft**, Vol 17, No 1, April 2006

Mat, Sermes, “AGSK’nin Geleceği”, **Ulusal Strateji**, Yıl 5, Sayı 33, Mart 2003

Mathiopoulos, Margarita ve Gyarmati, Istvan, “Saint Malo and Beyond: Toward European Defence”, **The Washington Quarterly**, Vol. 22, No. 4, Autumn 1999

Menon, Anand, “From Crisis to Catharsis: ESDP After the Iraq”, **International Affairs**, Vol. 80, No.4, 2004

Oljelund, Anders, “NATO-EU Relations and the Future of European Security and Defence”, **Insight Turkey**, Vol.3, No 3, July-September 2001

Pagani, Fabrizio, “A New Gear in the CFSP Machinery: Integration of the Petersberg Tasks in the Treaty on European Union”, **The European Journal of International Law**, Vol 9, No 4, 1998

Parr, Helen, “A Question of Leadership: July 1966 and Harold Wilson’s European Decision”, **Contemporary British History**, Vol 19, No. 4, December 2005

Parr, Helen, “Britain, America, East of Suez and the EEC: Finding a Role in British Foreign Policy, 1964-67”, **Contemporary British History**, Vol. 20, No. 3, September 2006

Rees, Wyn, “The Anglo-American Security Relationship”, **British Security Policy: The Thatcher Years and The End of Cold War** içinde, der. Stuart Croft, Harper Collins Academic, London, 1991

Sedvy, Jiri ve Zaborowski, Marcin, “Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations”, **European Security**, Vol.13, No. 3, 2004

Tezcan, Ercüment, “Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt No. 54, Sayı. 1

Vaisse, Maurice, “De Gaulle and the British ‘application’ to join the Common Market”, **Britain’s Failure to Enter the European Community 1961-63** içinde, der. George Wilkers, Frank Cass & Co. Ltd., London, 1997

Vanke, Jeffrey W., “An Impossible Union: Dutch Objections to Fouchet Plan, 1959-62”, **Cold War History**, Vol. 2, No. 1, November 2001

Vasconcelos, Alvaro de, “The European Crisis and The World Order”, **Contemporary Issues in International Politics**, Foreign Policy Institute, Ankara, 2004

İNTERNET KAYNAKLARI

Address given by Winston Churchill (Zurich, 19 September 1946), <http://www.ena.lu/address_given_winston_churchill_zurich_19_september_1946-02-5042>, (Erişim tarihi: 25.06.2008)

Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma, <<http://www.dpt.gov.tr/abigm/Yayinlar/AETKA.pdf>>, (Erişim tarihi: 15.05.2008).

Batı Avrupa Birliği, <http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/bab/genel_tarihce.htm>, (Erişim tarihi: 28.07.2008)

Çomak, Hasret, ‘Türkiye, NATO, AGSK, AOGSP’, **Stradigma Dergisi**, Sayı:1, 2003, <<http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no:103>>, (Erişim Tarihi: 02.05.2007)

Darwin, John, **Britain, the Commonwealth and the End of Empire**, <http://www.bbc.co.uk/history/british/modern/endofempire_overview_06.shtml>, (Erişim tarihi: 20.06.2008).

Declaration of the Heads of State and Government, NATO Handbook, Ministerial Meeting of the North Atlantic Council/North Atlantic Cooperation Council, NATO Headquarters, Brussels, 10-11 January 1994, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940111a.htm>, (Erişim tarihi: 20.04.2008)

Declaration of 9 May 1950, <http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_en.htm>, (Erişim tarihi: 12.04.2008)

European Security Strategy- A Secure Europe in a Better World, Brussels, 12 December 2003, <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>>, (Erişim tarihi: 05.06.2008)

Evolution of the ESDI, NATO Handbook, Chapter 4: The European Security and Defence Identity (ESDI), <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0401.htm>, (Erişim tarihi: 20.04.2008)

Grant, Charles, “Can Britain Lead in Europe?”, **Center for European Reform**, London, 1998, http://www.cer.org.uk/pdf/p092_britain_europe.pdf, (Erişim tarihi: 15.06.2008)

Ham, Peter Van, “Europe’s New Defence Ambitions: Implications for NATO, the US and Russia”, **The Marshall Center Papers**, No: 1, 2001, <http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDocs/files/College/F_Publications/mcPapers/mc-paper_1-en.pdf> (Erişim tarihi: 10.08.2010)

Joint Declaration Issued at the British-French Summit, Saint Malo, France, 3-4 Aralık 1998, EU Institute for Security Studies (ISS-EU), Şubat 2000, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

Lindborg, Chris, “The EU Rapid Reaction Force: Europe Takes on a New Security Challenge”, **Occasional Papers on International Security Policy**, Basic Paper No. 37, Ağustos 2001, <http://www.basicint.org/pubs/Papers/BP37.htm>, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

Ministry of Defence, **The Strategic Defence Review: A New Chapter Supporting Information & Analysis**, July 2002,
http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/DD89DBE6-CEAA-4995-9E01-52EF6D19FC73/0/sdr_a_new_chapter_cm5566_vol2.pdf, (Erişim tarihi: 05.09.2010)

Özcan, Mehmet, “AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, <<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18>>, (Erişim tarihi: 21/05/2007)

Özen, Çınar, “ESDP-NATO Relations: Considerations on the Future of European Security Architecture”, **The Turkish Yearbook**, Vol. XXXIII,
http://www.politics.ankara.edu.tr/dosyalar/MMTY/33/9_cinar_ozen.pdf, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

Öztürk, Osman Metin, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”, 2023 Dergisi, Sayı 5, Eylül 2001, <http://www.2023.gen.tr/eylul2001/avrupa.html>, (Erişim tarihi: 15.04.2008)

Petersberg Declaration, Western European Union Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>, (Erişim tarihi: 17.04.2008)

Prague Summit Declaration, 21 Kasım 2002,
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (Erişim tarihi: 05.09.2010)

Presidency Conclusions, Cologne European Council, 3-4 June 1999,
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

Presidency Conclusions, Helsinki European Council, 10-11 December 1999,
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/ACFA4C.htm, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

Presidency Conclusions, Göteborg European Council, 15-16 June 2001,
http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200106Goeteborg_Extract.pdf, (Erişim tarihi: 15.07.2008)

Presidency Conclusions, Copenhagen European Council, 12-13 December 2002,
http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200212Copenhagen_excerpt.pdf,
(Erişim tarihi: 16.07.2008)

Presidency Conclusions, Seville European Council, 21-22 June 2002,
http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200206Seville_excerpt.pdf ,
(Erişim tarihi: 15.07.2008)

Presidency Conclusions, Thessaloniki European Council, 19-20 June 2003,
http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200306Thessaloniki_excerpt.pdf,
(Erişim tarihi: 16.07.2008)

Presidency Conclusions, Brussels European Council, 12-13 December 2003,
http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/_doc/200312Brussels_excerpt.pdf,
(Erişim tarihi: 16.07.2008)

The Creation of the Council of Europe,
<http://www.ena.lu/creation_council_europe_1949-020600058.html> (Erişim Tarihi:
25.06.2008)

The North Atlantic Treaty, Washington D.C., 4 Nisan 1949
<<http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm>>, (Erişim tarihi: 15.06.2008)

DİĞER KAYNAKLAR

Amsterdam Antlaşması, 10 Kasım 1997 tarih ve C 340 sayılı Avrupa Topluluğu
Resmi Gazetesi

Avrupa Birliği Antlaşması, 29 Temmuz 1992 tarih ve C 191 sayılı Avrupa
Topluluğu Resmi Gazetesi

Churchill, Winston, “Sinews of Peace (Iron Curtain Speech)”, Westminster College,
Fulton, Missouri/ABD, 5 Mart 1946 tarihli konuşma

Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle’ün 14 Ocak 1964 tarihli Basın Konferansı,
“Western European Union Assembly-General Affairs Committee: A retrospective
view of political year in Europe 1963”, Mart 1964

Lizbon Antlaşması, 9 Mayıs 2008 tarih ve C 115 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

Miliband, David, ‘Strong Britain in a Strong Europe’, International Institute for Strategic Studies (IISS) konuşması, 26 Ekim 2009

Nice Antlaşması, 10 Mart 2001 tarih ve C 80/1 sayılı Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi

Simon, John, “Changing Conditions in British Foreign Policy”, **Memorandum**, Records of the Cabinet Office, CAB 24/225, 26 Kasım 1931

EK**İNGİLTERE BAŞBAKANLARI VE DIŞİŞLERİ BAKANLARI
1945-2011**

DIŞİŞLERİ BAKANI		TARİH	PARTİ	TARİH	BAŞBAKAN	
	Anthony Eden	22 Aralık 1940 - 26 Temmuz 1945	Muhafazakar Parti (Koalisyon Hükümeti)	10 Mayıs 1940 - 26 Temmuz 1945	Winston Churchill	
	Ernest Bevin	27 Temmuz 1945 - 9 Mart 1951	İşçi Partisi	26 Temmuz 1945	Clement Attlee	
	Herbert Morrison	9 Mart 1951 - 26 Ekim 1951	İşçi Partisi	26 Ekim 1951		
	Anthony Eden	28 Ekim 1951 - 7 Nisan 1955	Muhafazakar Parti	26 Ekim 1951 - 7 Nisan 1955	Winston Churchill	
	Harold Macmillan	7 Nisan 1955 - 20 Aralık 1955	Muhafazakar Parti	7 Nisan 1955 - 10 Ocak 1957	Anthony Eden	
	Selwyn Lloyd	20 Aralık 1955 - 27 Temmuz 1960	Muhafazakar Parti	10 Ocak 1957		
	Alec Douglas- Home	27 Temmuz 1960 - 20 Ekim 1963	Muhafazakar Parti	19 Ekim 1963	Harold Macmillan	

	R. A. Butler	20 Ekim 1963 - 16 Ekim 1964	Muhafazakar Parti	19 Ekim 1963 - 16 Ekim 1964	Alec Douglas- Home	
	Patrick Gordon Walker	16 Ekim 1964 - 22 Ocak 1965	İşçi Partisi	16 Ekim 1964 - 19 Haziran 1970	Harold Wilson	
	Michael Stewart	22 Ocak 1965 - 11 Ağustos 1966	İşçi Partisi			
	George Brown	11 Ağustos 1966 - 16 Mart 1968	İşçi Partisi			
	Michael Stewart	16 Mart 1968 - 17 Ekim 1968	İşçi Partisi			
	Michael Stewart	17 Ekim 1968 - 19 Haziran 1970	İşçi Partisi			
	Sir Alec Douglas- Home	20 Haziran 1970 - 28 Şubat 1974	Muhafazakar Parti			
	James Callaghan	5 Mart 1974 - 5 Nisan 1976	İşçi Partisi	4 Mart 1974 - 5 Nisan 1976	Harold Wilson	
	Anthony Crosland	8 Nisan 1976 - 19 Şubat 1977	İşçi Partisi	5 Nisan 1976 - 4 Mayıs 1979	James Callaghan	

	David Owen	22 Şubat 1977 - 4 Mayıs 1979	İşçi Partisi	5 Nisan 1976 - 4 Mayıs 1979	James Callaghan	
	The Lord Carrington	5 Mayıs 1979 - 5 Nisan 1982 (resigned)	Muhafazakar Parti			
	Francis Pym	6 Nisan 1982 - 11 Haziran 1983	Muhafazakar Parti			
	Sir Geoffrey Howe	11 Haziran 1983 - 24 Temmuz 1989	Muhafazakar Parti	4 Mayıs 1979 - 28 Kasım 1990	Margaret Thatcher	
	John Major	24 Temmuz 1989 - 26 Ekim 1989	Muhafazakar Parti			
	Douglas Hurd	26 Ekim 1989 - 5 Temmuz 1995	Muhafazakar Parti			
	Malcolm Rifkind	5 Temmuz 1995 - 2 Mayıs 1997	Muhafazakar Parti	28 Kasım 1990 - 2 Mayıs 1997	John Major	
	Robin Cook	2 Mayıs 1997 - 8 Haziran 2001	İşçi Partisi	2 Mayıs 1997 - 27 Haziran 2007	Tony Blair	

	Jack Straw	8 Haziran 2001 - 5 Mayıs 2006	İşçi Partisi	2 Mayıs 1997 - 27 Haziran 2007	Tony Blair	
	Margaret Beckett	5 Mayıs 2006 - 28 Haziran 2007	İşçi Partisi			
	David Miliband	28 Haziran 2007 - 11 Mayıs 2010	İşçi Partisi	27 Haziran 2007 - 11 Mayıs 2010	Gordon Brown	
	William Hague	11 Mayıs 2010 - Halen	Muhafazakar Parti (Koalisyon Hükümeti)	11 Mayıs 2010 - Halen	David Cameron	

Kaynak: The official websites of the UK Prime Minister's Office and British Foreign & Commonwealth Office (number10.gov.uk; fco.gov.uk)

ÖZET

1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesi, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile uluslararası sistemde iki kutuplu sistem yerini belirsizliğe bırakırken, değişen tehdit algılamalarıyla Sovyet tehdidi yerini etnik çatışmalar, azınlık sorunları, sınır anlaşmazlıkları ve terörizme bırakmıştır. Avrupa'nın uluslararası sistemde ortaya çıkan yeni koşullara uyum sağlama, dış politika ve güvenlik alanındaki etkinliğini artırma isteğinin bir sonucu olarak gelişen Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP)'nin bir uzantısı olarak 1990'ların sonlarında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) ortaya çıkmıştır.

AB içinde Atlantikçi tutumuyla öne çıkan İngiltere, Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da güvenlik ve savunma alanındaki tartışmalarda Avrupa güvenliğinde NATO'yu esas alan, NATO içinde AGSK oluşumunu destekleyen bir tutum içinde olmuştur. Siyasi bütünleşme alanında bugün gelinen aşama olan AGSP'nin ortaya çıkması ancak, İngiltere'nin bu konudaki tavrını değiştirmesi sonucu gerçekleşen 1998 St Malo Zirvesi sonucunda gerçekleşmiştir. İngiliz dış politikasında meydana gelen söz konusu değişim AGSP'nin ortaya çıkmasına neden olmakla birlikte İngiltere'nin Atlantik ittifakını koruma odaklı temel siyasetinden kopma anlamına gelmemekte, aksine Atlantik ittifakını korumak amacıyla geliştirilen taktiksel bir değişimi ifade etmektedir. Diğer yandan Avrupa'nın en önemli askeri güçlerinden biri olan İngiltere'nin bu süreçte izlediği tutum AGSP'nin gelişimi ve şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

ABSTRACT

The bipolar international system was replaced by ambiguity with the reunification of Germany in 1990, dissolution of USSR in 1991 and the end of the Cold War. The Soviet threat was substituted with minority problems, border conflicts and terrorism due to change in perceptions of threat. European Security and Defense Policy (ESDP) emerged at the end of 1990s as an extension of Common Foreign and Security Policy (CFSP), which developed as a result of the European urge to adapt to the new conditions of the international system and to improve efficiency in the fields of foreign policy and security.

Britain, standing out with her Atlanticist policies within European Union has always supported priority of NATO in the European security and defense debates and favored the establishment of ESDI within NATO. ESDP is the stage reached in the European political integration today and could be realized by the shift in the policies of Britain towards European security arrangement in Saint Malo Summit. Although the change in the British attitude led to the emergence of ESDP, it does not imply an abandonment of her primary policy of preserving the cohesion of Atlantic Alliance. On the contrary, the changes occurring in this policy imply a tactical change to preserve the Atlantic Alliance. On the other hand, Britain, as being one of the most influential military powers in Europe, her position and attitude have played significant role in shaping and developing ESDP.